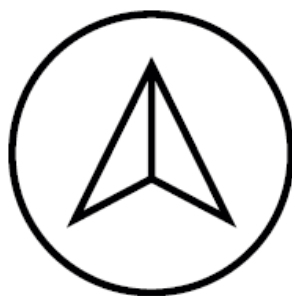

**THE COLLEGE OF REGIONAL DEVELOPMENT AND BANKING
INSTITUTE COLLEGE – AMBIS, A.S., CZECH REPUBLIC**

**VYSOKÁ ŠKOLA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE A BANKOVNÍ
INSTITUT – AMBIS, a.s., ČESKÁ REPUBLIKA**

**ČASOPIS BEZPEČNOSTNÍ MANAGEMENT
V REGIONECH 1/2017**

Editor časopisu:

Ing. Magdaléna Náplavová, Ph.D.

© Ambis. Vysoká škola.

© Autoři příspěvků

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

Copyright © 2017

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced without the prior permission of Ambis, a. s. in Prague University Press.

ÚVOD

Vážení čtenáři, vážení účastníci konference,

otevíváte elektronický časopis, který vznikl z III. mezinárodní konference na téma „Bezpečnost v regionech 2017“, kterou dne 31. října 2017 pořádala pod záštitou prof. RNDr. Reného WOKOUNA, CSc. Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS, a.s.

Vývoj lidského poznání, technický rozvoj a aplikace nových technologií do činností při zajišťování obrany a bezpečnosti společnosti jak z regionálního, tak globálního pohledu, jakož i požadavky plynoucí z postupné integrace a spolupráce systémů, které obranu státu a bezpečnost a ochranu obyvatelstva zajišťují, kladou specifické nároky na edukaci schopností a kompetencí profesionálů, bezpečnostního bezpečnostního managementu ve veřejné správě. Získávání, kultivace a užitečný rozvoj těchto schopností a kompetencí je cílem systémů a procesů odborného vzdělávání a přípravy lidí v zajištění bezpečnosti proti hrozbám, které ohrožují demokratický rozvoj společnosti a bezpečnost obyvatelstva.

Konference, ze které je následující vydání časopisu měla za cíl nejen setkání odborné veřejnosti a bezprostřední předání zkušeností a poznatků o možnostech řešení aktuální bezpečnostní situace v regionech a vzdělávání bezpečnostního managementu, ale i předání formálních vědeckých poznatků z různých oblastí zajišťování bezpečnosti. Tato, již tradiční mezinárodní konference tedy plní svoji formální i neformální úlohu při zvyšování připravenosti bezpečnostního managementu v regionech.

Na závěr mi, vážení čtenáři, dovoluji poděkovat za projevenou přízeň a věřím, že se společně setkáme na dalších úspěšných ročnících mezinárodní konference „Bezpečnost v regionech“.

doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, PhD.

OBSAH

BEZPEČNOST MĚKKÝCH CÍLŮ	5
ROLE EMOČNÍ INTELIGENCE V OBLASTI PŘÍPRAVY VELITELŮ AČR	11
HROZBY A RIZIKA REGIONÁLNÍ BEZPEČNOSTI.....	18
KRÁDEŽE IDENTITY	27
KYBERNETICKÁ KRIMINALITA A JEJÍ TRESTNĚ PRÁVNÍ SOUVISLOSTI	38
DOPAD ROZHODNUTÍ CENTRÁLNÍCH AUTORIT NA HOSPODÁŘSTVÍ REGIONU NA PŘÍKLADU ITALSKÉHO AUTOMOBILOVÉHO PRŮMYSLU	42
ZVYŠOVÁNÍ VOJENSKÉ PŘIPRAVENOSTI A REGIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE NA PŘÍKLADU ZEMÍ PERSKÉHO ZÁLIVU	51
MEDIACE KONFLIKTU V ČINNOSTI SAMOSPRÁVNÉHO ORGÁNU V REGIONU...	62
IMPLEMENTOVANÉ POLITICKÉ, LEGÁLNE A OPERAČNÉ NÁSTROJE EÚ V STREDOMORSKOM PRIESTORE	67
PRINCIPY A ÚČELY PŘÍPRAVY PROFESIONÁLŮ BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK: PARADOX MILITARIZACE ÚZEMÍ V POST-KOMUNISTICKÉM STÁTU.....	85

BEZPEČNOST MĚKKÝCH CÍLŮ

THE SAFETY OF SOFT TARGETS

Ing. Petra Beňová ¹⁾

¹⁾ Univerzita obrany, Katedra krizového řízení, Kounicova 65, 662 00 Brno,
e-mail: petra.benova@unob.cz

Abstrakt:

Článek se zaměřuje na bezpečnostní situaci měkkých cílů (tzv. soft targets), které jsou díky své charakteristice častým cílem především teroristických organizací. Jedná se o místa, která jsou typická výskytem velkého počtu obyvatelstva a zároveň nízkou úrovní zabezpečení. Oproti tzv. tvrdým cílům (tzv. hard targets) nejsou tato místa trvale chráněna. Jedná se například o nákupní centra, školy, dopravní prostředky, letištní terminály, shromáždění, diskotéky, restaurace aj. Článek se dále zabývá zhodnocením celkového počtu spáchaných teroristických útoků a útoků vedených na měkké cíle od roku 1970 do roku 2015. Pomocí metody bezpečnostního auditu a kontrolního seznamu bylo zjištěno zabezpečení měkkých cílů a navrženy bezpečnostní prvky ke zvýšení jejich bezpečnosti.

Abstract:

This article deals with the safety situation of soft targets. These places are increasingly becoming a potential target of terrorist attacks because of high concentration of population and low level of security. Compared to so-called hard targets, these sites are not permanently protected. These include, for example, shopping centers, schools, means of transport, airport terminals, gathering, discotheques, restaurants, etc. The article also deals with the evaluation of the total number of terrorist attacks and attacks on soft targets from 1970 to 2015. The method of security audit and checklist analysis was used to determine the security of soft targets and security features was designed to improve their safety.

Klíčová slova:

Bezpečnost, bezpečnostní opatření, měkké cíle, teroristické útoky, terorismus

Keywords:

Safety, security, soft targets, terrorist attacks, terrorism

ÚVOD

Problematika měkkých cílů je dnes velmi aktuálním tématem řešeným na celosvětové úrovni. Měkké cíle jsou díky své charakteristice častým cílem především teroristických organizací. Jedním z důvodů je jejich minimální zabezpečení a větší množství oproti cílům tvrdým. Mezi měkké cíle lze zařadit nádraží, metro, nákupní centra, kulturní centra, sportovní události, festivaly, diskotéky, kluby, a mnoho dalších. Oproti tomu tvrdé cíle jsou charakterizovány jako objekty s vysokým stupněm ochrany proti napadení a neoprávněnému vniknutí. Měkké cíle čelí široké škále hrozeb různého typu, ať už ze strany jednotlivců (zpravidla tzv. osamělých vlků) nebo různých skupin. Vzhledem ke zvyšující se frekvenci a intenzitě teroristických útoků je více než na místě věnovat se oblasti zabezpečení těchto rizikových míst. Jedná se především o oblast prevence, aby se těmto útokům dalo vyvarovat, nebo se alespoň snažit minimalizovat stále rostoucí počet teroristických či jiných násilných útoků. Jednou z možností je analyzovat bezpečnostní prostředí pomocí managementu rizik. Sestavit registr aktiv, hrozeb a nebezpečí, určit slabá místa a zranitelnost objektu. Pro tyto účely byla použita metoda bezpečnostního auditu společně s metodou kontrolního seznamu (tzv. Checklist), kterou byla ověřena dostupnost základních bezpečnostních prvků, které přispívají ke zvýšení odolnosti měkkého cíle proti teroristickému útoku. Následně po zjištění získaných informací je důležité aplikovat opatření pro eliminaci hrozeb.

VYMEZENÍ MĚKKÝCH CÍLŮ

Obecně lze měkké cíle definovat jako místa s vysokou koncentrací obyvatelstva a zároveň nízkou úrovní zabezpečení proti násilným útokům.

Terminologický slovník Ministerstva vnitra České republiky definuje měkké cíle jako „*veřejně frekventovaná místa, snadno napadnutelné objekty nebo místa nevojenského charakteru, která nejsou permanentně střežena ozbrojenými složkami nebo jiným způsobem, případně nejsou střežena vůbec. Takováto místa a objekty se vyznačují zejména stálou nebo dočasně vysokou koncentrací osob, symbolickým, kulturním či náboženským významem nebo tvoří významnou součást infrastruktury státu, jejíž narušení má negativní dopad na fungování systému a tím i na společnost*“¹.

Dle Metodiky Základy ochrany měkkých cílů lze do měkkých cílů zařadit následující:

- školská zařízení, koleje, menzy, knihovny;
- církevní památky a místa určená k uctívání;
- nákupní centra, supermarkety, hypermarkety, tržiště;
- kina, divadla, zábavní centra;
- sportovní haly, stadióny;
- průvody, demonstrace, veřejná shromáždění, poutě;
- kluby, bary, diskotéky, restaurace, hotely;
- turistické památky, muzea, galerie;
- náměstí a parky;
- významné dopravní uzly, vlaková a autobusová nádraží, letištní terminály².

Měkké cíle se díky své charakteristice stávají častým cílem násilných, především teroristických útoků. Jak vyplývá z řady studií, počet teroristických útoků na měkké cíle se neustále zvyšuje. I když počet teroristických útoků ve světě obecně klesá, v Evropě se situace naopak zhoršuje³. Je tedy nezbytné identifikovat měkké cíle, jejich slabá místa, potencionální hrozby a navrhnout vhodná protipatření. Měkké cíle jsou velmi rozsáhlou a různorodou skupinou objektů, proto je důležité si zodpovědět následující otázky (kroky), které je třeba podniknout pro efektivní zabezpečení objektu⁴.

¹ Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu. Praha, 2016, 129 s. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-rizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>.

² Kalvach, Zdeněk. 2016. Základy ochrany měkkých cílů: Metodika. Praha.

³ Lhoťan, Lukáš. Počet teroristických útoků ve světě klesá, situace v Evropě se ale naopak zhoršuje. Reflex [online]. 2017 [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/komentare/81373/pocet-teroristickych-utoku-ve-svete-klesa-situace-v-evrope-se-ale-naopak-zhorsove.html>.

⁴ Kalvach, Zdeněk. 2016. Základy ochrany měkkých cílů: Metodika. Praha.

Obrázek 1: *Kroky k zabezpečení měkkých cílů*
Zdroj: ⁵

POČET ÚTOKŮ NA MĚKKÉ CÍLE

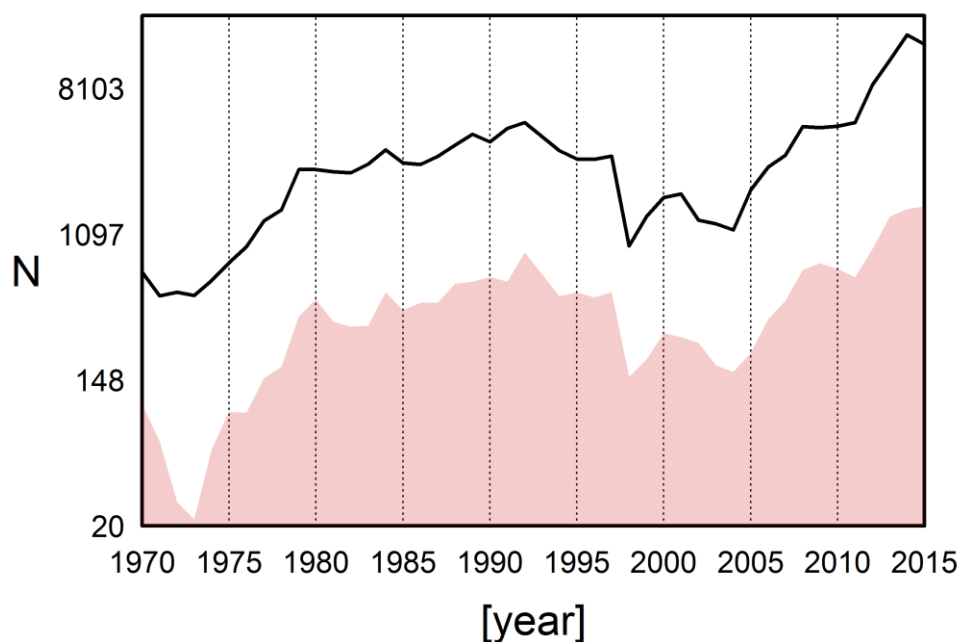
Kromě útoků, které zveřejňují média, se tato skutečnost odráží i v databázi, která se teroristickými útoky po celém světě zabývá. Databáze „Global terrorism database“ je ověřená zdrojová databáze zahrnující informace o teroristických událostech po celém světě od roku 1970 do roku 2016. Na rozdíl od dalších databází zahrnuje systematické údaje o domácím, nadnárodním i mezinárodním teroristickém útoku. Nyní zahrnuje více než 170 000 případů. Pro každou událost jsou k dispozici informace o datu a místě útoku, o použitých zbraních, o povaze cíle, o počtu obětí a případně i o odpovědné skupině či osobě⁶.

Srovnání počtu všech teroristických útoků a útoků vedených na měkké cíle od roku 1970 je zobrazeno v grafu 1. Vzhledem k obrovským rozdílům je následující graf uveden v logaritmickém měřítku. Data byla použita z Globální databáze terorismu⁷.

⁵ Kalvach, Zdeněk. 2016. Základy ochrany měkkých cílů: Metodika. Praha.

⁶ Global Terrorism Database [online]. Maryland (USA): National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism, ©2009-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/>.

⁷ Global Terrorism Database [online]. Maryland (USA): National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism, ©2009-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/>.

Graf 1: Srovnání počtu všech teroristických útoků a útoků na měkké cíle
Zdroj: vlastní zpracování

Legenda: černá křivka znázorňuje počet všech teroristických útoků, červená pak útoky na měkké cíle, N značí počet útoků.

Z grafu 1 lze vidět výrazný nárůst útoků od roku 2005. Tento fakt je zobrazen i v následující tabulce, která obsahuje počet spáchaných teroristických útoků a útoků na měkké cíle v jednotlivých letech.

Tabulka 1: Počet teroristických útoků a útoků na měkké cíle v letech 2005 - 2015

Rok	Počet teroristických útoků	Útoky na měkké cíle
2005	2011	214
2006	2751	341
2007	3241	438
2008	4787	671
2009	4721	739
2010	4821	682
2011	5067	606
2012	8498	898
2013	11990	1400
2014	16840	1543
2015	14806	1604

Zdroj: vlastní zpracování

POUŽITÉ METODY

Ke zjištění bezpečnosti a celkového zabezpečení měkkého cíle byla použita metoda bezpečnostního auditu a kontrolního seznamu (Checklist). Bezpečnostní audit je strukturovaný, metodický proces objektivního ověřování, získávání a vyhodnocování důkazů o bezpečnostní situaci⁸. Pomocí metody bezpečnostního auditu lze vyhodnotit rizika, potenciální hrozby a možnosti vzniku mimořádných situací. Na základě těchto zjištění a společně s metodou kontrolního seznamu lze dále provést vyhodnocení stavu současných bezpečnostních opatření s důrazem na fyzickou ostrahu, elektronické a mechanické vybavení.

Analýza pomocí kontrolního seznamu je velmi jednoduchou technikou využívající seznam položek, kroků či úkolů, podle kterých se ověřuje správnost či úplnost postupu. Je jednou z nejjednodušších a nejpoužívanějších technik analýzy nebo kontroly. Pomocí sestaveného kontrolního seznamu pracovník kontroluje správnost či úplnost svého počínání nebo stavu kontrolovaného předmětu. Výsledek pak zaznamená jako ano / ne, nebo lze kontrolnímu seznamu přiřadit více možností⁹.

ZABEZPEČENÍ MĚKKÝCH CÍLŮ

Jak uvádí kapitola 1, měkké cíle jsou místa s vysokým pohybem obyvatelstva a zároveň nízkou či žádnou úrovní zabezpečení proti násilným útokům. Vzhledem k velké koncentraci osob v různých objektech (nákupní centra, nádraží, letištní terminály, kulturní centra), shromážděních na ulicích, festivalech, sportovních událostech apod. je zcela nemožné tato místa efektivně zabezpečit proti násilným útokům, avšak existuje mnoho způsobů, jak potenciální teroristický útok odvrátit či zmařit.

Pomocí metody bezpečnostního auditu a Checklistu bylo zjištěno, že většina měkkých cílů nedisponuje ani základními prvky zabezpečení. Zpravidla se zde vyskytuje jeden nebo dva pracovníci ostrahy a kamerový systém. Otázkou je, zda by tito pracovníci dokázali zmařit teroristický útok, případně zasáhnout, pokud by již k němu došlo. Kvalitně vyškolená ostraha je nejefektivnějším bezpečnostním nástrojem, neboť působí při odstrašení útočníků, včasné detekci, okamžitou reakci i při zmírnění dopadů¹⁰. Kromě zajištění fyzické ostrahy je velmi důležité seznámit bezpečnostní pracovníky i ostatní personál s problematikou terorismu, zejména hrozbou útoku na daný objekt, s metodou detekce podezřelého chování, únikovými cestami, voláním na tísňovou linku apod.¹¹

Další z možností zabezpečení měkkého cíle je komplexní kamerový systém, u kterého bude sedět vyškolený pracovník a sledovat podezřelé osoby.

Vzhledem k velkému počtu osob je téměř nemožné instalovat rentgenové brány, turnikety apod. Lidé by se naopak shromažďovali u bran a byli by novým a rychlejším terčem chystaného útoku.

Při shromážděních na ulicích (vánoční trhy, demonstrace) hrají velkou roli betonové sloupky, které zabrání především vjezdu dopravního prostředku, který je častým typem teroristického útoku.

⁸ American Chemical Society Committee on Chemical Safety. Safety audit: Inspection manual [online]. Washington, DC, ©2000, 44 s. [cit. 2015-09-09]. Dostupné z: http://users.uoi.gr/deapi/index.files/S_MANUAL/safety.pdf

⁹ Analýza pomocí kontrolního seznamu - CLA: Checklist analysis. Sociální síť pro business [online]. ©2011-2016 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/analiza-kontrolni-seznam-cla-checklist-analysis>.

¹⁰ Kalvach, Zdeněk. 2016. Základy ochrany měkkých cílů: Metodika. Praha.

¹¹ Měkké cíle: proč jsme pro teroristy tak atraktivní? In: Security Outlines [online]. [cit. 2017-02-08]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/mekke-cile-proc-jsme-pro-teroristy-tak-atraktivni/>.

ZÁVĚR

Hrozba teroristických útoků je velmi aktuálním tématem. Počet teroristických útoků převážně v Evropě se v posledních letech výrazně zvýšil. Teroristické útoky se stále častěji zaměřují na měkké cíle, ve kterých se vyskytuje velké množství obyvatelstva, a jsou jen velmi zřídka zabezpečené. Se zvyšujícím počtem násilných útoků vyvstává otázka jejich zabezpečení. Velmi důležitá je vyškolená fyzická ostraha objektu či místa, protože dobře vyškolený bezpečnostní personál je velmi efektivní bezpečnostní nástroj pro identifikaci potenciálních útočníků, včasnou detekci, okamžitou reakci a zmírnění dopadů. Je také vhodné informovat ostatní personál i obyvatelstvo o hrozbě terorismu a o metodách detekce podezřelého chování útočníka, jeho charakteristik, znalosti únikových cest a dalších. Dalším důležitým bezpečnostním prvkem je komplexní kamerový systém a další moderní technologie, které budou sledovat přítomné osoby a jejich chování. Při hromadných setkáních na ulicích hrají důležitou roli betonové sloupky, které zabrání průniku dopravního prostředku.

POUŽITÉ ZDROJE

- American Chemical Society Committee on Chemical Safety. Safety audit: Inspection manual [online]. Washington, DC, ©2000, 44 s. [cit. 2015-09-09]. Dostupné z: http://users.uoi.gr/deapi/index.files/S_MANUAL/safety.pdf.
- Analýza pomoci kontrolního seznamu - CLA: Checklist analysis. *Sociální síť pro business* [online]. ©2011-2016 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/analyza-kontrolni-seznam-cla-checklist-analysis>.
- Global Terrorism Database [online]. Maryland (USA): National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism, ©2009-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/>.
- Kalvach, Zdeněk. 2016. Základy ochrany měkkých cílů: Metodika. Praha.
- Lhoťan, Lukáš. Počet teroristických útoků ve světě klesá, situace v Evropě se ale naopak zhoršuje. *Reflex* [online]. 2017 [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/komentare/81373/pocet-teroristicky-utoku-ve-svete-klesa-situace-v-evrope-se-ale-naopak-zhorsuje.html>.
- Měkké cíle: proč jsme pro teroristy tak atraktivní? In: *Security Outlines* [online]. [cit. 2017-02-08]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/mekke-cile-proc-jsme-pro-teroristy-tak-atraktivni/>.
- Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu. Praha, 2016, 129 s. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-rizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>.

ROLE EMOČNÍ INTELIGENCE V OBLASTI PŘÍPRAVY VELITELŮ AČR

THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE AREA OF TRAINING LEADERS IN ARMY OF THE CZECH REPUBLIC

Ing. Eva Kozáková ¹⁾

¹⁾ Univerzita Obrany, Kounicova 65, 662 10 Brno, e-mail: eva.kozakova@unob.cz

Abstrakt:

Koncept emoční inteligence se dá charakterizovat jako soubor sociálních schopností, vlastností a dovedností, které jsou nezbytné pro fungování člověka ve společnosti, v sociálních interakcích a při komunikaci s jinými lidmi. Emoční inteligence je propojena s požadovanými sociálními kompetencemi vojenského leadera. Cílem příspěvku je popsat teoretický rámec emoční inteligence a jejích modelů, vytvořit přehled o současných výzkumech v této oblasti a zhodnotit roli emoční inteligence v oblasti přípravy vojenského leadershipu v Armádě České republiky.

Abstract:

The concept of emotional intelligence can be characterized as complex of social abilities, characteristics and skills, which are necessary for function of individuals in society, in social interaction and during communication with others. Emotional intelligence is connected with required social competences of army leaders. The goal of this article is describe theoretical concept of emotional intelligence and its models, create overview of nowadays researches in this area and evaluate the role of emotional intelligence in area of training in army leadership of the Czech Republic.

Klíčová slova:

Emoční inteligence, vzdělávání, příprava, leadership, kompetence

Keywords:

Emotional intelligence, education, training, leadership, competence

ÚVOD

Leader vede, rozhoduje o směru dalšího postupu a řídí činnosti a aktivity ostatních. S lidry se setkáváme v každé oblasti lidského snažení. Představuje ovlivňování lidí tak, aby byli pro-spěšní organizaci a napomáhali dosahování skupinových cílů. Leadership je schopnost, kterou lze zkoumat, učit se a aplikovat v praxi. Od té doby co je leadership vyučován, atributy leadera se mohou měnit. Atributy velitele je možné charakterizovat jako psychické, fyzické a emoční komponenty. Úspěšný velitel pracuje na rozvoji všech výše uvedených složek. Podstatou umění motivovat podřízené je schopnost velitele působit na ně takovými stimuly, které u nich vyvolají žádoucí chování. Řízení lidí v armádách vyspělých států lze charakterizovat jako velení orientované na člověka. Vyznačuje se tím, že velitel usiluje o co nejhlubší znalost osobnosti svých podřízených, projevuje skutečný zájem o své podřízené a o jejich problémy, účinně komunikuje s podřízenými a informuje je o všem, co by měli vědět, uvážene používá odměn a trestů má důvěru svých podřízených, kterou získává především svou odbornou způsobilostí - důvěryhodným jednáním a lidským přístupem - svými pracovními výsledky - svým příkladným chováním - svou péčí o podřízené. Autoři Barbuto a Burbach zaujali v roce 2006 stanovisko, že koncept emoční inteligence má klíčovou roli v leadershipu.¹ Podle Golemana emoční inteligence se skládá z motivace, empatie, sociální dovednosti, sebeuvědomění a seberegulace.² Aplikováním všech

¹ Barbuto, Jr., J. E. & Burbach, M. E. The emotional intelligence of transformational leaders: A field study of elected officials. 2006, The Journal of Social Psychology, 146(1), 51-64.

² Goleman, Daniel. Emoční inteligence. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.

zmíněných komponentů by mělo být docíleno zvládnání vlastního chování a úspěšné překonávání různých sociálních situací. Cílem příspěvku je popsat teoretický rámec emoční inteligence a jejich modelů, vytvořit přehled o současných výzkumech v této oblasti a zhodnotit roli emoční inteligence v oblasti vojenského leadershipu v Armádě České republiky.

TEORETICKÝ RÁMEC EMOČNÍ INTELIGENCE

Před objasněním role emoční inteligence v přípravě vojenských velitelů je nutné definovat emoční inteligenci a popsat její historický vývoj. Emoční inteligence se dá rozložit do tří výzkumných etap. První etapa je propojená s termínem sociální inteligence. Tento pojem, se objevil již v prvních dekáдах 20 století. Jeho vymezení je doposud značně proměnlivé. V roce 1920 v článku „*Intelligence and its use*“ L. Thorndike rozlišil tři druhy inteligence, kterými jsou schopnost chápat a zvládat ideje (abstraktní inteligence), konkrétní předměty (mechanická inteligence) a druhé lidi (sociální inteligence). V rámci jeho konceptu vymezil sociální inteligenci jako schopnost chápat a zvládat muže a ženy, chlapce a dívky a moudře jednat v mezilidských vztazích³. Autoři O Sullivanová a Guilford zdůrazňovali, že sociální inteligence se může projevovat různými způsoby. Někteří jednotlivci vynikají v poznávání a chápání toho, co si ostatní myslí a cítí, ale díky svým nízkým sociálním zkušenostem, se ve společenských situacích nechovají vhodně. Naopak jiní jednotlivci nejsou vnímaví k citům a myšlenkám ostatních, ale ve společnosti jsou pohotiví a vhodně přizpůsobují své chování dle situace. V roce 2006 Albrecht definoval, že sociální inteligence se skládá z pěti komponentů, které zahrnují autenticitu, empatii, jasnost, sebe prezentace a situační uvědomění. Sociální inteligence je klíčovou složkou implicitních teorií inteligence. Je důležité neopomenout, že projevy chování, zda jsou či nejsou sociálně inteligentní, jsou zřetelně kulturně podmíněny.⁴

Dále navázal v roce 1980 Howard Gardner modelem vícenásobné či mnohočetné inteligence. Byl profesorem psychologie na Harvardu. Rozlišuje např. inteligenci lingvistickou, logicko-matematickou, prostorovou, kinestetickou, hudební, interpersonální, intrapersonální, naturalistickou a existencialistickou. Gardner poukázal, že výše vyjmenované druhy inteligencí pracují nezávisle. Například jednotlivce má vysokou úroveň inteligence ve vybrané jedné oblasti, ale nízkou úroveň v jiné. V té době začal být předmětem výzkumu interpersonální a intrapersonální inteligence.⁵

Koncept emoční inteligence je v současné době předmětem intenzivního výzkumu. Tento pojem byl poprvé zmíněn americkými psychology Peterem Salovey a Johnem D. Mayerem v návaznosti na zkoumání Howarda Gardnera. Výše zmínění autoři se snažili poukázat na to, že společnost vnímá emoce jako rušivý element mentálního dění, a je nutné ho mít pod kontrolou. Pojem jako takový definovali jako podmnožinu sociální inteligence, která zahrnuje schopnost monitorovat city a emoce u sebe i ostatních, rozlišovat je a získané informace využívat k usměrňování svého myšlení a aktivit.⁶ Pojem emoční inteligence byl zpolarizován u laické veřejnosti americkým psychologem Danielem Golemanem, který poukazoval, že emocionální dispozice a vlastnosti osobnosti a zejména ty, které ovlivňují kvalitu interpersonálních vztahů, mají rozhodující význam. V odborných kruzích probíhá diskuze o významu, uznatelnosti a empirické doložitelnosti emoční inteligence. Dle Kanitzové jsou emočně inteligentní lidé schopni vnímat u sebe a druhých emoční procesy a přiměřeně s nimi nakládat. Jsou schopni emoční pochody předvídat a využít je pro pochody myšlenkové a rozhodovací. To je důležité pro všechny pole působnosti, jež mají něco společného s lidmi nebo mají na lidi přímý vliv.

³ Weis, S., & SUTS, H. M. Social Intelligence-A review and critical discussion of measurement concepts. In R. Schulze & R. D. Roberts (Eds.), *Emotional intelligence: An international handbook* (pp. 203-230), 2005, Cambridge, MA: Hogrefe & Huber.

⁴ Pilhánková, Alena. *Přístupy ke studiu inteligence*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-244-0020-0.

⁵ Gardner, Howard. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-279-3.

⁶ Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. Models of emotional intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *The handbook of intelligence* (pp. 396-420). New York, 2000, NY: Cambridge University Press.

Emočně inteligentní lidé umějí reálně odhadnout, jaké jednání pravděpodobně vyvolá určité pocity, a tuto znalost využívají pro rozumné rozhodování.⁷

V současné době neexistuje mezi odborníky jednotné vymezení pojmu emoční inteligence. Proto bylo vytvořeno několik různých modelů emoční inteligence. Tyto modely je možné rozdělit do dvou skupin, a to na modely schopností a na smíšené modely. Mezi modely schopností je řazen pouze model schopností Mayera a Saloveye. Ostatní modely jsou řazeny mezi modely smíšené. Modely se od sebe liší rozsahem (smíšené modely zahrnují mnoho osobnostních charakteristik) i navrhovanými nástroji měření. Modely schopností se zaměřují na výkonové metody měření emočních schopností, zatímco smíšené modely se soustředí na sebe popisné metody.

Tabulka 1: *Čtyři stupně emoční inteligence*

Sociální schopnosti	Komunikace, řízení konfliktů, týmovost
Empatie	Vciťování se, verbální i neverbální projevy
Sebekontrola	Jak pracovat s emocemi, jak se zklidnit, relaxace
Sebeuvědomování	Jaké emoce cítíme, proč, jak ovlivňují naše rozhodování, naši fyzickou stránku

Zdroj: ⁸

SOUČASNÉ VÝZKUMY V EMOČNÍ INTELIGENCI

Na základě vědeckých poznatků autorů Browna a Moshavi je emoční inteligence potřebná pro efektivní leadership, který zahrnuje výběr a rozvoj velitelů. Výsledky studie ukazují úzké propojení emoční inteligence a leadershipu a dopadu na pracovní výkon. Zatímco někteří jednotlivci bývají považováni za potencionální leadery, naopak někteří díky jejich necitlivosti a neschopnosti pracovat ve skupině, neschopnost se vyjadřovat, prokazovat schopnost leadershipu podle měřítek emoční inteligence ⁹.

Výběr, hodnocení a rozvoj leaderů bylo nalezeno úzké propojení s emoční inteligencí ve studii Johnson a Johnson. Aplikace dotazníku s názvem „Emotional Competence Inventory” byly získány výsledky od supervizorů, zaměstnanců a kolegů. Tento dotazník obsahuje 4 aspekty emoční inteligence za prvé sebeuvědomění, self management, sociální povědomí a sociální dovednosti. Gowing nalezl, že emoční inteligence může být použita ve výběru, hodnocení a rozvoji budoucích leaderů.¹⁰ Tyto výsledky jsou podpořeny stanoviskem Golemana, který byl přesvědčen, rozvoj leadershipu je něco, k čemu dochází v průběhu času.

Ve federální agentuře financí a účetnických služeb byl proveden výzkum emoční inteligence. Zaměstnanci organizace se účastnili tréninku emoční inteligence. Před zahájením tréninku jim byla změřena úroveň emoční inteligence pomocí „Emotional Competence Inventory“. Po skončení realizace bylo měření stejným dotazníkem opakováno. Výsledky dotazníku po skončení tréninku se zvýšily. Výsledek studie poskytl důkaz, že je možné emoční inteligenci trénovat a rozvíjet a propojit s leadershipem.

⁷ Kanitz, Anja von. Jak rozvíjet svou emoční inteligenci. Praha: Grada, 2008. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-2582-6.

⁸ Bauer, Miroslav a Ingrid Haburaiová. Leadership s využitím kaizen a lean: pohádky pro unavené manažery. Brno: BizBooks, 2015. ISBN 978-80-265-0390-3.

⁹ Bar-On, R., Handley, R., & Fund, S. The impact of emotional intelligence on performance. In V. U. Druskat, F. Sala, & G. Mount (Eds.), Linking emotional intelligence and performance at work (pp. 1-19). (2006). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

¹⁰ Gowing, M. K., O'leary, B. S., Brienza, D., Cavallo, K., & Crain, R. A practitioner's research agenda: Exploring real-world applications and issues. In V. U. Druskat, F. Sala, & G. Mount (Eds.), Linking emotional intelligence and performance at work (pp. 245-265), 2006, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Interpersonální schopnosti jsou potřebné pro současné i budoucí vojenské leadery. Bar-on definoval, že interpersonální inteligence je úzce propojena s emoční inteligencí. Autor Ellert našel, že je potřebné rozvíjet tři kompetence, které jsou součástí tvoření vztahů. Tyto kompetence se skládají z aktivního naslouchání, důvěry a balance požadavků na blaho ostatních. Podle Golemana tyto kompetence jsou úzce spojeny s emoční inteligencí.¹¹

Tabulka 2: Přehled studií vztahu emoční inteligence, výkonu a leadershipu

Studie	Účastníci	Design výzkumu	Výsledky
Kambeya (2008) ¹²	5 vyučujících	Kvalitativní	Interpersonální schopnosti hrály roli v úrovni výkonnosti vyučujících. Přístup a produktivita vyučujících byla ovlivněna interpersonální komunikací ředitelů.
Barbuto a Burbach (2006) ¹³	80 vybraných úředníků veřejné sféry a 388 jejich podřízených pracovníků	Kvantitativní (dotazník)	Byl nalezen pozitivní vztah mezi emoční inteligencí a transformačním leadershipem. Leaderi s vyšší úrovní empatie se častěji identifikovali jako transformační leaderi.
Cook (2006)	143 ředitelů	Kvantitativní (dotazník)	Nebyl nalezen statistický významný rozdíl mezi emoční inteligencí, věkem, pohlavím a délkou praxe. Úroveň emoční inteligence ovlivnila výkon jedince.
Eichmann (2009) ¹⁴	51 leaderů	Kombinovaný výzkum	Emoční inteligence se zlepšuje v průběhu trénování. Výsledky tréninku ukázaly růst v oblasti zvládání stresu. Po tréninku došlo ke změnám chování v praxi. Pozitivní zpětná vazba, lepší týmová spolupráce, aktivní naslouchání a projev empatie.
Vojenský výcvik a rozvoj velitelů (2003)	40 000 vojáků a civilních pracovníků	Kombinovaný výzkum, Dotazníky, Rozhovory, Focus groups	Pro výzkum byly definovány 4 oblasti (celoživotní vzdělávání, interpersonální schopnost, armádní kultura a odpovědnost.

¹¹ Bar-On, R. How important is it to educate people to be emotionally intelligent, and can it be done? In R. Bar-On, J. G. Maree, & M. J. Elias (Eds.), *Educating people to be emotionally intelligent* (pp. 1-14), 2007, Westport, CT: Praeger Publishers.

¹² Plhánková, Alena. *Přístupy ke studiu inteligence*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-244-0020-0.

¹³ Barbuto, Jr., J. E. & Burbach, M. E. The emotional intelligence of transformational leaders: A field study of elected officials. 2006, *The Journal of Social Psychology*, 146(1), 51-64.

¹⁴ Eichmann, K. The effectiveness of training to improve the emotional intelligence of leaders (Doctoral dissertation). (2009). Retrieved from Dissertation Abstracts International. (UMI No. 3350595).

Bar-On, Handley a Fund (2006) ¹⁵	591 U. S Leteckými rekruti	Dotazník	Výsledek: úroveň emoční intelligence může ovlivnit výkonnost.
---	----------------------------------	----------	---

Zdroj: *vlastní zpracování*

Vysoká emoční inteligence jako charakteristika emočních kompetencí představuje výhodu pro sociální adaptaci. Emočně inteligentní osoby jsou vnímány jako ideální zaměstnanci na pozicích, které vyžadují komunikační dovednosti a sociální kompetence. Závěr, že emoční inteligence souvisí se sociálními dovednostmi, vychází z teorie a zjištění o úloze emocí při koordinaci interakcí mezi jedincem a jeho okolím.

Pro vymezení a budoucí hlubší zařazení emoční inteligence do přípravy velitelů AČR je nutné charakterizovat současný systém přípravy. Efektivnost a účinnost přípravy i organizace vojenského výcviku je podmíněna znalostí a respektováním obecně platných zákonů a zákonitostí v procesu vzdělávání vojáka. Organizace vojenského výcviku má specifickou podstatu procesu jako společné cílevědomé pedagogické činnosti velitel a vojáků, k nimž patří především soulad:

- Působení velitele s charakterem činností a úsilím vojáků směřujících k osvojení vědomostí, návyků a dovedností.
- Pedagogického působení velitele s cíli a obsahem vojenského výcviku a poznávacími schopnostmi vojáků.
- Pedagogické činnosti velitele a vojáků s možnostmi technických prostředky vojenského výcviku.

Vojenský výcvik se charakterizuje řadou neobvyklostí. Má zvláště vysoce kolektivní charakter a velmi úzké sepětí s praktickou modelovanou bojovou činností. Probíhá ve vzájemné interakci velitele a vojáka, je dialektickou jednotkou vyučování (činnost velitele) a učení (činnost vojáků). To označuje, že jednání velitele v přípravě a organizaci vojenského výcviku budeme charakterizovat jako řízení procesu učení vojáků.¹⁶ Přípravu příslušníků AČR lze chápat jako systém řešící výchovu, vzdělávání a výcvik. Výchovu lze charakterizovat je proces plánovitého a cílevědomého působení na vědomí, city a vůli příslušníků AČR. Cílem je utvářet dovednosti a návyky žádoucího chování a jednání v souladu s požadavky a potřebami vojenských operací. Povaha výchovy musí být cílevědomý, dlouhodobý, komplexní a psychologický. Cílem vzdělávání je poskytnout příslušníkům AČR specifické poznatky, pro odbornou činnost s požadovanou kvalifikací. Vzdělávání je předmětem činnosti vojenských škol a výcvikových zařízení, realizuje se různými metodami a formami. V procesu výcviku se plní především výchovné i vzdělávací úkoly. Výcvik je předmětem výcvikových a školících zařízení, jednotek a útvarů.

¹⁵ Bar-On, R., Handley, R., & Fund, S. The impact of emotional intelligence on performance. In V. U. Druskat, F. Sala, & G. Mount (Eds.), Linking emotional intelligence and performance at work (pp. 1-19). (2006). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

¹⁶ Dziaková, Olga. Vojenská psychologie. Praha: Triton, 2009. Psyché. ISBN 978-80-7387-156-7.

Obrázek 1: *Komponenty přípravy personálu*
Zdroj: vlastní zpracování

ZÁVĚR

Emoční inteligence je soubor schopností a vlastností, které lze v průběhu života rozvíjet. Jak uvádí Goleman stále více organizací začíná chápat důležitost podpory rozvoje emoční inteligence jednotlivců i skupin a vidí ji jako důležitý kámen vlastní filozofie řízení.¹⁷ V příspěvku je vymezen teoretický rámec emoční inteligence a její historický vývoj výzkumných etap. Dále jsou rozděleny modely emoční inteligence. Na základě dostupných současných výzkumů v dané oblasti je vytvořen přehled studií, kterou poukazují na možný vztah mezi emoční inteligencí, leadershipem a pracovní výkonností. Je nutné, aby mohli být velitelé úspěšní, pracovat sami na sobě, sebevzdělávat se a uvědomit si, že vojenský leadership je také o sociálních vztazích, jejich utváření a rozvíjení.¹⁸ Trénink emoční inteligence by mohl být jednou z možných způsobů, které u vojenských leaderů podpoří požadované sociální kompetence. Bylo by vhodné aplikovat výzkumnou studii v této oblasti v podmínkách Armády České republiky.

POUŽITÉ ZDROJE

- Barbuto, Jr., J. E. & Burbach, M. E. *The emotional intelligence of transformational leaders: A field study of elected officials*. 2006, *The Journal of Social Psychology*, 146 (1), 51-64.
- Bar-On, R. *How important is it to educate people to be emotionally intelligent, and can it be done?* In R. Bar-On, J. G. Maree, & M. J. Elias (Eds.), *Educating people to be emotionally intelligent* (pp. 1-14), 2007, Westport, CT: Praeger Publishers.

¹⁷ Goleman, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.

¹⁸ Department of the Army Washington. *Army Leadership Competent, Confident, and Agile*, 2006, FM 6-22

- Bar-On, R., Handley, R., & Fund, S. *The impact of emotional intelligence on performance*. In V. U. Druskat, F. Sala, & G. Mount (Eds.), *Linking emotional intelligence and performance at work* (pp. 1-19). (2006). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bauer, Miroslav a Ingrid HABURAIIOVÁ. *Leadership s využitím kaizen a lean: pohádky pro unavené manažery*. Brno: BizBooks, 2015. ISBN 978-80-265-0390-3.
- Department of the Army Washington. *Army Leadership Competent, Confident, and Agile*, 2006, FM 6-22
- Gardner, Howard. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-279-3.
- Goleman, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.
- Eichmann, K. *The effectiveness of training to improve the emotional intelligence of leaders* (Doctoral dissertation). (2009). Retrieved from Dissertation Abstracts International. (UMI No. 3350595).
- Gowing, M. K., O'leary, B. S., Brienza, D., Cavallo, K., & Crain, R. *A practitioner's research agenda: Exploring real-world applications and issues*. In V. U. Druskat, F. Sala, & G. Mount (Eds.), *Linking emotional intelligence and performance at work* (pp. 245-265), 2006, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kanitz, Anja von. *Jak rozvíjet svou emoční inteligenci*. Praha: Grada, 2008. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-2582-6.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. *Models of emotional intelligence*. In R. J. Sternberg (Ed.), *The handbook of intelligence* (pp. 396-420). New York, 2000, NY: Cambridge University Press.
- Plháková, Alena. *Přístupy ke studiu inteligence*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-244-0020-0.
- Weis, S., & Suts, H.M. *Social Intelligence-A review and critical discussion of measurement concepts*. In R. Schulze & R. D. Roberts (Eds.), *Emotional intelligence: An international handbook* (pp. 203-230), 2005, Cambridge, MA: Hogrefe & Huber.

HROZBY A RIZIKA REGIONÁLNÍ BEZPEČNOSTI

THREATS AND RISKS OF REGIONAL SECURITY

doc. Ing. Karel Kubečka, Ph.D., Ing. Paed IGIP ¹⁾, RSDr. Petr Rožňák, CSc., dr. h. c. ²⁾

^{1), 2)} Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, e-mail: karel.kubecka@ambis.cz, petr.roznak@ambis.cz

Abstrakt:

Jednou z metod, která se v současné době používá pro určení odhadované hodnoty forenzním expertem v oblasti realit (se zaměřením na ekonomiku, ceny a odhady nemovitostí), je srovnávací metoda. V této metodě se uplatňuje, mimo jiné, koeficient K₆, který snižuje nebo zvyšuje výslednou odhadní cenu stanovenou znaleckým posudkem. Stanovení koeficientu K₆ se realizuje jako odborný odhad znalce. Tato úprava ceny má svou horní a dolní mez a je závislá na vnějších vlivech. Autoři článku poskytují alternativní způsob stanovení tohoto koeficientu metodou, která může podstatně eliminovat subjektivní vnímání a pomoci určit hodnotu tohoto koeficientu. Pro stanovení byla použita metoda analýzy rizik a aplikována SWOT analýza.

Abstract:

One of the method which is currently used to determine the estimated value of real estate appraisers and experts (in the specialization of economy-priced real estate and estimates), is the comparative method. In this method applies, inter alia, coefficient K₆, which is reduced by comparison price determined based on expert judgment, or technical expert's opinion (estimator) with respect to external factors, which are not punishable under this method otherwise. The authors of this paper is to provide an alternative method of determining this coefficient method which can substantially eliminate subjective perception and objective to help determine the value of this coefficient. For determination was used method of risk analysis and applied SWOT analysis.

Klíčová slova:

Analýza rizik, SWOT analýza, stanovení oceňované hodnoty majetku, srovnávací metoda.

Keywords:

Risk analysis, SWOT analysis, determining the appraised value of the property, comparative method.

ÚVOD

Na problematiku hrozeb a rizik z pohledu regionální bezpečnosti může existovat nepřeborná řada pohledů. Jeden z nich je hodnocení bezpečnosti v regionech. Cílem tohoto příspěvku je splnit základní myšlenku, která je všeobecně známá. Touto myšlenkou je požadavek, že „teorie musí v plné míře sloužit praxi“, protože nemá praktický smysl vyvíjet metody nebo postupy, které nelze v praxi uplatnit, anebo jsou vyslovené pro praktické použití nevhodné.

Výzkumnou metodou pro tuto oblast byla komparace různých postupů analýzy rizika s použitím různých metod, přičemž byl kladen důraz na jednoduchost a tím srozumitelnost s bezchybným použitím. Souvisejícím požadavkem s praktickým využitím teorie je, aby tyto praktické postupy byly, pokud je to možné, jednoduché, snadno pochopitelné a kontrolovatelné. Samozřejmostí je kvalita takovýchto postupů a metod ve smyslu přesných a spolehlivých výsledků. Ne vždy je bezpodmínečně nutné používat sofistikované postupy spolu s vysokou matematikou. Ve většině případů je vyhovující logika a statistika

spolu se základními početními postupy pro vyhodnocení datových souborů společně s pravděpodobnostmi, které nám poskytnou zcela postačující úroveň požadovaných informací¹.

Tento logický požadavek na jednoduchost směřuje provedený úkol na využívání základních a univerzálních metod v praxi², které v převážně většině jsou logicko-numerickými expertními metodami³.

Pro daný účel byla zvolena SWOT analýza⁴ a metoda UMRA⁴. Obě tyto metody se plně osvědčily a to jak z pohledu požadavku jednoduchosti, tak také z požadavku schopnosti poskytnout velmi solidní a přesné výsledky s minimem poskytnutých vstupních údajů. Byla rovněž potvrzena univerzálnost co do účelu použití, což bylo prokázáno v průběhu dvouletého testování v rámci výuky předmětu ARI-2 na Vysoké škole regionálního rozvoje v Praze, kdy tyto metody, zejména pak univerzálnost použití pro různé případové studie metody SWOT byla potvrzena na zhruba 700 modelových případech.

SWOT ANALÝZA

Tato analýza (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) je nejznámější analýzou používanou po celém světě. Je velmi rozšířenou jednoduchou expertní analýzou, která je aplikovatelná na projekty, procesy i chod organizace. Zohledňuje jak interní tak externí vlivy. Tato analýza byla vyvinuta Albertem Humphreym, který vedl v 60. a 70. letech 20. století výzkumný projekt na Stanfordově univerzitě.

Základ metody spočívá v klasifikaci a ohodnocení jednotlivých faktorů, které jsou rozděleny do 4 výše uvedených základních skupin, které můžeme při matematickém vyhodnocení považovat za submatice celku, přičemž data SWOT analýzy tvoří matici. Vzájemnou interakcí faktorů silných a slabých stránek, to znamená dvou interních submatic procesu (interních faktorů) na jedné straně vůči příležitostem a nebezpečím, to je dvou externích submatic (externích faktorů) na straně druhé, lze získat nové kvalitativní informace, které charakterizují a hodnotí úroveň jejich vzájemného střetu.

SWOT analýza je jedním ze základních nástrojů strategického managementu – pro tuto oblast byla prvotně vyvinuta a pro hodnocení bonity firmy původně měla sloužit. Kromě toho však přijde vhod i při jiných příležitostech, typicky výběrových řízeních na projektově orientované zakázky, v reklamě, PR i řadě jiných oborů.

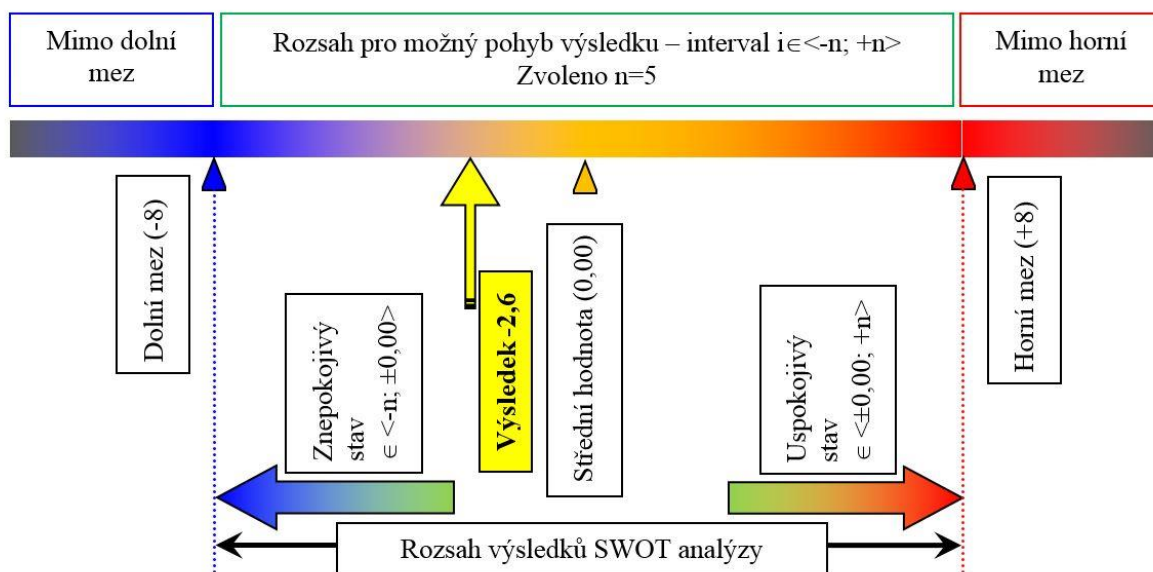
V současné době je možno konstatovat, že touto metodou lze vyhodnotit prakticky cokoli, co je hodnotitel schopen popsat, uvést hodnotu hodnoceného faktoru a odhadnout jeho důležitost, to znamená váhu. Tímto způsobem je získán vztah, který hodnotí podíl hodnoceného faktoru na výsledné poloze celku (Obrázek 1).

¹ Kubečka, Karel: *Využití metod analýzy rizika ve forenzních vědách: aplikace metod analýzy rizik v oceňování nemovitostí a hodnocení škod a vad*. Brno: Key Publishing, 2017, 179 s. monografie. ISBN 978-80-7418-281-5.

² Kubečka, K. *Metodika hodnocení stavebních konstrukcí a stavebních objektů formou analýzy rizik: certifikovaná metodika*. VŠB-TU Ostrava, 2013. ID 286078291.

³ Kubečka, K. *Metodika stanovení výše škody na stavebních konstrukcích a stavbách: certifikovaná metodika*. VŠB-TU Ostrava, 2013. ID 286078290.

⁴ Tichý, M. *Ovládání rizika, analýza a management*, Beckova edice ekonomie, C. H. Beck v Praze roku 2006, první vydání, ISBN: 80-7179-415-5.

Obrázek 1: Příklad výsledku matematicky vyhodnocené SWOT analýzy
Zdroj: ¹

Tato jednoduchá univerzální metoda je proto použitelná také pro oblast bezpečnosti za podmínky, že bude řádně vyhodnocena. Experimentálně byly provedeny několikrát vyhodnocení bezpečnostních hrozeb plynoucích z ohrožení veřejného prostoru, kritické infrastruktury a prostorů letišť v důsledku nekontrolovatelné migrace obyvatel v rámci řešení otázek bezpečnosti na Vysoké škole regionálního rozvoje v Praze. Použitelnost pro oblast hodnocení bezpečnosti byla plně potvrzena.

VZTAH MEZI DATY A VÝSLEDKY

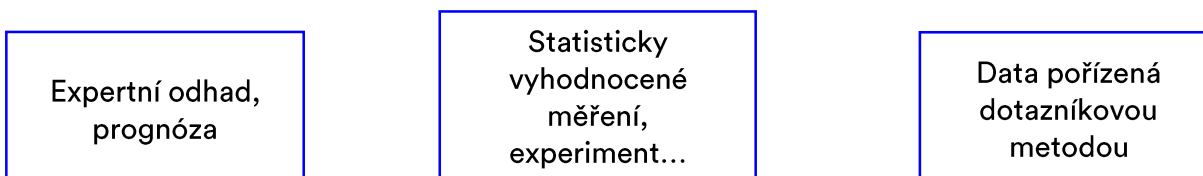
V první fázi, která je velmi důležitá pro kvalitu výsledků je nutno pro analýzu rizika pořídit kvalitní a věrohodná vstupní data o hodnocené situaci, problému, technologickém postupu, kvalitě, prostě o skutečnosti, kterou analyzujeme (Obrázek 2). Druhem a rozsahem pořízených dat se liší kvalita výsledků. Každý ze způsobů pořizování vstupních dat hodnocených faktorů se dá označit za „typický“ způsob pro určité směry použití této univerzální analýzy.

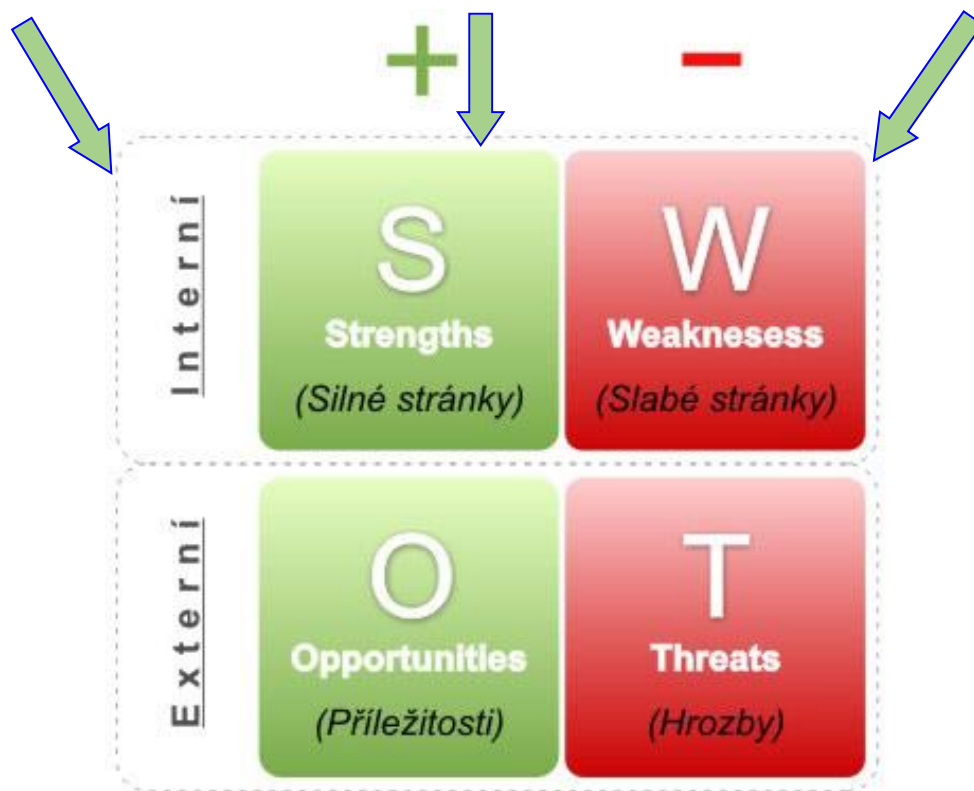
Expertní odhad a prognóza (předpověď, odhad dalšího vývoje) je patrně nejfrekventovanějším způsobem pořizování dat a to i v technických odvětvích, pro které je typické exaktní uvažování i exaktní práce s daty.

Statisticky vyhodnocené měření, experiment... jsou exaktními vstupy typickými pro především technické oblasti. Nicméně statistika je základem všech tří způsobů pořizování dat pro připravovanou analýzu rizika.

Data pořízená dotazníkovou metodou jsou rovněž velmi hodnotným zdrojem informací, které po statistickém vyhodnocení je možno výhodně použít jako statistický soubor. Tento způsob pořízení dat není jednoduchou záležitostí a vyžaduje značnou erudici v oboru. Tento způsob práce s daty je typický pro oblast sociální, socioekonomickou a další.

Výše uvedené vstupní kanály pořizování dat se vzájemně mohou prolínat a doplňovat. Zejména pak statistické vyhodnocení musí být základem ve všech případech.

Obrázek 2: Základní schéma SWOT analýzy
Zdroj: ⁵

Po kvalitní přípravě vstupních dat, která zahrnuje definici hodnocených kritérií:

$$S_i \rightarrow i \in \langle 1;n \rangle \quad (1)$$

$$W_i \rightarrow i \in \langle 1;n \rangle \quad (2)$$

$$O_i \rightarrow i \in \langle 1;n \rangle \quad (3)$$

$$T_i \rightarrow i \in \langle 1;n \rangle \quad (4)$$

Následuje zpracování dat.

$$K_{Mi} = V_{Mi} \cdot E_{Mi} \quad (5)$$

K_{Mi} = i-té kritérium submatice M (1), (2), (3), (4)

V_{Mi} = Veighting váha i-tího kritéria submatice M

E_{Mi} = Evaluate hodnocení i-tího kritéria submatice M

Musí platit podmínka, že součet vah všech kritérií dané submatice musí být roven jedné, to znamená (100%)

$$\sum_{i=1}^n V_{Mi} = 1 \quad (6)$$

Do dalšího výpočtu vstupuje součet součinů vah a hodnocení interních kritérií a součet součinů vah a hodnocení externích kritérií.

⁵ Kubečka, Karel, Rožňák, Petr. *Application of risk analysis for practice*, Košice 2017, příspěvek ve sborníku z konference, 11. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia 2017, ISBN 978-80-8185-023-3.

$$I = \sum_{i=1}^n K_{Mi} = \sum_{i=1}^n K_{Si} + \sum_{i=1}^n K_{Wi} \quad (7)$$

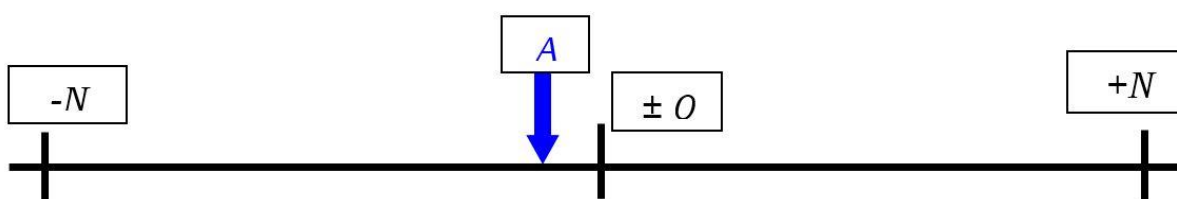
$$E = \sum_{i=1}^n K_{Mi} = \sum_{i=1}^n K_{Oi} + \sum_{i=1}^n K_{Ti} \quad (8)$$

I = vnitřní internal value hodnota je součtem součinů (5) submatic S a W

E = vnější external value hodnota je součtem součinů (5) submatic O a T

Výsledná hodnota A SWOT analýzy je pak dána pozicí výsledku interních – vnitřních a externích – vnějších ukazatelů a dá se považovat za ukazatel úspěšnosti v případě marketingových hodnocení. Pro použití v rizikové analýze a určení ukazatele používaných ve forensních vědách je podkladem pro přepočítání požadované hodnoty daného ukazatele (například koeficientu – součinitele).

$$A = \sum_I^E V = \sum_{i=1}^n K_{Si} + \sum_{i=1}^n K_{Wi} + \sum_{i=1}^n K_{Oi} + \sum_{i=1}^n K_{Ti} \quad (9)$$

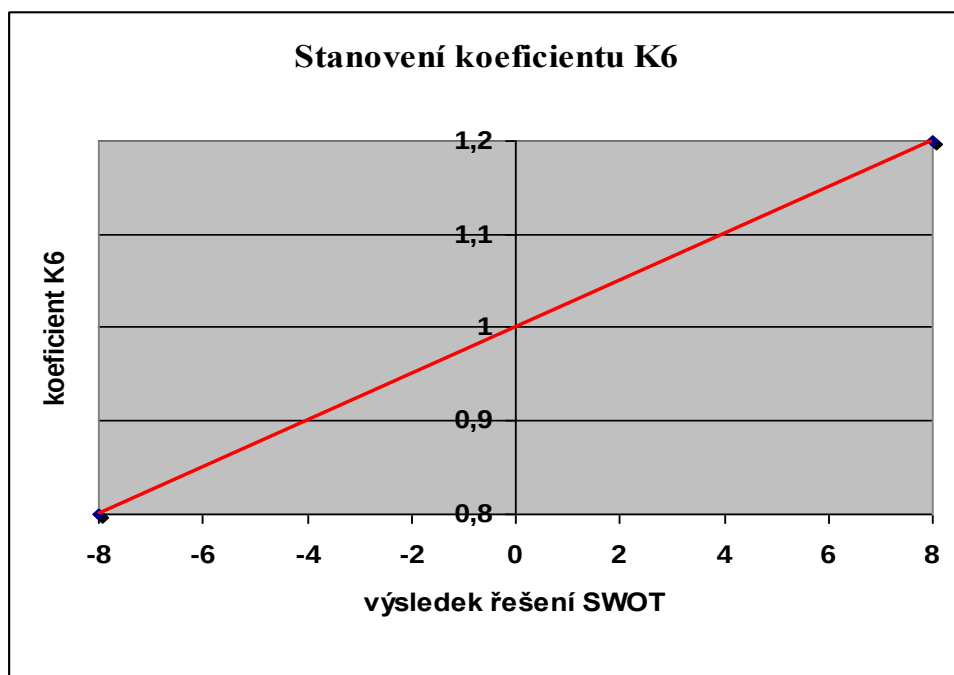
Obrázek 3: Vypočítaná hodnota „A“ na číselné ose (minimální mez $-N$, maximální mez $+N$)

Zdroj: ⁵

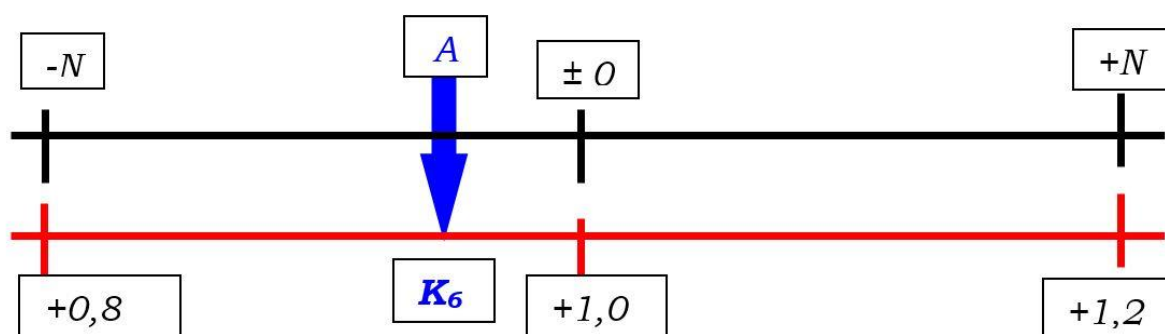
LINEÁRNÍ ZÁVISLOSTI VÝSTUPŮ

Jako příklad aplikace této metody pro analýzu rizika SWOT dobře poslouží využití ve forensních vědách, například v oceňování nemovitostí. Koeficient K_6 se bude pohybovat v rozmezí $\pm 20\%$ rozpětí k ceně obvyklé. Proto tedy se bude koeficient K_6 pohybovat v rozmezí 0,8 až 1,2 (10).

$$K_6 \in <0,8; 1,2> \quad (10)$$

Obrázek 4: Vztah mezi vypočítanou hodnotou A na číselné ose (minimální mez $-N$, maximální mez $+N$) a koeficientem K_6 při zvoleném rozpětí
Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 5: Vztah mezi vypočítanou hodnotou A na číselné ose a koeficientem K_6 při zvoleném rozpětí
Zdroj: vlastní zpracování

NELINEÁRNÍ ZÁVISLOSTI VÝSTUPŮ

V odůvodněných případech souvisejících s bezpečností obyvatel lze provést komparaci výsledků SWOT analýzy s koeficientem (tedy jakýmkoli číslem vyjadřující přepočtový součinitel) pomocí nelineární funkce. Tak například toto použití se dá aplikovat na stav, kdy hodnotíme aktiva ovlivněné nepříznivými občany.

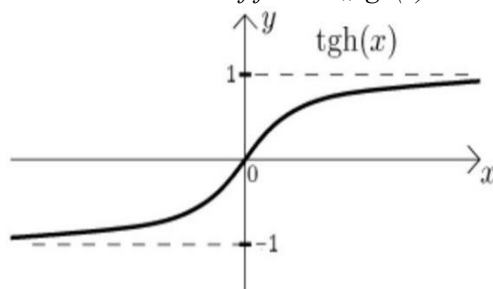
Pokud průběh veličiny nemá lineární funkci, musí dojít k přiřazení (spárování) hodnot výsledku SWOT analýzy (nebo jiné zvolené metodě) s danou funkcí v oboru její platnosti – v mezích, ve kterých funkci, nebo její část používáme. Prakticky to znamená využití výseku funkce, která definuje požadovanou (hodnocenou veličinu, přesněji její nelineární průběh).

Funkce je spojitá na svém definičním oboru, omezená a symetrická, jmenovitě lichá, protože platí:

$$\tanh(-x) = -\tanh(x) \quad (11)$$

$$\operatorname{tgh}(x) = \frac{\sinh x}{\cosh x} = \frac{e^x - e^{-x}}{e^x + e^{-x}} \quad (12)$$

Obrázek 5: Graf funkce „ $\operatorname{tgh}(x)$ “

Zdroj: Kubečka, Rožňák⁵, 2017

Funkce má nulový bod, jmenovitě $x = 0$, což je také bod inflexe. Nejsou lokální extrém, limity v krajních bodech definičního oboru jsou

$$\lim_{x \rightarrow -\infty} (\operatorname{tgh}(x)) = -1 \quad (13)$$

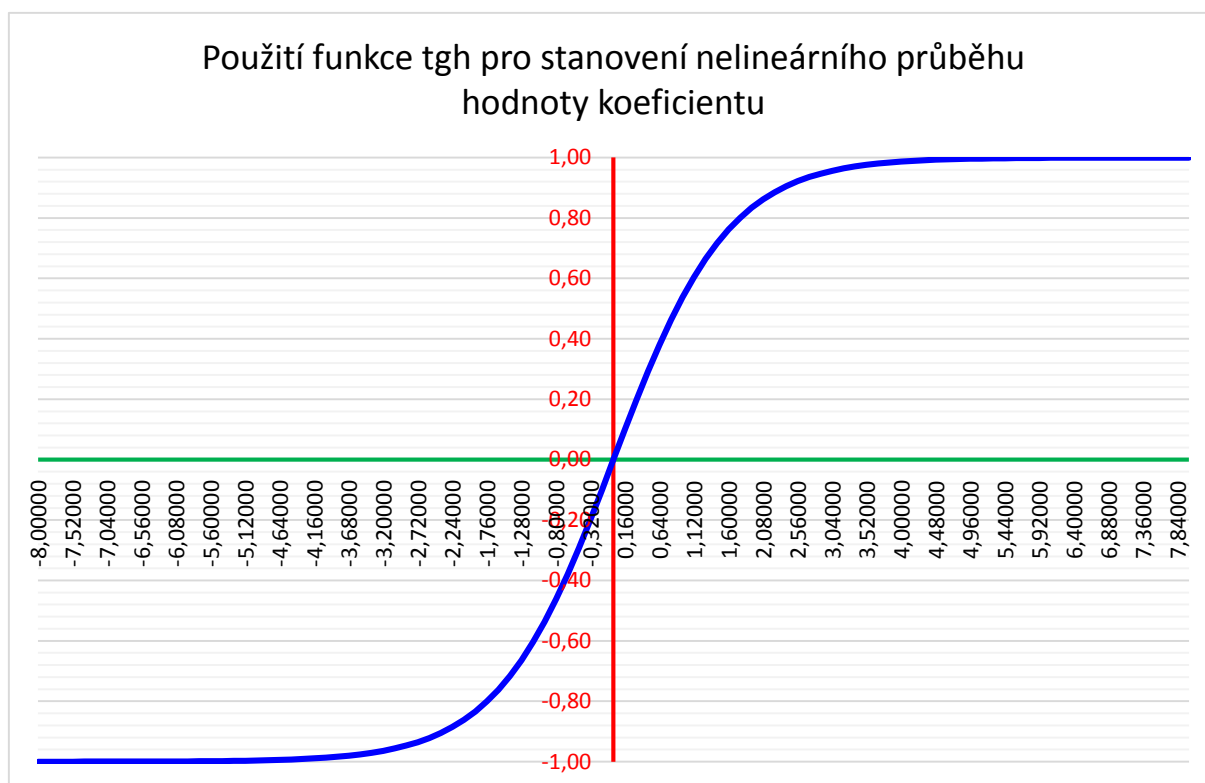
$$\lim_{x \rightarrow +\infty} (\operatorname{tgh}(x)) = +1 \quad (14)$$

Použití například této funkce je ve změně intenzity hodnoty v porovnání s lineárními funkcemi. Jak je uvedeno výše (Fig. 5) změna koeficientu (Fig. 4) je lineární a přímo úměrná výsledku zkoumání (například získaném pomocí SWOT analýzy). Tento přístup bude patrně nejčastější a je současně nejjednodušším řešením. Nicméně mohou nastat situace, kdy malá změna příčiny na počátku vyvede velkou změnu a následný její nárůst již další zvyšování příčiny vyvozovat nebude.

Je všeobecně známo, co dokáže s objektem udělat přítomnost nepřizpůsobivých občanů. Pokud 100% bytů je „v rukou“ odpovědných nájemníků, dům adekvátně této situaci odpovídá. Pokud ale do jednoho podlaží (to je $8,33\%$ obyvatel celého domu) jsou nastěhováni občané, které označujeme jako konfliktní a nepřizpůsobiví, dojde k ponížení ceny nemovitosti – je tento pokles úměrný, tedy lineárně úměrný počtu bytových jednotek? Praxe ukazuje, že nikoli, cena klesne daleko více.

Mnohdy ke skutečnosti, že dům nebo byt je „neprodejný“ postačí přítomnost nepřizpůsobivých občanů nikoli v prodávaném době, ale domě sousedním, nebo i ve vzdálenějších objektech.

Naprosto shodný postup můžeme použít při hodnocení bezpečnosti ve větším měřítku. Malá hrozba neznamená v tomto případě malé riziko.

Obrázek 6: Přřazení výsledku modelového případu k průběhu funkce tgh
Zdroj: vlastní zpracování

Obdobně jako využití SWOT analýzy můžeme použít metodu UMRA. Metoda Univerzální matice rizikové analýzy je založena na principu srovnávací logicko-numerické analýzy hodnocení stupně (závažnosti) nebezpečí pro předmětný řešený problém (projekt nebo jeho dílčí část) týmem expertů. Tým expertů hodnotí identifikovanou část problému (projektu), který je vytýčen určitým nebezpečím – rizikem. Počet částí problému hodnocených týmem expertů je libovolná, přičemž různé (nebo i totožné) části mohou být nezávisle řešeny různými expertními týmy s různým počtem expertů.

ZÁVĚR

Závěrem autoři konstatují, že stanovený cíl, který vychází z projektu VŠRR - IGA_Z7_01_2016 Optimalizace základních metod analýzy rizik pro hodnocení území z pohledu bezpečnosti a určení redukčních koeficientů ocenění nebo škod byl úspěšně splněn. Výsledků tohoto úkolu je možné následně komerčně využívat s tím, že je nutné dodržet zásady správného užití a dodržet stanovené vstupní podmínky.

POUŽITÉ ZDROJE

Kubečka, Karel. *Využití metod analýzy rizika ve forenzních vědách: aplikace metod analýzy rizik v oceňování nemovitostí a hodnocení škod a vad*. Brno: Key Publishing, 2017, 179 s. monografie. ISBN 978-80-7418-281-5.

Kubečka, K. *Metodika hodnocení stavebních konstrukcí a stavebních objektů formou analýzy rizik: certifikovaná metodika*. VŠB-TU Ostrava, 2013. ID 286078291.

Kubečka, K. *Metodika stanovení výše škody na stavebních konstrukcích a stavbách: certifikovaná metodika*. VŠB-TU Ostrava, 2013. ID 286078290.

Kubečka, Karel, Rožňák, Petr. *Application of risk analysis for practice*, Košice 2017, příspěvek ve sborníku z konference, *11. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia 2017*, ISBN 978-80-8185-023-3.

Tichý, M. *Ovládání rizika, analýza a management*, Beckova edice ekonomie, C. H. Beck v Praze roku 2006, první vydání, ISBN: 80-7179-415-5.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vzniknul s podporou projektu VŠRR - IGA_Z7_01_2016 Optimalizace základních metod analýzy rizik pro hodnocení území z pohledu bezpečnosti a určení redukčních koeficientů ocenění nebo škod.

KRÁDEŽE IDENTITY

IDENTITY THEFT

Mgr. Martin Mišota ¹⁾, Ing. Stanislav Šišulák, Ph.D. ²⁾

- ¹⁾ Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Oddelenie informačných technológií, e-mail: martin.misota@minv.sk
- ²⁾ Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra kriminalistiky a forenzných vied, e-mail: stanislav.sisulak@minv.sk

Abstrakt:

Cieľom odborného príspevku je poukázať na najväčšie masívne úniky informácií a osobných údajov z veľkých internetových spoločností a firiem v období rokov 2012 až 2016. Poukázať na dôležitosť ochrany osobných údajov v kontexte s bezpečnosťou a zálohovaním. Popísať niektoré riešenia zamerané na prevenciu a detekciu úniku údajov. A v závere upísať pozornosť na odporúčania pre obeť postihnuté únikmi údajov.

Abstract:

This scientific article aims to draw attention to point the most biggest data breaches and personally identifiable information from major internet companies and firms in 2012-2016. Highlight the importance of the protection of personal data in the context of security and backup. Describe some solutions focused on data breach detection, prevention and notification. And at the end to draw attention to the recommendations for victims affected of the data breaches.

Kľúčové slová:

údaje, úniky, osobné údaje, krádež identity, hacking, malware.

Key words:

data breaches, identity theft, hacking, malware, personal identification information.

ÚVOD

Údaje¹ spracovávané v informačných systémoch neboli doposiaľ nikdy tak ohrozené ako je tomu práve teraz. V súčasnosti je možné pristupovať jednoducho online k mnohým informáciám a dokumentom prostredníctvom takmer každého počítača, smartphonu alebo tabletu. Vzniká tak reálna hrozba cielených útokov zo strany hackerov na počítačové systémy z cieľom získať osobné údaje používateľov.

OSOBNÉ ÚDAJE A OCHRANA ÚDAJOV PRED ÚNIKOM

Ochrana osobných údajov je garantovaná Ústavou Slovenskej republiky. Ochrana osobných údajov patrí do oblasti zachovania základných ľudských práv a slobôd. Účelom tejto ochrany je chrániť práva a slobody každého, koho osobné údaje sa na našom území spracovávajú alebo sa majú spracúvať v zahraničí. Ochrana osobných údajov v Slovenskej republike musí spĺňať požiadavky zabezpečenia ochrany osobných údajov na štandardnej európskej úrovni.

¹ Údaj - je každá správa bez ohľadu na to, či má pre nás nejaký informačný obsah alebo nie - inými slovami - či nám daná správa povie niečo nové, alebo nie. Údaje (dáta) sú správy, ktoré vyjadrujú určité fakty o procesoch, alebo prvkoch reálneho sveta. Údajmi môžu byť písmená, čísla, slová, znaky, prípadne ich kombinácie. Všetky údaje nesú určitý informačný obsah. Ak nám daný údaj nepovie nič nového, hovoríme, že jeho informačný obsah je nulový.

Pojem osobné údaje. Osobnými údajmi (§4 ods. 1 zákona č. 122/2013 o ochrane osobných údajov) sú „údaje týkajúce sa určenej alebo určiteľnej fyzickej osoby, pričom takou osobou je osoba, ktorú možno určiť priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora alebo na základe jednej či viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú, fyziologickú, psychickú, mentálnu, ekonomickú, kultúrnu alebo sociálnu identitu“.

Vo všeobecnosti sa pod takýmito údajmi respektíve identifikátormi môžu rozumieť všetky informácie vrátane mena, rodného čísla, dátum narodenia. Ďalej osobných dokladov ako je vodičský preukaz, identifikačná karta, cestovný pas, identifikačné číslo organizácie (IČO), daňové identifikačné číslo (DIČO). Teda v podstate všetky údaje a osobné doklady na základe ktorých je možné niekoho identifikovať a následne získať možnosť manipulovať s nimi s cieľom získania neoprávnenej výhody. Jedinečnými biometrickými údajmi sa rozumejú odtlačky prstov (fingerprints), zvukový záznam hlasu (voice print), sietnica oka (retina), obraz dúhovky (iris image) a iné jedinečné biometrické údaje. Taktiež nimi môžu byť jedinečné elektronické identifikačné čísla, adresy, kódy, osobné identifikačné čísla (PIN), telekomunikačné identifikačné údaje alebo prístupové zariadenia (Tokeny) a ďalšie.²

Odcudzenie osobných údajov môže viesť k trestnému činu krádeže identity. Únik údajov predstavuje neoprávnené zverejnenie informácií. To môže mať za následok krádež údajov alebo aj stratu údajov. Únik údajov je neschopnosť organizácie chrániť si dôverné informácie, ako napríklad identity svojich zamestnancov, zákazníkov a širokej verejnosti. Strata údajov je skôr výsledok náhodnej chyby zabudnutia údajov ako úmyselnej krádeže. Strata údajov často nastáva pri strate zariadenia obsahujúceho údaje ako napríklad notebook, tablet, CD/DVD nosič, mobilný telefón alebo USB kľúč či prenosný externý harddisk. Ak dôjde k strate údajov, tieto údaje sú ohrozené, lebo môžu skončiť v rukách neoprávnených osôb pokiaľ nie sú zabezpečené silnou zabezpečovacou technikou – napríklad šifrovaním. DLP alebo inak aj nazývanou „Prevencia straty údajov“ ktorá je súčasťou životného cyklu každej informácie. Komplexný počítačový systém sa postará o to, aby každá informácia bola monitorovaná a tým sa zabezpečila jej ochrana pri spracovávaní, prenose a jej následnom uložení na iné zariadenie. Systém tak dokáže zamedziť úniku citlivých informácií a preventívne ochrániť pred neautorizovaným zneužitím.

BEZPEČNOSŤ A ZÁLOHOVANIE ÚDAJOV

Vytváranie záloh respektíve backup-ov je zaručenou cestou ako chrániť firemné súbory. Automatický systém vykonáva zálohovanie údajov za Vás, aby ste Vy mohli nerušene pracovať. Návrh a implementácia technológie SIEM (Security Information and Event Management) sa postará o kontrolu pohybu údajov s ktorými pracujú firemní zamestnanci. Systém v reálnom čase zbiera, eviduje a vyhodnocuje všetky aktivity vo vnútri firmy, čím dokáže detekovať prípadný únik informácií.

Opatrenia na ochranu údajov sú organizačné, softvérové a hardvérové. Pre bezpečnosť operačných systémov sú implementované štandardy takzvanými bezpečnostnými politikami, ktoré zahŕňajú monitorovanie fyzických a systémových autorizovaných prístupov. Ako dostatočná ochrana pre bezpečnosť údajov pri prenose v počítačovej sieti a mimo počítačovej siete je šifrovanie. To zahŕňa šifrovanie dokumentov a emailov v organizácii pomocou Information Rights management (IRM) pomocou technológie ADRMS, ktorá umožňuje šifrovať obsah súborov.³ Cieľom tejto činnosti je povýšiť štandardné mechanizmy zabezpečenia dokumentov a informácií na vyššiu úroveň.

² Krádež identity a sociálne inžinierstvo Security revue 2007 [cit. 2016-12-05]. Dostupné na: <<http://www.securityrevue.com/article/2007/05/kradez-identity-a-socialne-inzinierstvo/>>.

³ Bezpečnosť dat v podobe AD RMS, Žive 2016 [cit. 2016-12-05]. Dostupné na: <<http://www.zive.cz/clanky/bezpecnost-dat-v-podobe-ad-rms/sc-3-a-171217/default.aspx>>.

RIEŠENIA ZAMERANÉ NA PREVENCIU A DETEKCIU ÚNIKU ÚDAJOV

Implementácia celopodnikovej bezpečnostnej politiky a zabezpečenie požadovanej ochrany podnikových informačných aktív a citlivých údajov preventívne zamedzuje pred únikom citlivých finančných údajov strategického charakteru v dôsledku hackerského prieniku, počítačovej infiltrácie alebo úniku citlivých informácií z vnútra podniku, ale aj napríklad pred oneskorením výroby, logistiky a obchodu v dôsledku nepripravenosti na úmyselne zapríčinené výpadky informačných systémov.⁴ Implementované nástroje IDS (Intrusion Detection Systems) sú určené predovšetkým na detekciu narušenia a prieniku škodlivého kódu do siete organizácie, pričom ich novšia generácia je IPS (Intrusion Prevention Systems), ktorá má za úlohu proaktívnu ochranu počítačovej siete, čo znamená preventívnu ochranu pred prienkami. Takéto zariadenia sa nasadzujú za firewally organizácií, kde predstavujú ďalšiu úroveň ochrany pred externými hrozbami a tiež vo forme agentov priamo na chránený server alebo desktop.

Takto nasadené aktívne sondy sa zvyčajne riadia a monitorujú centrálnym manažmentom, ktorý je schopný okrem riadenia aj zbierať a analyzovať informácie zo sond a ďalších prvkov IT infraštruktúry. Vlastnosťou týchto nástrojov je schopnosť zastaviť väčšinu ničivých útokov na vonkajšom perimetri počítačovej siete, bez ohľadu na to, či ide o klasickú počítačovú sieť alebo bezdrôtovú počítačovú sieť.

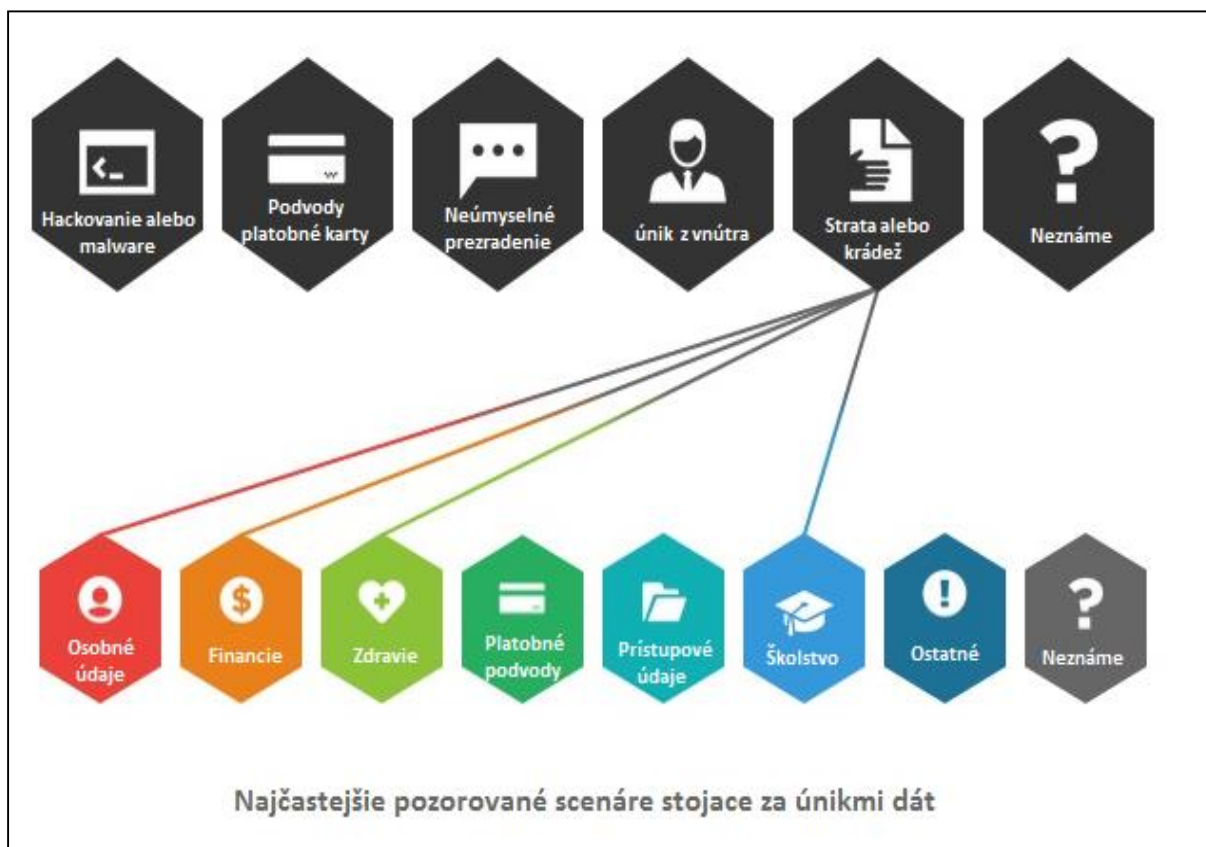
5

Krádež údajov je skôr zámerná krádež informácií než ako ich náhodná strata. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že krádež identity je trestný čin vydávania sa za niekoho iného pomocou jeho súkromných informácií za účelom finančného zisku, alebo ako neoprávnené používanie osobných údajov za akýmkoľvek iným účelom. Krádež údajov môže nastať vo vnútri organizácie (napr. nespokojný zamestnanec) alebo mimo organizácie (napríklad kybernetickí zloději).

Útočníci často používajú malware na prístup k počítaču s cieľom odcudziť z neho dôležité údaje. Ich spoločný prístup spočíva v použití „Trojana“ na nainštalovanie „keylogovacieho“ softvéru, ktorý sleduje všetko, čo používateľ zadáva, vrátane používateľských mien a hesiel s cieľom získať informácie o bankovom účte používateľa.

⁴ Bezpečnostné riešenia Airo [cit. 2016-12-06]. Dostupné na: <<http://www.airo.sk/bezpecnostne-riesenia/>>.

⁵ Sieťová bezpečnosť Egroup Solution [cit. 2016-12-08]. Dostupné na: <<http://www.egroup.sk/portfolio/sietova-bezpecnost/>>.

Obrázek 1: Najčastejšie pozorované scenáre stojace za únikmi dát

Zdroj: ⁶

Podvod s identitou možno popísať ako použitie ukradnutej identity kriminálnou činnosťou s cieľom podvodne získať tovary alebo služby. V súčasnosti podvodníkom môžu slúžiť podrobnosti identity nielen na získanie akéhokoľvek originálneho dokladu totožnosti ako je občiansky preukaz, pas alebo vodičský preukaz, získať v mene okradnutej osoby hypotekárny úver, pôžičku či lízing, otvoriť si bankový účet online, objednať si tovar na okradnutú osobu, prebrať kontrolu nad jej existujúcimi kontami, zjednať kontrakt na mobilný telefón, ale väčšinou aj získať čísla platobných kariet.⁷ Krádež detailov identity jednotlivca sa nepovažuje za podvod s identitou, ale za použitie identity na akékoľvek uvedené aktivity.

Správa spoločnosti Verizon o únikoch údajov Data Breach Incident Report 2016 konštatuje, že 63 % všetkých únikov údajov bolo umožnené tým, že sa použili ukradnuté, slabé alebo defaultné heslá.⁸

I keď môžu byť heslá zložitá, problémom je ich potencionálne ukradnutie. 95% únikov údajov môžeme klasifikovať do 9 vzorov opakujúcich sa kombinácií charakteristík incidentov Kto (Aktéri), Čo (Aktíva), Ako (Akcie) a Prečo (Motívy). Najčastejšie a najúspešnejšie metódy ako sociálne inžinierstvo, phishing, útoky na firemné emaily (BEC), DDoS útoky, útoky na webové aplikácie, kyberspionáž, crimeware, hacking, exploit kity, malware a ransomware stoja za najväčšími masívnymi únikmi údajov veľkých spoločností.

⁶ <http://www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cyber-attacks>

⁷ Protection of personal data Justice Building and European Area of Justice [cit. 2016-12-01]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/eu-us:privacy_shield_guide_sk.pdf>.

⁸ Understand what youre up against, Verizon 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné na: <<http://www.verizonenterprise.com/verizon-insights-lab/dbir/2016/>>.

Yahoo – 2012 únik databázy 200 miliónov prihlasovacích údajov⁹ - užívateľské mená, zahashované heslá (algoritmus md5), dátum narodenia - predaj na webovom portáli *TheRealDeal* za 3 BTC.

V septembri 2016 spoločnosť Yahoo potvrdila opakovaný masívny únik približne 500 miliónov prihlasovacích údajov z konca roka 2014, ktorý zahŕňa ukradnuté osobné údaje: mená, emailové adresy, telefónne čísla, dátumy narodenia, „hasheô hesiel a šifrované alebo nešifrované bezpečnostné otázky a odpovede. Tento únik údajov sa považuje zatiaľ za najväčší v histórii.¹⁰

Myspace – jún 2013 - únik databázy 427 miliónov hesiel¹¹ – uniknutá databáza pozostávajúca z 360 miliónov emailových adries z bývalej najväčšej sociálnej siete MySpace je k dispozícii online¹², kde je skomprimovaná do veľkosti 15 GB.

LinkedIn – únik 167 miliónov prihlasovacích údajov - LinkedIn.com bol opakovane hacknutý v júni 2012 a uniknuté údaje obsahovali emailové adresy a heslá. Hacker ponúkal údaje na „Dark Webe“ cez webový portál *TheRealDeal* za 5 BTC.¹³

Ebay – február 2013 - únik databázy 145 miliónov údajov – uniknutá databáza predstavuje vážne riziko pre krádež identity, lebo obsahuje meno a priezvisko, šifrované heslo, emailovú adresu, adresu bydliska, telefónne číslo a dátum narodenia. Uniknutá databáza neobsahovala čísla platobných kariet.¹⁴

Badoo.com – jún 2016 únik databázy 127 miliónov prihlasovacích údajov – každý záznam užívateľa v databáze pozostával z údajov ako emailová adresa, užívateľské meno, heslo, pohlavie, meno a priezvisko, dátum narodenia.

Ruská sociálna sieť VK.com – jún 2016 únik 100 miliónov prihlasovacích údajov – uniknutá databáza obsahuje informácie ako meno a priezvisko, emailové adresy, heslá, telefónne čísla – predaj na internete za 1 BTC¹⁵

Twitter - únik databázy 71 miliónov prihlasovacích údajov- emailové adresy a heslá boli ponúknuté na predaj na webovom portáli *TheRealDeal* za 2 BTC.¹⁶

Tumblr – máj 2013 - únik databázy 65 miliónov prihlasovacích údajov¹⁷ – emailové adresy boli zverejnené na webovom portáli *TheRealDeal*.

⁹ Yahoo supposed data breach 200 million credentials dark web, Motherboard [cit. 2016-12-09]. Dostupné na: <<http://motherboard.vice.com/read/yahoo-supposed-data-breach-200-million-credentials-dark-web>>.

¹⁰ Yahoo confirms major breach – and it could be the largest hack of all time, Business Insider UK [cit. 2016-12-09]. Dostupné na: <<http://uk.businessinsider.com/yahoo-hack-by-state-sponsored-actor-biggest-of-all-time-2016-9?r=US&IR=T>>.

¹¹ 427 million myspace passwords emails data breach, Motherboard [cit. 2016-12-09]. Dostupné na: <<https://motherboard.vice.com/read/427-million-myspace-passwords-emails-data-breach>>.

¹² Myspace Data Dump [cit. 2016-12-08]. Dostupné na: <<https://myspace.thechulhu.com/>>.

¹³ Another day another hack 117 million linkedin emails and password, Motherboard [cit. 2016-12-07]. Dostupné na: <<https://motherboard.vice.com/read/another-day-another-hack-117-million-linkedin-emails-and-password>>.

¹⁴ Ebay asks 145 million users to change passwords after data breach, Washington post [cit. 2016-12-01]. Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2014/05/21/ebay-asks-145-million-users-to-change-passwords-after-data-breach/?utm_term=.0539f0e995dd>.

¹⁵ Hacked 100 milion VK.com Passwords Leaked Online 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné na: <<http://thehackernews.com/2016/06/vk-com-data-breach.html>>.

¹⁶ Twitter login credentials up for sale on dark net, Office and Inadequate security 2016 [cit. 2016-12-11]. Dostupné na: <<https://www.databreaches.net/twitter-login-credentials-up-for-sale-on-dark-net/>>.

¹⁷ Hackers stole 68 million passwords from tumblr new analysis reveals, Motherboard [cit. 2016-12-04]. Dostupné na: <<http://motherboard.vice.com/read/hackers-stole-68-million-passwords-from-tumblr-new-analysis-reveals>>.

TalkTalk – október 2015 - anglický telekomunikačný a širokopásmový poskytovateľ s viac než 4 miliónmi zákazníkmi a oznámil že neznámi narušitelia web sídlo a ukradli osobné, a finančné údaje.¹⁸ Zdroje blízke vyšetrovaniu prezradili, že útočníci hrozili zverejnením údajov zákazníkov firmy TalkTalk pokiaľ nebude zaplatené výkupné v sume približne £80,000 (USD \$122,000). Jedná sa o osobné údaje ako sú meno a priezvisko, adresa bydliska, dátum narodenia, telefónne čísla, emailové adresy, informácie o konte TalkTalk, detaily platobných kariet a bankových údajov.¹⁹

Sony – únik vysoko citlivých osobných a firemných informácií z roku 2014 o 437 000 súčasných a bývalých zamestnancoch firmy Sony Entertainment²⁰ ako aj uniknutých filmových diel a ich zverejnenie online na internete dal za pravdu dotknutým obetiam, ktorých sa dotýka krádež identity rozsudok amerického okresného sudcu R. Gary Klausnera z júna 2016.²¹

Databáza občanov Turecka - kompletná databáza o 49,611,709 občanoch Turecka vrátane tureckého prezidenta Tayyipa Erdogana bola v apríli 2016 hacknutá a zverejnená online na internete. Databáza pozostáva z osobných údajov: Národný Identifikátor (TC Kimlik číslo), meno a priezvisko, meno matky, meno otca, pohlavie, miesto narodenia, dátum narodenia, miesto trvalého pobytu, mesto a okres vydania ID.²²

Najviac ohrozené oblasti únikmi údajov sú:

- zdravotná starostlivosť 26,9%;
- školstvo 16,8%;
- vládne inštitúcie 15,9%;
- maloobchod 12,5%;
- finančné služby 9,2%.

Nick Bilogorskiy, šéf počítačových incidentov v spoločnosti Cyphort, uviedol, že v súčasnosti existuje viac než miliarda účtov, ktorých prihlasovacie údaje sa predávajú online.²³ Prirovnal ich ku stovkám miliónov kľúčov, ktoré sú schopné otvoriť bezpečnostné schránky, ktoré iba tak ležia všade na zemi. Všetko, čo potrebujete, je iba ich zdvihnúť a nájsť zhodu kľúča a každej krabice, ktorú by ste chceli otvoriť. No a to je presne tak, ako sme na tom dnes s heslami. V skutočnosti je to však horšie, pretože väčšina ľudí používa ten istý kľúč na otvorenie svojej kancelárie, auta či domu.²⁴

¹⁸ TalkTalk chief received email demanding money from cyber attackers, BBC News 2015 [cit. 2016-12-07]. Dostupné na: <<http://www.bbc.com/news/business-34618187>>.

¹⁹ TalkTalk Hackers Demanded £80K in Bitcoin, Krebs on Security [cit. 2016-12-06]. Dostupné na: <<http://krebsonsecurity.com/2015/10/talktalk-hackers-demanded-80k-in-bitcoin/>>.

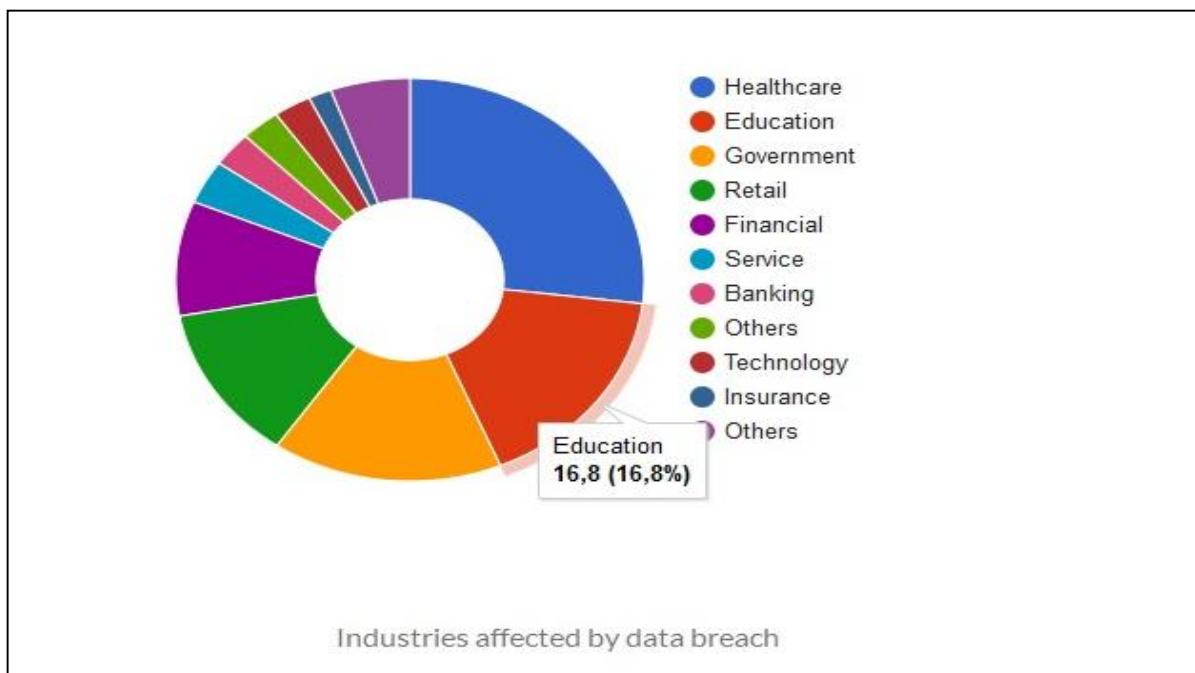
²⁰ Judge approves settlement in sony pictures hacking case CBS Los Angeles 2016 [cit. 2016-12-03]. Dostupné na: <<http://losangeles.cbslocal.com/2016/04/06/judge-approves-settlement-in-sony-pictures-hacking-case/>>.

²¹ Judge approves settlement in sony pictures hacking case, Databreaches 2016 [cit. 2016-12-08]. Dostupné na: <<https://www.databreaches.net/judge-approves-settlement-in-sony-pictures-hacking-case/>>.

²² Turkish citizenship database allegedly hacked and leaked, Bussiness Insider 2016 [cit. 2016-12-07]. Dostupné na: <<http://www.businessinsider.com/turkish-citizenship-database-allegedly-hacked-and-leaked-2016-4?r=UK&IR=T>>.

²³ More secrets why passwords new exploits Linkde in 2016 [cit. 2016-12-06]. Dostupné na: <<https://www.linkedin.com/pulse/more-secrets-why-passwords-new-exploits-nick-bilogorskiy?articleId=6149273103466774528#comments-6149273103466774528&trk=prof-post>>.

²⁴ Eliminate hesel: Běh na dlouhou trať: In. Security World from IDG, Prosinec 4/2016

Obrázek 2: Odvetvia spoločnosti ohrozené únikmi údajov

Zdroj: ²⁵

Podľa Toya Hunta, zakladateľa webovej stránky Have I Been Pwned ²⁶ (HIBP) ²⁷, ktorá informuje obeť o únikoch údajov, panuje v súčasnosti masívny trend v obchodovaní s odcudzenými údajmi. Tento trend vieme prirovnať k zberateľstvu baseballových kartičiek hráčov. Títo ľudia nemusia mať protispoločenský úmysel v súvislosti so záujmom o samotné údaje ako také, ale ich iba jednoducho zbierajú, vymieňajú si ich a archivujú celé data sety. Niekedy trvá štyri až päť rokov než sú uniknuté údaje zverejnené.²⁸

Hacker, ktorý sám seba nazýva "The Collector - Zberateľ" je za najväčším únikom osobných údajov z emailových kont v súčasnosti - Gmail, Microsoft Outlook (alebo Hotmail), Yahoo Mail. Experti z oblasti kybernetickej bezpečnosti odhadli, že „Zberateľ“ má prístup k 1,7 miliarde hesiel rôznych emailových účtov, z toho cca. 273 miliónov emailových účtov poskytol na predaj za symbolických 50 rubľov t.j. menej ako 1 dolár (57 miliónov účtov služby Mail.ru, 40 miliónov účtov služby Yahoo Mail, 33 miliónov účtov služby Hotmail/Outlook, 24 miliónov účtov služby Gmail a ďalšie).²⁹ Na základe najnovších správ údajne dvaja ruský hackeri stojaci za únikmi údajov z databáz LinkedIn, MySpace tvrdia, že majú množstvo vysoko hodnotných databáz vrátane sociálnych sietí ako Facebook, Instagram a OK.ru a plánujú ich zverejniť. "Máme celý svet, hackli sme každého."³⁰ Medzi uniknuté informácie môžeme zaradiť aj uniknuté údaje o platobných kartách z Číny, Európskej únie, Ázie, USA, Kanady a iných krajín sveta takzvané dumps.

²⁵ <<http://www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cyber-attacks>>

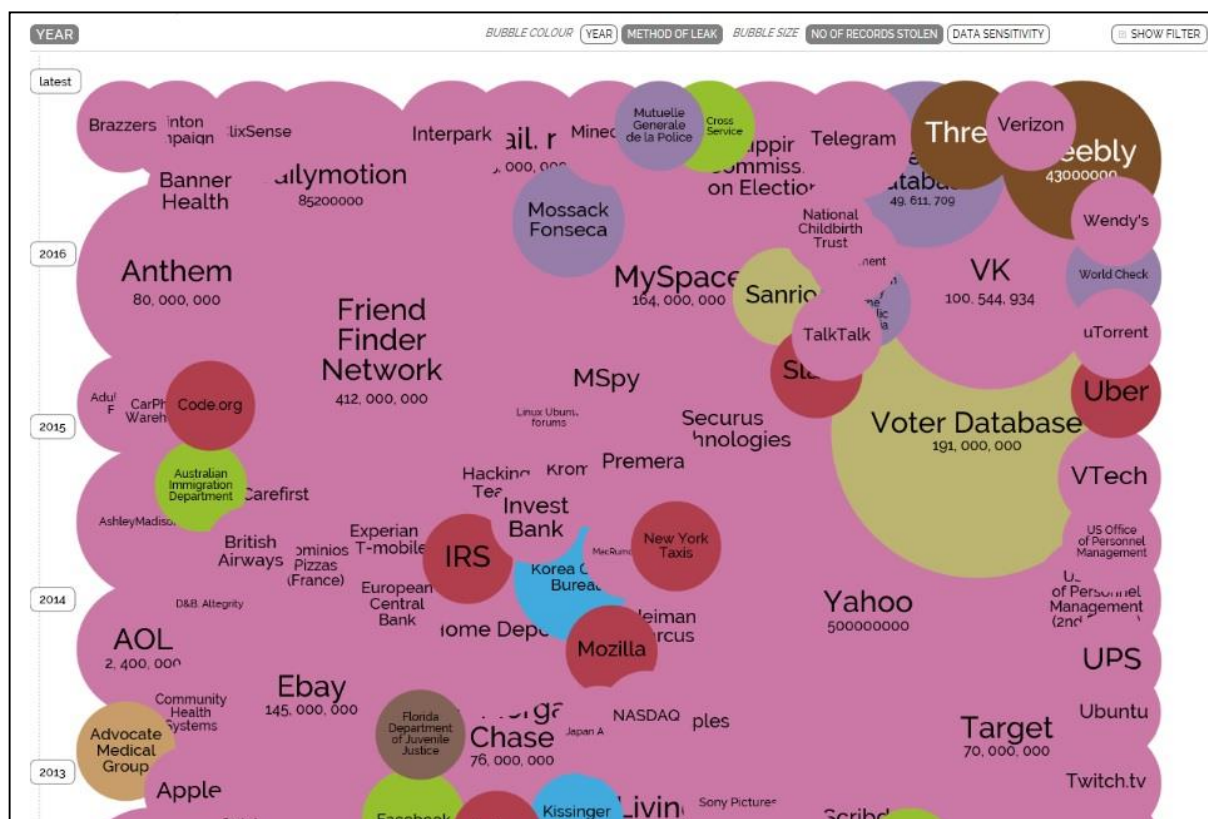
²⁶ Pwned - slangové označenie slovného spojenia „byť hacknutý“

²⁷ Have i been pwned ? [cit. 2016-12-01]. Dostupné na: <<https://haveibeenpwned.com/>>.

²⁸ The rise of have i been pwned an invaluable resource in the hacking age troy hunt, Motherboard [cit. 2016-12-04]. Dostupné na: <<https://motherboard.vice.com/read/the-rise-of-have-i-been-pwned-an-invaluable-resource-in-the-hacking-age-troy-hunt>>.

²⁹ Us cyber passwords, Technology New s Reuters 2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné na: <<http://www.reuters.com/article/us-cyber-passwords-idUSKCN0XV1I6>>.

³⁰ Hackers behind linked in my space breaches revealed instagram next target lb Times 2016 [cit. 2016-12-03]. Dostupné na: <<http://www.ibtimes.co.uk/hackers-behind-linked-in-myspace-breaches-revealed-instagram-next-target-1564729>>.

Obrázek 3: Vizualizácia najväčších únikov údajov vo svete

Zdroj : ³¹

Slovo dump znamená že sa jedná o informácie, ktoré sú uchovávané v stopách č.1 a č.2 na magnetickom prúžku kreditnej karty. Delia sa na Dumps so servisným kódom 101, ktoré pozostávajú z údajov Stopa č.1+Stopa č.2+PIN a Dumps so servisným kódom 201, ktoré pozostávajú z údajov Stopa č.1+Stopa č.2+Stopa č.3+PIN. Existuje čierny trh so skopírovanými údajmi platobných kariet „dumps“ označovaný ako dump sites.³²

KAZUISTIKA

Hackeri použili na prienik do firemnej siete Sony phishingové e-maily. Bezpečnostný vedeckovýskumný špecialista zistil, že hackeri použili v roku 2015 na penetráciu počítačových sietí firmy Sony Picture Entertainment's phishingové emaily. Riaditeľ počítačovej bezpečnostnej firmy Cylance Stuart McClure, tvrdí, že analyzoval stiahnutú databázu 30 287 dokumentov a 173 132 uniknutých emailov z viac než 2 200 SPE emailových adries firmy Sony Pictures Entertainment (SPE) a v procese analýz objavil istý vzor phishingových pokusov. „Začali sme si uvedomovať, že v množstve doručenej pošty bola všadeprítomná Apple ID emailová verifikácia“ povedal pre POLITICO³³

Následne McClure na prednáške na konferencii RSA 2015 s názvom "Hacking odhalený: Ďalšia generácia útokov", podrobne popísal niektoré zo svojich zistení.

³¹ <<http://www.informationisbeautiful.net/visualizations/worlds-biggest-data-breaches-hacks/>>

³² Dumps [cit. 2016-12-05]. Dostupné na: <<https://mrwhite.biz/>, <http://hqcc.su/>, <http://cclub.su/>, <http://chindadump.su/>, <http://freshcards.su/>, <http://octavian.su/>, <http://golddumps.ru/>, <http://sruka.org/>, <https://unicc.cc/>>.

³³ POLITICO [cit. 2016-12-05]. Dostupné na: <<http://www.politico.com/story/2015/04/sony-hackers-fake-emails-117200.html>>.

Analýza údajov McClura naznačuje, že veľa špičkových manažérov spoločnosti Sony, vrátane Sony Pictures CEO Michaela Lyntona, obdržalo falošné Apple ID verifikačné emaily v polovici septembra 2015, ktorý obsahoval link na "ioscareteam.net". Po spustení odkazu na link a návšteve tejto domény bola obeť vyzvaná vyplniť a zadať svoje Apple ID údaje do falošného overovacieho formuláru. Po získaní ich Apple ID údajov a hesiel hackeri pravdepodobne použili tieto získané prihlasovacie údaje v spojení so zamestnaneckými profilmi sociálnej siete LinkedIn v nádeji, že zamestnanci použili rovnaké heslá do práce i pre osobné účty.

Práve tieto prihlasovacie údaje, ktoré hackeri zakódovali do kmeňa malwaru známeho ako „Wiper“, ochromili prevádzku počítačových sietí spoločnosti Sony v Los Angeles. V tom čase nefungovali žiadne emaily a takisto nefungovali ani telefónne systémy. Anonymný zdroj z prostredia firmy potvrdil internetovej spoločnosti prevádzkujúcej server The Next Web, že jeden server spoločnosti bol kompromitovaný a ovládaný hackermi a útok sa šírila následne zvnútra. Na kompromitovaných počítačových systémoch zamestnancov sa zobrazila obrazová správa "Hacked by #GOP" Útočníci v nej dali spoločnosti Sony požiadavky s termínom do 24. novembra 2015 do 23:00 hod. inak budú ich interné údaje zverejnené. Zamestnanci firmy Sony boli upozornení aby sa nepripájali do firemnej siete a nekontrolovali emaily. IT oddelenie Sony inštruovalo zamestnancov vypnúť svoje počítače a takisto vypnúť aj Wi-Fi pripojenie na všetkých aktívnych mobilných zariadeniach.³⁴ Viac než mesiac po získaní prístupu do siete Sony, hackeri zverejnili linky na databázu ukradnutých dokumentov, ktoré obsahovali finančné údaje a privátne kľúče serverov Sony.

ZÁVER

Každý deň kybernetickí zločinci posielajú milióny phishingových emailov vytvorených s cieľom ukradnúť a zneužiť informácie a šíriť malware. A každý deň 30 percent používateľov, ktorí dostanú jeden z týchto emailov tento email aj otvorí a 12 percent z nich pokračuje ďalej, otvorí prílohu alebo link v texte správy.

Odporúčania pre obeť postihnuté únikmi údajov:

- Zmeňte si Vaše heslá, ak máte podozrenie, že boli ukradnuté, napríklad ak ste mali osobnú skúsenosť s malwarovou infekciou.³⁵
- Zmeňte si Vaše heslá, ak hociktoré z Vašich ďalších účtov má rovnaké heslá a nikdy viac to znova nerobte.
- Zvážte používanie dvojfaktorovej autentifikácie pri Vašich online účtoch, ak to ponúkajú (tiež nazývaná ako dvojstupňová verifikácia)³⁶
- Uniknuté údaje ako emailové adresy a heslá zo služieb LinkedIn, Myspace a iné je možné si skontrolovať online na vybraných webových adresách disponujúcimi uniknutými databázami.³⁷

³⁴ SONY [cit. 2016-12-09]. Dostupné na: <<http://variety.com/2014/biz/news/sony-targeted-by-apparent-hack-attack-to-corporate-systems-1201363734/>>.

³⁵ Viac než rok potom ako boli kompromitované účty užívateľov Sony More, 59% z nich stále používalo to isté heslo pre služby Yahoo! Voices a ďalšie 2% používali heslá iba so zamenením jedného písmena v pôvodnom hesle.

³⁶ Two factor authentication [cit. 2016-12-09]. Dostupné na: <<https://twofactorauth.org/>>.

³⁷ LinkedIn Password Checker [cit.2016-12-05]. Dostupné na: <<https://lastpass.com/linkedin/>>.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- Ahmed, Kamal. *TalkTalk chief received email demanding money from cyber attackers*. In: bbc.com[online]. October 23, 2015. 05:00 AM EST [cit.23.10.2015]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/business-34618187>
- Best Dumps Shop of 2016 year. In: Mrwhite.biz [online]. December 12, 2016 [cit.2016-12-12]. Dostupné z: <https://mrwhite.biz/>
- Bezpečnostné riešenia*. In: airo.sk[online]. June 20, 2016[cit.2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.airo.sk/bezpecnostne-riesenia/>
- Bisson David, David. *Sony Hackers Used Phishing Emails to Breach Company Networks*. In: tripwire.com[online]. April 22, 2015 Dostupné z: <https://www.tripwire.com/state-of-security/latest-security-news/sony-hackers-used-phishing-emails-to-breach-company-networks/>
- Brinded, Lianna. *The entire Turkish citizenship database has allegedly been leaked online*. In: www.businessinsider.com [online]. April 04, 2016. 10:58 AM [cit.04.04.2016]. Dostupné z: 2016-4?r=UK&IR=T
- Cisárik, Pavel. *Krádež identity a sociálne inžinierstvo*. In: securityrevue.com [online]. May 18, 2007, 11:08 CET[cit.2007-05-18]. Dostupné z: <http://www.securityrevue.com/article/2007/05/kradez-identity-a-socialne-inzinierstvo/>
- Cox, Joseph. *The Rise of Have I Been Pwned?: An Invaluable Resource in the Hacking Age*. In: motherboard.vice.com[online]. March 10,2016, 10:03 AM AST [cit.2016-03-10]. Dostupné z:<https://motherboard.vice.com/read/the-rise-of-have-i-been-pwned-an-invaluable-resource-in-the-hacking-age-troy-hunt>
- Cox, Joseph. *Yahoo 'Aware' Hacker Is Advertising 200 Million Supposed Accounts on Dark Web*. In: motherboard.vice.com [online].August 1, 2016, 02:49 PM[cit.2016-08-01]. Dostupné z: <http://motherboard.vice.com/read/yahoo-supposed-data-breach-200-million-credentials-dark-web>
- Dissent. *Twitter login credentials up for sale on dark net*. In: databreaches.net[online]. July 08, 2016. 08:50 PM [cit.08.07.2016]. Dostupné z: <https://www.databreaches.net/twitter-login-credentials-up-for-sale-on-dark-net/>
- Eric Auchard. *Exclusive: Big data breaches found at major email services – expert*. Frankfurt. May 5, 2016,[cit. 2016-05-05], Dostupné z:<http://www.reuters.com/article/us-cyber-passwords-idUSKCN0XV1I6>
- Franceschi-Bicchierai, Lorenzo. *Another Day, Another Hack: 117 Million LinkedIn Emails And Passwords*. In: motherboard.vice.com [online]. May 18, 2016. 04:00 PM EST [cit.18.05.2016]. Dostupné z: <https://motherboard.vice.com/read/another-day-another-hack-117-million-linkedin-emails-and-password>
- Franceschi-Bicchierai, Lorenzo. *Hacker Tries To Sell 427 Million Stolen MySpace Passwords For \$2,800*. In: motherboard.vice.com [online]. May 27, 2016. 01:20 PM EST [cit.27.05.2016]. Dostupné z: <https://motherboard.vice.com/read/427-million-myspace-passwords-emails-data-breach>
- Franceschi-Bicchierai, Lorenzo. *Hackers Stole 65 Million Passwords From Tumblr, New Analysis Reveals* In: motherboard.vice.com[online]. May 30, 2016. 05:00 AM EST [cit.30.05.2016]. Dostupné z: <http://motherboard.vice.com/read/hackers-stole-68-million-passwords-from-tumblr-new-analysis-reveals>
- Hunt, Troy. *Have I been pwned?* In: haveibeenpwned.com [online]. December 12, 2016.[cit.12.12.2016]. Dostupné z: <https://haveibeenpwned.com/About>
- Judge Approves Settlement In Sony Pictures Hacking Case*. In: databreaches.net [online]. April 06, 2016. 2:13 PM [cit.06.04.2016]. Dostupné z: <https://www.databreaches.net/judge-approves-settlement-in-sony-pictures-hacking-case/>

- Krebs, Brian. *TalkTalk Hackers Demanded £80K in Bitcoin*. In: krebsonsecurity.com [online]. October 24, 2015. 10:33 AM [cit.24.10.2015]. Dostupné z: <http://krebsonsecurity.com/2015/10/talktalk-hackers-demanded-80k-in-bitcoin/>
- Leswing, Kif. *Yahoo confirms major breach — and it could be the largest hack of all time*. In: uk.businessinsider.com [online]. September 22, 2016.[cit.22.09.2016]. Dostupné z: <http://uk.businessinsider.com/yahoo-hack-by-state-sponsored-actor-biggest-of-all-time-2016-9?r=US&IR=T>
- Murdock, Jason. *Hackers behind LinkedIn and Myspace breaches revealed – and Instagram 'is next target'*. In: ibtimes.co.uk[online]. June 10, 2016, 14:13 BST [cit.2016-06-10]. Dostupné z:<http://www.ibtimes.co.uk/hackers-behind-linkedin-myspace-breaches-revealed-instagram-next-target-1564729>
- Myspace Data Dump.rar. In: mspace.thecthulhu.com [online]. June 2013. [cit.06.2013]. Dostupné z: <https://myspace.thecthulhu.com/Myspace.com.rar.torrent>
- Nick Bilogorskiy, Nick. *No More Secrets-Why Passwords are the New Exploits*. In: linkedin.com[online]. June 16, 2016.[cit.16.06.2016]. Dostupné z: <https://www.linkedin.com/pulse/more-secrets-why-passwords-new-exploits-nick-bilogorskiy?articleId=6149273103466774528#comments-6149273103466774528&trk=prof-post>
- Peterson, Andrea. *eBay asks 145 million users to change passwords after data breach*. In: washingtonpost.com [online]. May 21, 2014. [cit.21.05.2014]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2014/05/21/ebay-asks-145-million-users-to-change-passwords-after-data-breach/?utm_term=.0539f0e995dd
- Príručka k štítu na ochranu osobných údajov medzi EÚ a USA In: ec.europa.eu[online]. November 23, 2016. [cit. 23.11.2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/eu-us_privacy_shield_guide_sk.pdf
- Swati Khandelwal, Swati. *VK.com HACKED! 100 Million Clear Text Passwords Leaked Online*. In: thehackernews.com[online]. June 05, 2016 [cit.05.06.2016] Dostupné z: <http://thehackernews.com/2016/06/vk-com-data-breach.html>
- Verizon's 2016 Data Breach Investigations Report In:verizonenterprise.com [online]. April 27, 2016.[cit.27.04.2016].Dostupnéz:http://www.verizonenterprise.com/resources/reports/rp_DBIR_2016_Report_en_xg.pdf
- World's Biggest Data Breaches Selected losses greater than 30,000 records In: informationisbeautiful.net[online].November 15, 2016[cit.2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.informationisbeautiful.net/visualizations/worlds-biggest-data-breaches-hacks/>
- Eliminace hesel: Běh na dlouhou trať. In. Security World from IDG, Prosinec 4/2016
- Ústavný zákon č.23/1991 Zb.
- Zákon č.122/2013 o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č.40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
- Zákon č.300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

KYBERNETICKÁ KRIMINALITA A JEJÍ TRESTNĚ PRÁVNÍ SOUVISLOSTI

CYBER CRIME AND ITS CRIMINAL LAW CONTEXT

Ing. Bc. Jan Novak, Ph.D

Abstrakt:

Tento odborný text má za cíl seznámit s problematikou kybernetických útoků, které jsou velmi často páčány v souvislosti s trestnými činy z nenávisti. V současnosti se setkáváme velmi často s problematikou kybernetické kriminality jako prostředkem pro uspokojování potřeb pachatelů nebo sekundárně pro účely třetích osob. Mezi velmi časté útoky mezi uživateli právě extremistických skupin patří např. Denial of Service – útok na službu nebo útoky skrze sociální sítě a webové profily. Útoky mohou být zejména v souvislosti s jejich protispolečenskou činností od příslušníků z oponentních skupin, a to právě z důvodu polarizace politického názoru.

Abstract:

This expert text aims to familiarize with the problems of cyber attacks, which are very often committed in connection with criminal activities of hate. At present, we are very often confronted with the issue of cybercriminals as a means of meeting the needs of perpetrators or secondarily for the purposes of third parties. Very common attacks among users of extremist groups include, for example, Denial of Service - attacks on the service or attacks through social networks and web profiles. In particular, the attacks may be related to their anti-social activities from members of the opposition groups, precisely because of the polarization of political opinion.

Klíčová slova:

extremismus, nenávist, kyberkriminalita

Keywords:

extremism, hate, cybercrime

ÚVOD

V době názorového rozkolísání, které může vést k určitému druhu zášti, politické, náboženské, třídní, skupinové nebo jiné, mnohdy autoři uveřejňují své názory, články, tvoří weby nebo internetové diskuse, které mohou za určitých podmínek naplňovat skutkové podstaty trestných činů, a to nejen v souvislosti s jejich názorovým proudem, ale například i tím, pokud napadnou stránky svého názorového odpůrce. Je zřejmé, že obdobná činnost není v souladu s právními předpisy, ač ústavními, trestními a dalšími, ale i cílení útok, jehož implicitním důvodem je právě sdělený názor, který je též trestný.

Vymezení pojmu kyberkriminality je velmi široký. Nejedná se pouze o prostor, který je využíván pouze k finančnímu prospěchu, jež nejčastěji známe z útoků jako je phishing, hacking, cracking apod., ale v širším vymezení, kdy může poskytovat možnost vyjádření sympatií, podporu nebo sloužit k založení militantních skupin, nebo sloužit k vzdálenému působení na radikální jedince a motivovat je k provedení útoků.

V současnosti žijeme v tzv. třetí vlně civilizace, jak uvádí Alvin Toffler. Potenciál kyberkriminality tkví v tom, že dnes bez rozdílu, ať přímo nebo nepřímo jsme účastníky tohoto druhu děje. Společnost je propojena na globální úrovni a dopady jsou mnohdy značné. Regulace internetu byla mnohdy diskutována a také byla diskutována v souvislosti se svobodou slova a jeho projevem. Text se pokusí poukázat na některé úskalí kyberkriminality a její trestně právní důsledky.

UKOTVENÍ SVOBODY SLOVA V RÁMCI ÚSTAVNÍHO PRÁVA

V Ústavní pořádku ČR se ¹ svobodu projevu vymezuje v širším pojetí a jako jedno z nejdůležitějších lidských práv vůbec ji zakotvuje v Listině základních práv a svobod² (dále jen Listina), v níž se jedná o čl. 17 – Oddíl druhý, politická práva. Listina³ ve své podstatě vykládá svobodu projevu jako: *Právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu*⁴. Velmi často pak dochází autory k tomu, že jakýkoliv projev tímto způsobem sdílený, který omezuje práva jiných nebo k nim směřuje, je také považován za názor, který by měl být ústavně chráněn. Jedná se o chybnou interpretaci autorů. Nejvyšší soud k věci uvedl: „Svoboda projevu je svým obsahem, významem a stupněm právní ochrany na stejné úrovni jako rovnoprávnost občanů bez ohledu na jejich národnost, rasu, třídní či náboženskou příslušnost. Dojde-li v konkrétním případě k tomu, že některé z garantovaných práv či **svobod** na straně obviněného se střetne se stejně garantovaným právem či **svobodou** na straně jiných osob, je třeba, aby rozhodnutí soudu v takovém případě bylo vyvážené a aby do sféry práv a **svobod** obviněného zasahovalo jen v případě, jestliže to je skutečně nutné. Současně je zcela nezbytné, aby k takovému zásahu ze strany soudu či jiného orgánu státní moci došlo pouze v mezích zákona, tj. na základě zákonem stanovených podmínek a předpokladů.“⁵

Je zřejmé, že se nemůže stát cenzorem, místem, kde by docházelo k úpravě a přepisu relevantních zpráv. Je nutné také si uvědomit, že cenzura je v jakémkoli rozsahu nepřipustná⁶ a svoboda projevu a právo na informace⁷ jsou zaručeny⁸, což platí i pro státní orgány a orgány územní samosprávy, které podle odstavce 5 (čl. 17 Listiny základních práv a svobod) jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Čl. 17 Listiny ještě uvádí v odstavci 4, že svobodu projevu i s ní spojené právo na informace je možné omezit zákonem, jde-li o opatření nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Svobodu projevu, mimo Listiny základních práv a svobod, nenalezneme v běžných zákonech. Hranice svobody projevu tak vytvářejí pouze konkretizací právní úpravy, navazují na problematiku svobody projevu (a práv na informace), mezi něž patří např. právní úprava hromadných sdělovacích prostředků, zákon o periodickém tisku a ostatních informačních prostředcích, zákon o neperiodických publikacích, zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání⁹ a další.

Omezení svobody projevu nebo tzv. korektiva nalezneme v zákonných ustanoveních v omezení svobody projevu, která jsou určena v konkrétních právních předpisech, jimiž se v případě potřeby řídí např. rozhodnutí soudů ve věcech týkajících se oprávněného nedodržení některých zákonných ustanovení o svobodě projevu. Mezi taková omezení patří zejména opatření nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnosti státu, pro veřejnou bezpečnost a ochranu veřejného zdraví a mravnosti.¹⁰

Nejčastěji využívaným omezením svobody projevu jsou omezení zakotvená v trestním zákoníku, míněno v souvislosti s kybernetickou kriminalitou. Nejedná se o výčet úplný, ale ilustrativní:

- § 184 odst. 1,2 TrZ, pomluva;

¹ Čl. 17 Listiny základních práv a svobod, 2/1993 Sb.

² Ústavní zákon, 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

³ Listina základních práv a svobod, 2/1993 Sb.

⁴ Česká republika. Listina základních práv a svobod: Čl. 17. odstavec 2, In: 2/1993. 1993. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.htm>

⁵ Nejvyšší soud, 5 Tdo 337/2002

⁶ Česká republika. Listina základních práv a svobod: Čl. 17. odstavec 3, In: 2/1993. 1993. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.htm>

⁷ v kompetenci k Čl. 10, odst. 3, Listina základních práv a svobod

⁸ Česká republika. Listina základních práv a svobod: Čl. 17. odstavec 1, In: 2/1993. 1993. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.htm>

⁹ Klíma, Karel. *Ústavní právo*. 1. vyd. Praha: Victoria Pub., 1995, s. 147. ISBN 8085865637.

¹⁰ Klíma, Karel. *Ústavní právo*. 1. vyd. Praha: Victoria Pub., 1995, s. 147. ISBN 8085865637

- § 356 odst. 1,3a TrZ , podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod;
- § 312e TrZ podpora a propagace terorismu;
- § 312f odst. 1,2b TrZ, vyhrožování teroristickým trestným činem;
- § 355 odst. 1,2b TrZ, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob;
- § 230 TrZ, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací;
- § 231 TrZ, opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat;
- implicitně¹¹ se lze setkat s trestnými činy, které nemusí přímo odkazovat na způsob využití datové sítě, ale i prostřednictvím datové sítě je můžeme páchat;
- § 312d TrZ, financování terorismu;
- § 364 TrZ, podněcování k trestnému činu;
- § 365 TrZ, schvalování trestného činu.

ÚČINKY PROTIPRÁVNOSTI V KYBERPROSTORU

Jak jsme již zmiňovali v předchozích částech textu, tak skutek trestného činu nemusí být spáchán vždy z majetkových pohnutek, ale jeho význam může být mnohem širší v souvislosti z nenávistí, záští i v některých případech pouze z pouhé lidské nepřejčnosti. Není možné postihnout v tomto článku s ohledem na jeho rozsah veškeré důsledky jednání a konání pachatelů a jejich kauzální nexus na internetu, ale alespoň v části se o to pokusíme.

Základním druhem je jednání pachatelů, kde v rámci diskusí velmi často ve svých projevech poruší práva obsažená v Listině základních práv a svobod. Některé příspěvky, které autor v rámci sítě vytvoří, mohou veřejně, v části veřejného internetu, hlásat rasovou, národnostní, náboženskou nebo jinou zášť. Jeho jednání může být způsobilé naplnit skutkovou podstatu trestného činu a to zejména pokud je páchána např. v souvislosti s organizací pochodů, demonstrací, shromáždění či jiných aktivit, u kterých je zřejmé, že bude docházet k porušování práv a svobod občanů.

Pokud bude hovořit o soukromém chatu, který mnohdy také bývá součástí sociální informační sítě, v režimu dvou osob, dle mého názoru k páchání trestného činu nedojde, a to z několika důvodů. Názor, který byl sdělen pouze jedné z těchto osob, ač ve veřejné síti nelze chápat tak, jak je uvedeno v § 117 odst. 1 písm. a) TrZ, ale je třeba si klást otázku, zda tento názor nelze například směřovat k určité radikalizaci? Je tento názor ohrožením pro demokratický systém? Samozřejmě pokud by se jednalo pouze o shora popsany příklad a není zřejmé žádné další zapojení do protisystémových, protidemokratických aktivit, jeho společenská škodlivost jistě bude nízká a na tuto souvislost jistě pamatoval zákonodárce právě v otázce, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní v případech, v nichž posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty. Kritérium společenské škodlivosti případu je doplněno principem „ultima ratio“, z kterého vyplývá, že trestní právo má místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné¹².

Dalším a častým vyšetřovaným způsobem je veřejná podpora, propagace a sympatií k hnutím, které prokazatelně směřovali nebo směřují, k potlačování práv a svobod občanů. Dnes se již setkáváme s novým fenoménem, a to v souvislosti s teroristickými organizacemi. Podpora tedy nemusím být pouze slovní v rámci sociálních sítí, ale osobní, materiální, přesněji finanční. S touto souvislostí s ohledem

¹¹ Srov. Veřejně, § 117 odst. 1, písm. a)., z. č. 40/2009 Sb.

¹² Nejvyšší soud, 8 Tdo 942/2014

na kybernetický prostor se může setkat s útokem zvaným „fishing“. Jeho základním úkolem je zaslat email, zprávu do elektronického zařízení a zpřístupnit si vstup k datům elektronického bankovníctví. Od uživatele je pouze nutná součinnost se zadáním čísla a přístupového hesla. Pro atraktivnost ve většině případu využijí prostředí původního webového prostředí banky.

Sofistikovanějším způsobem, který je užíván jsou útoky charakteru DoS nebo DDoS (Denial of Service – útok na službu). Základním konáním pachatele je zaslání datového přenosu ve formě paketů skrze síť počítačů s požadavky na server. Činnost se jeví jako od běžných uživatelů, ale četnost, počet žádostí dosahuje řádově tisíce úkonů. Následek je přetížení serveru a jeho deaktivace. Cílem je znepřístupnit server, deaktivovat subsystémy atp. V minulosti tímto způsobem byly napadeny webové stránky radikálních organizací krajně levicového i pravicového spektra. Tento druh kriminality je novější. Někdy se lze setkat i se strojovými útoky, kdy jednotlivé úkony jsou automatizovány a nemusí být primárně každý krok potvrzován uživatelem.

Je vhodné připomenout i možnou souvislost s 3D tiskem, který je prozatím na úplném počátku. V rámci veřejné sítě lze najít, ale upravit technické dokumentace zbraní a dalších materiálů. Pokud opomeneme souvislosti týkající se autorských práv a možné další souběhy trestných činů, lze je užít k tvorbě zbraní. Otázkou zůstává jejich střelby schopnost a chování z balistického hlediska.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo popsat a stručně charakterizovat jednotlivé způsoby nejčastěji páchané trestné činnosti v kybernetickém prostoru a její trestněprávní souvislosti, a to i s porovnáním a omezením podle ústavního pořádku ČR. Jak je zřejmé lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu nejen výroky v rámci veřejné sítě. V současnosti je nutné nepodceňovat jednotlivé výroky, o tomto tvrzení jsme se již několikrát, jak ve světě tak i v České republice přesvědčili. Propracovanost útoků v kyberprostoru a neznalost konkrétních nebo dílčích cílů útočníků, může vést k jejich bagatelizování. V obecně rovině jej můžeme chápat jako útok na majetek jednotlivého střadatele, klienta banky nebo banku atp., ale v samotném důsledku se může jednat o finanční útok, který může vést k jinému účelu. Ve výčtu trestných činů jsou zmíněny pouze ty, které mají širší dopad k činnost extremistických nebo teroristických uskupení. Nejedná se v žádném případě o celkový popis. Problematika je velmi obsáhlá a bylo nutné vybrat jen některé její části. Je však z celého textu zřejmá závažnost jednání a směřování trestné činnosti a její přípravy do prostředí, které je výhodnější pro pachatele trestného činu než pro oběť.

POUŽITÉ ZDROJE

Jirovský, Václav. *Kybernetická kriminalita*. Praha: Grada, 2007, 288 s. ISBN 978-80-247-1561-2

Klíma, Karel. *Ústavní právo*. 1. vyd. Praha: Victoria Pub., 1995, s. 147. ISBN 8085865637

Nejvyšší soud, 5 Tdo 337/2002

Nejvyšší soud, 8 Tdo 942/2014

Toffler, Alvin a Heidi TOFFLER. *Válka a antiválka : jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu*. Translated by Bohuslav Blažek - Jan Mířejovský. 1. vyd. Praha: Dokořán a Argo, 2002. 303 s. ISBN 8072034456.

Zák. č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

DOPAD ROZHODNUTÍ CENTRÁLNÍCH AUTORIT NA HOSPODÁŘSTVÍ REGIONU NA PŘÍKLADU ITALSKÉHO AUTOMOBILOVÉHO PRŮMYSLU

THE EFFECT OF DECISIONS OF CENTRAL AUTHORITIES ON REGIONAL ECONOMIES ON EXAMPLE OF ITALIAN AUTOMOTIVE INDUSTRY

Ing. Martin Svítíl, PhD. ¹⁾

1) e-mail: martin.svital@seznam.cz

Abstrakt:

Článek popisuje snahu italské vlády z přelomu 60. a 70. let 20. století o zvýšení zaměstnanosti a industrializace v regionu *Campania*. Toho mělo být dosaženo prostřednictvím vývoje a zahájení výroby kompaktního automobilu Alfa Romeo Alfasud v tehdy nově vybudované továrně v Pomigliano d'Arco nedaleko Neapole. Toto rozhodnutí se ukázalo jako velmi nešťastné, neboť přes vysoké počáteční investice nebylo cíle dosaženo - továrna sice existuje a produkuje dodnes, ale region Campania stále patří mezi ty s nejvyšší nezaměstnaností v Itálii. Navíc se špatná kvalita vyrobených vozů a z ní vyplývající zhoršení image spolupodílely na prohloubení hospodářských problémů značky Alfa Romeo.

Abstract:

The article describes the effort of the Italian government at 1960s and 70s to increase the employment and the industrialization in the region of Campania. This goal should be achieved by production of a new compact passenger car Alfa Romeo Alfasud in at that time new built factory in Pomigliano d'Arco, in the near of Naples. This was a very miserable decision, because despite the high investment the goal was not achieved - although the plant exists and produces still today, the unemployment rate in Campania is still one of the highest in Italy. Furthermore, the bad quality of the cars produced and consequent downgrade of image were important factors in the following economic troubles of the Alfa Romeo brand.

Klíčová slova:

Alfa Romeo, automobilový průmysl, hospodářství regionu, Itálie

Keywords:

Alfa Romeo, automotive industry, Italy, regional economy

ÚVOD

Cílem mého článku je ukázat, jaké nezamýšlené a nežádoucí důsledky může přinést neuvážený zásah centrální autority (v tomto případě italské vlády) do regionálního hospodářství a zároveň do fungování jednotlivých ekonomických subjektů (zde automobilky Alfa Romeo, v popisovaném období státem vlastněné).

Základem zkoumání je empirický vědecký postup, kdy na základě existujících dat (zejména statistických) metodou indukce (generalizace) vyvozují obecný závěr.

1. KAPITOLA

Od počátku výroby automobilů v prvním desetiletí 20. století patřila Itálie mezi významné producenty. Značky jako FIAT, Alfa Romeo, Lancia a později také Ferrari, Lamborghini, či IVECO (mezi nákladními a užitkovými vozidly) si získaly celosvětovou popularitu a měly významný podíl na

vzestupu italského hospodářství, zejména po druhé světové válce. FIAT byl po určitou dobu největším automobilovým výrobcem v Evropě.

Z regionálního hlediska se automobilový průmysl v Itálii od počátku přirozeně soustřeďoval na severu, v regionech s dlouhodobou průmyslovou tradicí a dostupnou kvalifikovanou pracovní silou. Nejznámější jsou města Turín (*Torino*, region *Piemonte*) s FIATem a Miláno (*Milan*, region *Lombardia*), kde sídlí značka Alfa Romeo. Pro region *Emilia Romagna*, známý výrobou sportovních a závodních vozů (Ferrari, Lamborghini, Pagani), motocyklů (Ducati) a také pořádáním závodů (*Mille Miglia*, okruh Imola atd.) se zase vžilo označení „*La Terra dei Motori*“, tedy země motorů.

Obrázek 1: Regionální rozdělení Itálie s významnými městy
Zdroj: ¹

Nicméně od 70. let 20. století lze rozeznat stagnaci a následně úpadek Itálie jako země produkující automobily. Všechny výše zmiňované značky sice přežily dodnes, nicméně s výjimkou luxusních a sportovních vozů se již dnes velká část jejich produkce vyrábí mimo Itálii (např. v Polsku, Srbsku, Turecku atd.). V současnosti se tak v Itálii vyrábí méně automobilů než v České republice či na Slovensku, o Španělsku či Velké Británii ani nemluvě. Více ukazuje tabulka 1.

Tabulka 1: Výroba automobilů (vč. nákladních a autobusů) ve vybraných evropských zemích

Země	1970	1980	1990	2000	2010
Německo	3 995 625	4 095 138	4 976 552	5 526 615	5 905 985
Francie	2 750 086	3 378 433	3 768 993	3 348 351	2 229 421
Velká Británie	2 098 498	1 312 914	1 565 957	1 813 894	1 393 463
Itálie	1 854 252	1 610 287	2 120 850	1 738 315	838 186

¹ [online] 2015 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://guida-di-viaggio.blogspot.cz/2011/06/italia.html>

Španělsko	539 132	1 181 659	2 053 350	3 032 874	2 387 900
Československo / Česká republika	169 920	233 112	242 000	455 492	1 076 384
Slovensko	xx	xx	xx	181 333	561 933

Země	2010	2011	2012	2013	2014
Německo	5 905 985	6 311 318	5 649 269	5 718 222	5 907 548
Francie	2 229 421	2 294 889	1 967 765	1 740 000	1 817 000
Velká Británie	1 393 463	1 463 999	1 576 945	1 597 433	1 598 879
Itálie	838 186	790 348	671 768	658 207	697 864
Španělsko	2 387 900	2 353 682	1 979 179	2 163 338	2 402 978
Československo / Česká republika	1 076 384	1 199 834	1 178 938	1 132 931	1 251 220
Slovensko	561 933	639 763	900 000	975 000	993 000

Zdroj: ²

Na produkci v jednotlivých zemích jistě mělo vliv více faktorů, v případě Itálie lze nicméně za jednu z podstatných příčin poklesu považovat nešťastné **pokusy italských vlád odstranit či alespoň snížit nerovnováhu mezi severními a jižními regiony Itálie**. Toto dlouhodobé rozdělení na bohatý, průmyslově orientovaný sever a chudší, zemědělský jih ukazuje následující tabulka (pro jednotlivé regiony srovnej mapku na Obrázku 1). Zvýrazněné jsou regiony *Lombardia* (na severu, vč. Milána) a *Campania* na jihu, o kterém se bude hovořit v následujícím textu.

² podle údajů OICA (Organisation Internationale des Constructeurs d'Automobiles) Wirtschaftszahlen zum Automobil [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Wirtschaftszahlen_zum_Automobil

Tabulka 2: Zaměstnanost v jednotlivých sektorech hospodářství v Itálii podle regionů a období

Zemědělství

Rok	Piemonte	Valle d'Aosta / Vallée d'Aoste	Lombardia	Liguria	Trentino-Alto Adige/ Südtirol	Bolzano	Trento	Veneto	Friuli-Venezia Giulia	Emilia-Romagna	Toscana	Umbria
1951	32,6	39,5	20,1	17,9	41,3			43,1	28,2	51,9	39,6	56,3
1961	22,2	26,7	11,1	12,4	28,0			25,2	16,4	33,9	24,1	40,7
1971	12,2	13,6	5,5	7,5	17,2	20,3	14,1	14,0	9,6	20,0	11,5	20,7
1981	8,0	8,6	3,8	5,1	10,8	13,7	7,6	8,5	5,7	12,5	6,7	10,7
1991	5,7	6,5	2,5	4,0	8,2	10,6	5,7	5,8	4,6	8,0	4,6	7,5
2001	4,5	4,8	2,4	3,4	7,5	9,9	5,0	4,2	3,5	6,0	4,1	5,0

Rok	Marche	Lazio	Abruzzo	Molise	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna		Itálie
1951	60,2	33,1	64,7	64,7	46,6	58,2	73,2	63,3	51,2	50,9		42,2
1961	45,6	18,7	47,4	47,4	35,9	50,3	57,4	46,0	41,0	37,7		29,0
1971	25,3	10,0	27,6	46,6	23,9	36,9	39,6	32,6	28,7	21,5		17,2
1981	11,5	6,3	14,4	27,4	17,7	25,7	28,0	24,2	19,9	13,0		11,1
1991	7,6	4,1	9,2	18,8	10,2	18,6	19,0	16,1	16,3	10,5		7,6
2001	5,0	3,4	6,2	10,6	7,4	12,0	11,6	13,6	9,5	8,0		5,5

Průmysl

Rok	Piemonte	Valle d'Aosta / Vallée d'Aoste	Lombardia	Liguria	Trentino-Alto Adige/ Südtirol	Bolzano	Trento	Veneto	Friuli-Venezia Giulia	Emilia-Romagna	Toscana	Umbria
1951	43,4	41,9	53,0	39,0	28,2			32,8	38,3	25,2	34,0	25,3
1961	50,9	43,9	58,9	41,2	33,9			44,0	45,2	36,6	44,0	34,1
1971	55,7	44,6	59,8	38,4	36,5	30,6	42,6	48,7	44,9	42,5	48,4	42,9
1981	48,8	37,5	51,3	31,5	32,0	27,1	37,3	45,6	39,4	40,6	43,7	42,2
1991	43,4	28,6	45,2	26,4	29,4	26,1	32,8	44,0	35,4	38,0	37,8	36,5
2001	39,4	26,4	40,7	24,2	28,5	26,4	30,7	41,9	35,4	37,7	34,8	34,3

Rok	Marche	Lazio	Abruzzo	Molise	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna		Itálie
1951	21,8	25,6	19,8	19,8	27,1	22,0	15,0	20,1	22,2	23,5		32,1
1961	30,4	32,6	30,3	30,3	33,5	27,4	26,5	32,2	29,9	31,0		40,4
1971	40,8	32,4	37,0	27,4	38,1	32,0	34,2	36,3	33,6	35,0		44,3
1981	44,7	27,6	37,2	30,8	31,0	28,9	31,6	27,9	28,7	31,9		39,5
1991	42,3	23,1	36,4	30,5	29,9	29,3	31,8	24,7	23,9	27,9		35,6
2001	41,5	22,0	35,0	31,5	27,0	28,7	30,7	21,5	22,0	24,2		33,5

Služby a ostatní

Rok	Piemonte	Valle d'Aosta / Vallée d'Aoste	Lombardia	Liguria	Trentino-Alto Adige/ Südtirol	Bolzano	Trento	Veneto	Friuli-Venezia Giulia	Emilia-Romagna	Toscana	Umbria
1951	24,0	18,6	26,9	43,1	30,5			24,1	33,5	22,9	26,4	18,4
1961	26,9	29,4	30,0	46,4	38,1			30,8	38,4	29,5	31,9	25,2
1971	32,2	41,9	34,7	54,1	46,3	49,2	43,3	37,3	45,5	37,4	40,1	36,4
1981	43,1	53,8	44,9	63,4	57,2	59,2	55,1	45,9	54,9	46,8	49,6	47,1
1991	50,9	64,8	52,3	69,6	62,4	63,3	61,5	50,2	60,0	54,0	57,6	55,9
2001	56,1	68,8	56,8	72,3	64,0	63,7	64,3	53,9	61,1	56,4	61,1	60,7

Rok	Marche	Lazio	Abruzzo (e)	Molise (e)	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna		Itálie
1951	18,0	41,3	15,5	15,5	26,5	19,8	11,8	16,6	26,0	25,6		25,7
1961	24,0	48,7	22,3	22,3	30,6	22,3	16,1	21,8	29,1	31,3		30,6
1971	33,8	57,6	35,4	26,0	38,0	31,1	26,2	31,1	37,7	43,5		38,4
1981	43,8	66,1	48,4	41,8	51,4	45,4	40,4	48,0	51,4	55,1		49,4
1991	50,1	72,8	54,4	50,6	59,9	52,1	49,2	59,2	59,7	61,6		56,7
2001	53,5	74,6	58,8	57,9	65,6	59,3	57,7	65,0	68,6	67,7		61,0

Zdroj: ¹

¹ [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://seriestoriche.istat.it/>

2. KAPITOLA

Od roku 1933 byla jedna z významných italských automobilek **Alfa Romeo** se sídlem v Miláně v majetku italského státu. Tato značka se už od svého založení na počátku 20. století zabývala především výrobou výkonných a drahých automobilů, vyráběných obvykle na zakázku a v počtu pouze několika stovek ročně. Po druhé světové válce sice Alfa Romeo přešla na klasickou sériovou produkci, ale i tak patřily její vozy vždy k těm dražším, výkonnějším a obvykle s výrazným sportovním charakterem. Značka se také pravidelně a velmi úspěšně zúčastňovala automobilových závodů v různých kategoriích.

Již od 50. let nicméně existovaly v Alfě Romeo snahy o rozšíření výrobního programu směrem k menším a dostupnějším vozům. První dva projekty (tzv. "Project 13-61" z 50. a „Tipo 103“ z počátku 60. let) nebyly realizovány, v roce 1967 pak přišel tehdejší ředitel Alfy Romeo Giuseppe Luraghi s dalším plánem na kompaktní vůz. Italská vláda v čele s premiérem Aldo Morem podělila svůj souhlas a podporu investice tím, že vůz bude vyráběn v některém regionu na jihu Itálie. Důvodem bylo kromě podpory zaměstnanosti a industrializace také zastavení či alespoň omezení silné migrace obyvatel z jihu do bohatších a lepší pracovní uplatnění nabízejících severních regionů.

Přes nesouhlas ředitele Alfy Romeo Luraghiho bylo poměrně rychle rozhodnuto využít pozemků u staré továrny Alfa Romeo Avio v Pomigliano d'Arco nedaleko Neapole, v regionu Campania. Tato továrna s přilehlým malým letištěm byla dříve centrem výroby leteckých motorů značky Alfa Romeo, ale velikostí naprosto nepostačovala novému projektu. Proto byly Alfě Romeo poskytnuty ze strany italské vlády přilehlé pozemky o rozloze 240 hektarů a investiční podpora ve výši 300 bilionů tehdejších lir¹ pro stavbu zcela nové továrny „na zelené louce“. Plocha letiště byla využita na zkušební dráhu.

Dalších 60 bilionů lir bylo určeno na vývoj nového vozu, jehož šéfkonstruktorem se stal Rakušan Rudolf Hruska a design měl na starosti Giorgetto Giugaro, jeden z nejúspěšnějších automobilových návrhářů všech dob². Vůz byl pojmenován **Alfasud**, jako spojení názvu značky (Alfa) a italského slova pro jih (*sud*). Z hlediska konstrukce šlo o zcela nový vůz, velmi moderní koncepce, odlišné od všech ostatních výrobků Alfy Romeo. Poprvé v dějinách značky šlo o automobil s pohonem předních kol, ve své době a v rámci kategorie bylo velmi progresivní i pečlivé aerodynamické řešení, pasivní bezpečnost, použití kotoučových brzd na všech kolech či splývavé zádi (později doplněná i o tzv. třetí / páté dveře, tedy o prvek dnes běžně používaný u většiny kompaktních vozů).

Vývoj vozu postupoval rychle a úspěšně, prototyp byl veřejnosti představen v Turíně v roce 1971. Naopak výstavba továrny a následná příprava výroby přinášely mimořádné těžkosti. Prvním problémem bylo vůbec vybrat požadovaných 16 tisíc zaměstnanců. Sice se přihlásilo asi 130 tisíc zájemců o práci (!), nicméně většina z nich neměla dostatečnou kvalifikaci a tak bylo nutné stěhovat do Pomigliano d'Arco pracovníky ze severu Itálie. Podobné problémy zažívali i mnozí subdodavatelé. Navíc už během stavby továrny se odehrálo několik stávek dělníků. Nešlo jen o typické požadavky odborových svazů (v Itálii tradičně velmi silných), nýbrž i o problémy typu sklízně rajčat, během níž se prostě velká část dělníků nedostavila do práce v továrně. Přesto se nakonec podařilo spustit výrobu Alfasudu v dubnu 1972, jen s tříměsíčním zpožděním oproti plánu.

¹ Pro srovnání: cena základní verze vozu Alfa Romeo Alfasud po jeho vstupu na italský trh činila 1,42 milionu lir

² mj. byl v roce 1999 zvolen jako Car Designer of the Century (= automobilový designér století)

Obrázek 2: *Alfa Romeo Alfasud*

Zdroj: ³

Spuštěním výroby ovšem problémy ani zdaleka neskončily, spíše naopak. Produkce byla neustále přerušována dalšími stávkami i drobnými sabotážemi ze strany zaměstnanců, takže linku na začátku opouštělo pouhých 70 vozů denně. Plán přitom hovořil o 500 kusech denně, s pozdějším navýšením na 1000 kusů. Do listopadu 1973 tak bylo vyrobeno pouze 78 tisíc kusů Alfasudu místo plánovaných 175 tisíc.

Ještě horší problém ovšem představovala doslova katastrofální kvalita vyrobených vozů, nesrovnatelná se zaběhlou produkcí větších modelů Alfy Romeo v Miláně. Alfasudy trpěly velmi rychlou korozí, protože kvůli častým stávkám a přerušení výroby zůstávaly jejich hotové karoserie často ležet venku, nechráněné před působením slaneho větru od moře a nedostalo se jim včas potřebného nástřiku ochrannými látkami⁴. Přesná montáž předních skel moderní technologií lepení se ukázala být nad síly jihoitalských dělníků a tak se muselo urychleně přejít ke staršímu a méně efektivnímu způsobu montáže s využitím gumových těsnění, atd.

Nekvalita a vysoká poruchovost Alfasudu začala brzo poškozovat dobrou pověst Alfy Romeo, zejména na zahraničních trzích. Problémy s korozí se samozřejmě projevovaly ještě výrazněji v zemích střední a severní Evropy, kde vozy musely odolávat zimě a agresivním posypům silnic. Zatímco mnoho odborných testů chválilo vynikající jízdní vlastnosti, dynamiku, spotřebu a prostornou kabinu Alfasudu, zákazníci se od Alfy Romeo odvraceli. Například v Německu bylo v 1975 prodáno celkem 21.805 Alfasudů všech verzí, o rok později už to bylo pouze 12.761 vozů, přes rozšiřující se nabídku verzí a karoserií (kombi, kupé)⁵.

³ [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: http://www.mad4wheels.com/models/1971_Alfa_Romeo_Alfasud/detail_image.asp?id_pic=291627

⁴ Svou roli sehrála také špatná kvalita použitého plechu, dodávaného z Ruska.

⁵ zdroj: Auto Katalog, 21. vydání, ročník 1977/1978, Vereinigte Motor-Verlage GmbH & Co KG, Stuttgart

Postupně se dařilo problémy odstraňovat - zlepšovala se organizace práce, dělníci se zapracovávali, byly použity účinnější ochranné prostředky proti korozi atd. Ale přestože celková výroba Alfasudu včetně odvozených verzí (kupé Sprint, kombi Giardinetta) za období 1972 - 1988 překročila milion vyrobených vozů, nikdy nedosáhla očekávaného objemu. Jak bylo uvedeno výše, počítalo se s pěti sty až tisícem vozů denně, ve skutečnosti i v neúspěšnějším roce 1974 vychází počet vyrobených kusů na necelých 400 na pracovní den, v následujících letech kolem 350 kusů denně. Také pokles výroby v rámci životního cyklu byl rychlejší, než bylo v 70. letech u automobilů typické⁶.

Viz tabulka 3 produkce Alfasudu.

Tabulka 3: Produkce Alfy Romeo Alfasud po letech (bez kupé Sprint)

Rok	Objem výroby AR Alfasud
1972	21 057
1973	78 897
1974	100 030
1975	92 680
1976	90 769
1977	86 244
1978	86 257
1979	83 493
1980	84 180
1981	86 570
1982	73 960
1983	18 495
1984	113

Zdroj: ⁷

Co ale bylo ještě horší, špatná pověst modelu a přeneseně bohužel i celé značky Alfa Romeo znamenala velkou ránu pro její další hospodářský vývoj.

ZÁVĚR

Alfa Romeo Alfasud byl v roce 1983 nahrazen modelem Alfa Romeo 33, který se také vyráběl v továrně v Pomigliano d'Arco. V roce 1986 se hospodářská situace Alfy Romeo zhoršila natolik, že ji italský stát odprodal koncernu Fiat. Ten ovšem musel dát italské vládě záruky za udržení pracovních míst, takže továrna v Pomigliano d'Arco byla postupně modernizována a s vyšším stupněm automatizace výroby pokračovala v produkci vozů Alfa Romeo až do roku 2011. Od 2011 se zde vyrábí vozy Fiat Panda.

Jak je vidět v tabulce 2, **záměr italské vlády na industrializaci jihu se nevydařil**. V regionu Campania od roku 1971 procento zaměstnaných v průmyslu trvale klesá a po celé sledované období zůstává nejen hluboko pod hodnotami regionů v severní Itálii, ale i pod celo-italským průměrem. Naopak míra nezaměstnanosti v Campanii patří s 21,5% k nejvyšším mezi italskými regiony⁸ (údaje ke konci roku 2015; celo-italský průměr nezaměstnanosti činí 12,2%).

⁶ Je nutno si uvědomit, že tehdejší životní cyklus jedné generace automobilu byl mnohem delší než dnešní, ostatně i Alfasud se vyráběl 12 let, odvozené kupé Sprint ještě o čtyři roky déle. A například konkurenční Fiat 128 se vyráběl 16 let (1969 - 1985).

⁷ Rauten, Tim. Alfasud [online] 2015 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://alfasud.alfisti.net/indexe.htm>

⁸ Zdroj: <http://www.urbistat.it/adminstat/it/it/classifiche/tasso-disoccupazione/province/campania/15/2>

Příběh Alfy Romeo Alfasud může sloužit jako příklad, kdy dobře míněné, ale nedomyšlené a špatně realizované **rozhodnutí centrální autority** (zde italské vlády jako vlastníka značky Alfa Romeo) může vést nejen **k nezdaru původního plánu**, ale i **k dalším dalekosáhlým negativním dopadům**. Ve výsledku tak sice v regionu Campania byl vytvořen určitý počet nových pracovních míst, ale za velmi vysokou cenu. A nejde pouze o obrovské investice, které do celého programu italská vláda vložila, ještě větší škodu způsobily problémy Alfasudu na pověsti (image) a následně na dlouhodobé konkurenceschopnosti značky Alfa Romeo.

Z regionálního hlediska přitom neznamenal nová továrna nijak zásadní pomoc, nemluvě o tom, že část pracovních míst musela být stejně zaplněna pracovníky ze severu Itálie.

POUŽITÉ ZDROJE

[online] 2015 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://guida-di-viaggio.blogspot.cz/2011/06/italia.html>

Podle údajů OICA (Organisation Internationale des Constructeurs d'Automobiles)

Wirtschaftszahlen zum Automobil [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z:

https://de.wikipedia.org/wiki/Wirtschaftszahlen_zum_Automobil

[online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://seriestoriche.istat.it/>

Rauten, Tim. *Alfasud* [online] 2015 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://alfasud.alfisti.net/indexe.htm>

[online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: http://www.mad4wheels.com/models/1971_Alfa_Romeo_Alfasud/detail_image.asp?id_pic=291627

Rauten, Tim. *Alfasud* [online] 2006 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://alfasud.alfisti.net/ase.htm>

Alfa Romeo Pomigliano d'Arco plant [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Alfa_Romeo_Pomigliano_d'Arco_plant

Alfa Romeo [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Alfa_Romeo

Kolektiv autorů: *Auto Katalog*, 21. vydání, ročník 1977/1978, Stuttgart : Vereinigte Motor-Verlage GmbH & Co KG, 242 s.

UrbiStat: Mappe tematiche, curiosità, confronti e classifiche per i comuni, le province e le regioni sulla base di 20 indicatori socio-demografici [online] 2016 [cit. 2016-03-13] Dostupné z: <http://www.urbistat.it/adminstat/it/it/classifiche/tasso-disoccupazione/province/campania/15/2>

ZVYŠOVÁNÍ VOJENSKÉ PŘIPRAVENOSTI A REGIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE NA PŘÍKLADU ZEMÍ PERSKÉHO ZÁLIVU

INCREASE OF MILITARY PREPAREDNESS AND REGIONAL COOPERATION ON THE EXAMPLE OF THE STATES OF THE PERSIAN GULF

Ing. Martin Svítal, Ph.D. ¹⁾, doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D. ²⁾

- ¹⁾ Soukromá vysoká škola ekonomická (SVŠE) Znojmo, Václavské nám. 132/6, 669 02 Znojmo, e-mail: martin.svital@seznam.cz
- ²⁾ Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, e-mail: Dr.Svoboda.Ivo@seznam.cz

Abstrakt:

Cílem článku je ukázat na příkladu států Perského zálivu, jak změna politické a vojenské situace v regionu vede ke zvyšování vojenské připravenosti a regionální i mezinárodní obranné spolupráce. Na nárůst bezpečnostních hrozeb, zejména v podobě tzv. islámského státu, neklidu následujícího po tzv. arabském jaru a také občanské války v Jemenu reagují země patřící do Rady Perského Zálivu mj. nákupem výzbroje a posilováním svých armád, které jsou většinou profesionální (výjimkou jsou SAE a Katar). Nejdůležitější roli hraje vojenské letectvo, a to vzhledem k obrovské rozloze a zároveň řídkému osídlení regionu. Kromě toho jde o první (a dosud v podstatě jedinou) složku armád zemí Rady Perského zálivu, která se aktivně a soustavně podílí na boji s IS.

Vedle posilování vlastní vojenské připravenosti se země Perského zálivu soustřeďují i na vojenskou spolupráci. Vedle tradičních vazeb s USA a Francií jde o vytvoření Islámské vojenské aliance pro boj proti terorismu (IMAFT), která by se měla stát jakousi muslimskou obdobou Severoatlantické aliance. Donedávna slibně se rozvíjející regionální obrannou spolupráci zásadně narušila diplomatická roztržka mezi Saudskou Arábií a jejími spojenci na jedné straně a Katarem na straně druhé.

Abstract:

The aim of the article is to show on the example of the Persian Gulf states, how the change of the political and military situation in the region leads to increased military preparedness as well as regional and international defense cooperation. The rise of security threats, especially in the form of the so-called Islamic state, the turmoil following the so-called Arab Spring, and civil war in Yemen, are reflected in the Persian Gulf countries, among other things by purchasing armaments and strengthening their armies, which are mostly professional (except UAE and Qatar). The most important role of the military is played by the air force, due to the vast surface and the sparse population of the region. In addition, the air force is the first (and so far the only one) component of the military, which actively and systematically participate in the fight against the IS.

In addition to strengthening their own military readiness, the Gulf countries also concentrate on military co-operation. Besides the traditional ties with the US and France, there is the creation of the Islamic Military Alliance for Combating Terrorism (IMAFT), which should become a Muslim analogy to the NATO. Until recently, promisingly developing regional defense co-operation has fundamentally disrupted the diplomatic torn between Saudi Arabia and its allies on the one hand, and Qatar on the other.

Klíčová slova:

Perský záliv, Rada Perského zálivu, Islámský stát, Islámská vojenská aliance pro boj proti terorismu

Keywords:

Persian Gulf, Persian Gulf Cooperation Council, Islamic State, Islamic Military Alliance to Fight Terrorism

ÚVOD

Cílem mého článku je ukázat na příkladu států Perského zálivu, jak změna bezpečnostní a vojenské situace v regionu vede ke zvyšování vojenské připravenosti a regionální i mezinárodní obranné spolupráce.

Základem zkoumání je empirický vědecký postup, kdy na základě existujících dat (zejména statistických) metodou indukce (generalizace) vyvozují obecný závěr.

REGION PERSKÉHO ZÁLIVU A SOUČASNÁ SITUACE

Význam regionu Blízkého a Středního východu a zejména států kolem Perského zálivu na světové hospodářství a globální politiku výrazně vzrostl po druhé světové válce, především během období tzv. ropných krizí v 70. letech. Těžba ropy a vysoké příjmy z jejího prodeje umožnily státům s dříve relativně zaostalým hospodářstvím nebývalý nárůst hospodářského, ale také politického a vojenského významu. Směr vývoje se ovšem v různých zemích regionu zásadně lišil. Na jedné straně zde vznikla skupina zemí s jednoznačně diktátorskými režimy, jako byl Irák pod vládou Saddáma Hussajna, či jako stále zůstává Írán po nahrazení šáha Rézy Pahlavího ajatolláhem Chomejním a jeho následovníky. Na druhé straně stojí země jako Saúdská Arábie, Spojené Arabské Emiráty, Kuvajt, Katar nebo Omán. Ty sice také nelze definovat jako demokratické v pravém slova smyslu, ale rozhodně je lze považovat za více méně spojenecké státy „západu“ a za entity poskytující svým obyvatelům nejen vysoký životní standard, ale ve většině oblastí i rozumnou míru osobních svobod, limitovanou spíše náboženstvím a tradicemi, než zvůli vládců.

Období od ropných krizí a nástupu diktátorů v Iráku a Íránu až do obou válek západní koalice proti Saddámu Hussajnovi nelze prohlásit za klidné (už kvůli vleklé irácko - iránské válce), ale opravdu zásadní změny a nárůst politického i vojenského neklidu v oblasti přineslo až nedávné období, započaté svržením Saddáma Hussajna a tzv. arabským jarem, jehož počátek můžeme vysledovat do Tuniska na přelomu let 2010 a 2011. Vlna protestů, nepokojů, povstání a revolucí se pak přenesla do mnoha dalších zemí, jejím výsledkem byl pád několika dlouho vládnoucích režimů (Tunisko, Egypt, Libye...) a v případě Libye a Sýrie pak dokonce dodnes trvající občanská válka. Dalekosáhlým důsledkem je pak vznik a činnost tzv. Islámského státu (dál též IS). Tento útvar zahrnuje v podstatě část Iráku a Sýrie dobytou a ovládnutou teroristickými organizacemi po odsunu koaličních vojsk z Iráku v roce 2011 a začátku občanské války v Sýrii.

Organizace IS, vzniklá původně jako irácká odnož Al-Káidy, vyhlásila samostatný stát v lednu roku 2014. V srpnu 2014 zahájilo letectvo Spojených států amerických útoky na pozice IS, během září se připojila Velká Británie, Francie, která má v tomto regionu tradičně silné vazby, a další státy. K náletům se připojily i okolní spojenecké země jako Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty, Bahrajn, Jordánsko a Katar.

Kromě trvajícího boje s IS se navíc během roku 2015 v regionu rozhořel další lokální konflikt, a to občanská válka v Jemenu, západními sdělovacími prostředky relativně málo sledovaná. Koalice vedená v tomto případě přímo Saudskou Arábií a jen nepřímo (bez bojového zapojení) podporována Spojenými státy se snaží o znovunastolení původní jemenské vlády proti povstalcům podporovaným Íránem. Podle BBC Saúdská Arábie na začátku operace vyčlenila 150 000 vojáků a 100 letounů.

Další zkomplikování situace v regionu přinesla vážná diplomatická roztržka mezi Katarem na jedné a Saudskou Arábií a jejími spojenci na druhé straně. V červnu 2017 obvinili Saudové společně s Bahrajnem, Egyptem a Spojenými arabskými emiráty Katar z podpory teroristických organizací a sbližování s Íránem. Saudskou Arábií diplomaticky podporují i Spojené státy v čele s Donaldem Trumpem a jeho administrativou a další arabské země. Spojenci uvalili na Katar blokádu, týkající se

nejen dopravy, ale také finančního sektoru. Katar ovšem nařčení odmítá, nevyhostil státní příslušníky Saudské Arábie ani dalších zemí a stejně tak zůstává na jeho území i americká vojenská základna Al-Udeid Air Base. K ozbrojenému konfliktu se vši pravděpodobností nedojde, nicméně rozhodně jde o významné narušení spolupráce v regionu.

Mým cílem v tomto článku není rozebírat mimořádně složitou politickou a vojenskou situaci v tomto regionu. Zaměřím se spíše na opatření, zejména v podobě posilování obranyschopnosti, kterými na výše popsaný vývoj reagovaly země tzv. Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu (*Cooperation Council for the Arab States of the Gulf*; obvykle zkráceně nazývaná Rada Perského Zálivu, *Persian Gulf Cooperation Council*, *GCC*). Tato organizace vznikla již v roce 1981, kdy bylo jejím cílem uchránit členské státy před hrozbou irácko - iránské války. Kromě vojenských úkolů přijala rada posléze i hospodářské cíle. Členy rady jsou Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty, Kuvajt, Bahrajn, Omán a také Katar, vůči němuž ovšem nyní ostatní státy uplatňují sankce.

Obrázek 1: Mapa zemí kolem Perského zálivu. Zeleně Vyznačeny členské státy Rady Perského Zálivu
Zdroj:¹

V analýze se zaměřím především na vojenská letectva těchto zemí, která představují technicky nejvyspělejší, nejnáročnější a také „nejviditelnější“ složku současných ozbrojených sil. Vzhledem k obrovské rozloze a zároveň řídkému osídlení oblasti má letectvo pro obranu zásadní vliv a kromě toho jde o první (a dosud v podstatě jedinou) součást armád zemí Rady Perského zálivu, která se aktivně a soustavně podílí na boji s IS.

¹ www.gcccountries-business.com

GEOPOLITICKÁ A VOJENSKÁ SITUACE ZEMÍ RADY PERSKÉHO ZÁLIVU

Pochopitelnou reakcí zemí Rady Perského zálivu na narušení politické stability v oblasti a zvyšování vojenského ohrožení byl růst vojenských výdajů a pořizování nové výzbroje. Jak uvádí Müller (2003), šest zemí sdružených v Radě dohromady představuje 45% světových zásob ropy a produkuje přibližně 20 % její roční světové výroby. Jejich populace dohromady činí asi 54 milionu osob (ovšem podle nepříliš spolehlivých údajů), z toho je však velmi významná část cizinců, zejména zahraničních dělníků, kteří se pochopitelně nemohou podílet na obraně - ze zmíněných 54 mil. osob jde asi o 28 milionů. U Saudské Arábie jako nejlidnatější země Rady činí tento podíl zřejmě kolem 35 až 40%, ovšem ve Spojených arabských emirátech a Kataru je to zřejmě kolem 85% resp. 90% (!). Nepřekvapí proto, že právě SAE a Katar jsou jediné země GCC s brannou povinností - v SAE činí jeden až dva roky, v Kataru pouze tři až čtyři měsíce. Délka vojenské služby se liší podle vzdělání brance - vyšší vzdělání s sebou přináší zkrácení vojenské služby. Kuvajt si zase udržuje poměrně silné záložní jednotky. Detaily ukazují tabulky, opět je ovšem nutno upozornit na nespolehlivost a/nebo možnou zastaralost údajů.

Tabulka 1: Počet obyvatel zemí Perského zálivu

Země	Obyvatel	Z toho cizinců	Vlastního obyvatelstva
Saudská Arábie	32 612 641	12 185 284	20 427 357
SAE	9 400 000	7 800 000	1 600 000
Kuvajt	4 132 415	2 900 000	1 232 415
Katar	2 545 820	2 300 000	245 820
Bahrajn	1 451 200	666 000	785 200
Oman	4 615 205	2 095 811	2 519 394
Celkem	54 757 281	27 947 095	26 810 186

Zdroj: ²

² Wikipedia. Dostupný z WWW: <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population>; General Authority for Statistics Saudi Arabia. Dostupný z WWW: <<https://www.stats.gov.sa/en/43>>; United Nations; National Centre for Statistics and Information Oman. Dostupný z WWW: <<https://www.ncsi.gov.om/Pages/NCSI.aspx>>; Central Statistical Bureau Kuwait. Dostupný z WWW: <https://www.csb.gov.kw/Default_EN.aspx>; Ministry for Development, Planning and Statistics of Qatar. Dostupný z WWW: <<http://www.mdps.gov.qa/en/Pages/default.aspx>>; Central Informatics Organisation Bahrain. Dostupný z WWW: <[http://www.cio.gov.bh/cio_ara/English/Publications/Statistical Abstract/ABS2011/CH2/2013_12_19 Bahrain Population Projections.pdf](http://www.cio.gov.bh/cio_ara/English/Publications/Statistical_Abstract/ABS2011/CH2/2013_12_19_Bahrain_Population_Projections.pdf)>

Tabulka 2: *Početní stavy ozbrojených sil*

Země	Branná povinnost	Početní stav ozbrojených sil 2014 podle International Institute for Strategic Studies	Navíc v rezervě	Podíl na vlastním obyvatelstvu
Saudská Arábie	Ne	233 500	25 000	1,3%
SAE	Ano (1 - 2 roky)	51 000	0	3,2%
Kuvajt	Ne	15 500	23 700	3,2%
Katar	Ano (3 - 4 měs.)	11 800	0	4,8%
Bahrajn	Ne	8 200	0	1,0%
Oman	Ne	42 600	0	1,7%

Zdroj: ³

Tabulka 3: *Výdaje na armádu*

Země	Výdaje na armádu za rok 2015 v % HDP (podle Stockholm International Peace Research Institute, SAE odhad SIPRI na rok 2014)	Výdaje na armádu za rok 2016 v % HDP (podle Stockholm International Peace Research Institute)	Výdaje na armádu za rok 2015 v miliardách USD (dle SIPRI, Katar podle Air & Cosmos, SAE odhad SIPRI na rok 2014)	Výdaje na armádu za rok 2016 v miliardách USD (dle SIPRI)
Saudská Arábie	13,5%	10,4%	87,2	63,7
SAE	5,7%	n.a.	22,8	n.a.
Kuvajt	4,8%	6,5%	5,5	6,6
Katar	n.a.	n.a.	3,5	n.a.
Bahrajn	4,7%	4,8%	1,4	1,4
Oman	16,3%	16,7%	10,0	9,1

Zdroj: ^{4, 5}

OZBROJENÉ SÍLY JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ RADY PERSKÉHO ZÁLIVU

a) **Saudská Arábie** je největší, nejlidnatější a také nejlépe vyzbrojenou zemí Rady Perského Zálivu. Její vojenské výdaje v posledních letech výrazně stoupají a odčerpávají tak významnou část finančních rezerv, které si království v minulosti vytvořilo z příjmů z prodeje ropy. Podle dostupných údajů se Saudská Arábie za rok 2015 dostala na třetí místo na světě (!) podle absolutní výše vojenských výdajů, když předstihla Rusko (!).

Pokles cen ropy v posledních letech a související výpadek příjmů vedl k tomu, že i státy Perského zálivu byly nuceny poněkud přibrzdit svoje výdaje, takže podle Stockholm International Peace Research Institute (2017) poklesly v roce 2016 armádní výdaje Saudské Arábie o 30% oproti roku předchozímu. Nicméně v květnu 2017 uzavřela Saúdská Arábie se Spojenými státy smlouvu o dodávkách výzbroje a souvisejících služeb v hodnotě zhruba 110 miliard USD. Součástí je i opce na pořízení dalšího vybavení

³ International Institute for Strategic Studies. Dostupný z WWW: <<http://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance>>

⁴ Stockholm International Peace Research Institute. Dostupný z WWW:< <https://www.sipri.org/> >

⁵ Air & Cosmos Nr. 2475. November 2015. ISSN 2425-4207

ve výši 350 miliard USD v následujících letech. Podle listu Defence News (2017) patří mezi nakupovanou výzbroj např. sedm baterií protiraketové obrany systému THAAD (za 13,5 miliard USD) s očekávaným dodáním v letech 2023 až 2026, čtyři nové fregaty za 6 miliard, 23 transportních letadel C-130 Hercules nebo 104 000 kusů letecké protipozemní munice za 4,46 miliardy USD.

Vojenské letectvo Saudské Arábie (Royal Saudi Air Force) se orientuje především na americkou a britskou techniku. Jádrem jeho výzbroje momentálně tvoří 148 stíhaček F-15 v několika variantách, koncem roku 2016 ovšem začaly dodávky poslední objednané verze F-15SA, vyvinuté speciálně podle požadavků Saudů. V plánu je získání celkem 152 těchto strojů, z nichž bude 84 nově vyrobených a 68 starších kusů, modernizovaných ovšem na stejný standard. Jde o nejvýkonnější provedení stíhačky F-15 vůbec.⁶

Druhým zásadním bojovým typem saúdského letectva je Eurofighter Typhoon, jehož bylo objednáno 72 kusů (tři dodávky po 24, z nichž první dvě jsou již naplněny), nicméně v jednání je dalších 48 kusů. Ve službě také zůstává přinejmenším část z 84 starších stíhacích bombardérů Tornado, rovněž britské výroby.

Kromě těchto strojů stojí za zmínku i letouny včasné výstrahy E-3 Sentry a 60 bitevních vrtulníků AH-64 Apache.

Úloha saúdskoarabského námořnictva je ztížena tím, že část jeho plavidel operuje v Rudém moři a část v Perském zálivu. Největšími jednotkami je sedm fregat, postavených a vyzbrojených ve Francii - tři třídy *Al Riyadh* uvedené do služby v letech 2002 - 2004, čtyři starší třídy *Al Madinah* z let 1985 - 1986. Kromě raket proti pozemním, námořním i vzdušným cílům nesou tyto lodě na palubě i helikoptéry a protiponorkovou výzbroj. Dále disponuje Saúdská Arábie čtyřmi korvetami a množstvím menších plavidel jako jsou minolovky, hlídkové čluny apod.

Hlavní sílu pozemní armády představuje ca. 440 amerických tanků M1 Abrams, dalších 153 kusů je objednáno. V rezervě zůstává kolem 600 kusů (!) starších tanků M60 a francouzských AMX-30. Bojová vozidla pěchoty také pocházejí z USA (typ M2 Bradley v počtu 400 kusů) a z Francie (AMX-10 ze 70. let, převážně v rezervě).

Obrázek 2: F-15E Strike Eagle (zde ve službách USAF)

Zdroj: vlastní

⁶ Spojené státy už tento typ částečně nahradily o generaci modernějším typem F-22 s vlastnostmi stealth, ten ale nikdy nebyl a zřejmě už ani nebude nabízen na export.

Obrázek 3: *Eurofighter Typhoon (zde ve službách britského RAF)*

Zdroj: vlastní

b) **Spojené arabské emiráty** jsou z hlediska počtu obyvatel i vojenské síly druhé mezi zeměmi Rady Perského zálivu. Jak známo, emirátů je celkem sedm, nejznámější jsou Abu Dhabi a Dubaj. Dříve měly jednotlivé emiráty vlastní ozbrojené složky, k jejichž formálnímu spojení došlo roku 1976.

Podobně jako Saúdská Arábie, spoléhají i SAE na dva hlavní typy bojových letadel, dodaných různými zeměmi. Na jedné straně jde o ca. 70 francouzských stíhaček Mirage 2000 s vyspělou avionikou a schopností útočit na vzdušné i pozemní cíle. Dlouhodobě se vedou jednání o koupi nové generace francouzských stíhaček Rafael pro letectvo SAE, ale výsledek zatím není jasný. Stejně dobře by se Emiráty mohly rozhodnout pro navýšení počtů svého druhého nadzvukového typu, americké F-16. Té momentálně provozují 79 kusů ve zřejmě nejvyspělejší existující variantě C/D Block 60, mluví se i o možnosti další objednávky.

Největšími plavidly vojenského námořnictva je několik korvet. Pozemní armáda disponuje ca. 388 tanky Leclerc francouzské výroby a množstvím dalších obrněných vozidel různého původu.

Obrázek 4: *Mirage 2000 ve službách Spojených Arabských Emirátů*

Zdroj: vlastní

Obrázek 5: *F-16 ve službách Spojených Arabských Emirátů*
Zdroj: vlastní

Obrázek 6: *Bitevní vrtulník AH-64 Apache ve službách Spojených Arabských Emirátů*
Zdroj: vlastní

c) **Katar** se dlouhodobě orientuje na výzbroj francouzské provenience. Ke 12 stíhačkám Mirage 2000 objednal malý emirát 24 moderních francouzských strojů typu Rafale. Až neuvěřitelně zní informace serveru www.flightglobal.com (2017), že Katar zamýšlel zakoupit dalších 72 (!) špičkových bojových letadel, tentokrát amerických F-15QA Strike Eagle, nakonec byl podepsán kontrakt na 36 kusů. Pevně zadaná je také objednávka na 24 bitevních vrtulníků AH-64 Apache.

V pozemní armádě momentálně probíhá obměna hlavního bojového tanku - ze starších francouzských AMX-30 přechází Katar na německé Leopardy 2, jichž je prozatím objednáno 62, ale celková opce je zřejmě ještě o poznání vyšší. Námořnictvo disponuje pouze malými plavidly.

Všechny plány ovšem mohou být a pravděpodobně budou významně ovlivněny současnou krizí ve vztazích mezi Katarem a jeho sousedy v čele se Saudskou Arábií. Lze očekávat, že dopad blokády a dalších opatření zkomplikují Kataru další nákupy výzbroje, a to jak kvůli finančním ztrátám, tak kvůli případné neochotě exportérů zbraní resp. jejich vlád plnit dodávky.

Obrázek 7: Stíhačka Rafale (zde ve službách francouzské Armée de l'air)

Zdroj: vlastní

d) **Oman**, rozlohou poměrně velký, ale řídcе zalidněný sultanát na vstupu do Perského zálivu se může pochlubit slušným námořnictvem s pěti moderními korvetami britského původu, vyzbrojenými mj. protilodními řízenými střelami a dokonce i jednou velkou výsadkovou lodí, postavenou v 80. letech v Německu.

Letectvo využívá 24 stíhaček F-16 (polovina dodaná v letech 2005 - 2006, druhá polovina od roku 2014), letos dorazí první z 12 objednaných moderních Eurofighterů Typhoon, pro které se buduje nová základna. Tyto stroje nahradí již vyřazené letouny Jaguar (také britského původu) a umožní letectvu dobře spolupracovat se sousední Saudskou Arábií, používající tentýž typ.

Pozemní armáda disponuje ca. 80 postaršími americkými tanky M60 a 38 modernějšími britskými Challenger 2.

e) **Kuvajt** se od ostatních států Rady Perského Zálivu odlišuje mj. i nepříjemnou zkušeností, kdy jej v roce 1990 během dvou dnů obsadila vojska Saddáma Hussajna. Kuvajtská armáda byla tehdy zastižena nepřipravená (přes některá včasná varování), nicméně větší části letectva a některým jednotkám pozemní armády a námořnictva se podařilo uniknout do Saudské Arábie nebo Bahrajnu a posléze se podílet na osvobození své země spolu s vojsky západní koalice.

Aktuálně provozuje kuvajtské letectvo mezi 34 a 39 letouny F/A-18C Hornet amerického původu (aktuální počet se podle různých pramenů liší), ovšem koncem roku 2016 byla potvrzená objednávka na dalších 40 kusů, a to modernější verze F/A-18 E/F Super Hornet. Kromě toho Kuvajt objednal loni také 28 strojů Eurofighter Typhoon, a to z italské produkce. Ve službě už je 16 vrtulníků AH-64 Apache.

Námořnictvo disponuje pouze malými jednotkami, zato pozemní armáda s 218 americkými tanky M1A2 Abrams (plánuje se modernizace) představuje úctyhodnou sílu, nemluvě o mnoha dalších obrněných bojových vozidlech, částečně i ruské provenience.

f) **Bahrajn** je nejmenší a vojensky nejslabší člen Rady Perského zálivu. Tento malý ostrov je nicméně ze strany USA považován za důležitého spojence v oblasti a drtivá většina výzbroje království pochází z Ameriky. Vojenská síla Bahrajnu není úplně zanedbatelná, zejména díky 21 kusům stíhaček F-16C/D a 22 bitevním vrtulníkům AH-1 Cobra. Naopak 12 kusů staršího typu F-5 už velkou bojovou hodnotu nemá. Pozemní armáda používá věkovité americké tanky M60 (ovšem má jich přes 50 kusů) a námořnictvo se chlubí výkonnou fregatou *Sabha* americké třídy *O. H. Perry*.

Je zřetelné, že všechny jmenované země - s výjimkou Bahrajnu - se snaží nespolehat na jediný hlavní typ a ani na jediného dodavatele, přinejmenším u nadzvukových bojových letadel jakožto

nejkomplexnější a nejdražší složky vojenské techniky. Naopak preferují kombinaci přinejmenším dvou typů ze dvou různých zemí. Je jasné, že důvody nejsou pouze technického, nýbrž i politického rázu. Všechny státy Rady Perského Zálivu si evidentně uvědomují, že současné dobré vztahy se zeměmi západu nemusí trvat navždy, ať už z důvodů změn politické orientace zemí či jiných. Nikdo z nich se také nechce ocitnout v podobné situaci jako íránské letectvo po uchopení moci ajatolláhem Chomejním, kdy Američané pochopitelně zastavili jakoukoliv materiální i informační podporu pro íránské stíhačky F-14, které pak Írán musel poměrně brzy vyřadit z provozu pro nedostatek náhradních dílů.

SPOLUPRÁCE V REGIONU

Kromě již zmíněné, od roku 1981 existující Rady Perského Zálivu, se Saúdská Arábie od roku 2015 snaží o vytvoření Islámské vojenské aliance pro boj proti terorismu (Islamic Military Alliance to Fight Terrorism (IMAFt)), zkráceně též Islamic Military Alliance (IMA). Má jít o jakousi muslimskou obdobu Severoatlantické aliance. Toto „muslimské NATO“ má mít sídlo v Rijádu a sdružovat téměř 40 muslimských zemí. Zatím ovšem není akceschopné a není zcela jasné, na jakém principu má operovat - zda se opravdu má přibližovat kolektivní obraně ve smyslu NATO nebo spíš má jít o jakousi regionální obdobu mírových jednotek Spojených národů (UN). Kromě toho také zatím tato organizace postrádá podporu Íránu. (Guardian 2017).

Je samozřejmě otázkou, jak hluboko budou snahy o regionální spolupráci zasaženy současným sporem Saudské Arábie a dalších zemí s Katarrem.

Naopak dlouhodobě existující a zcela funkční je vojenská spolupráce států Rady Perského Zálivu s USA. Nejde jen o dodávky výzbroje (viz výše), pomoc při výcviku apod., nýbrž o stálou vojenskou přítomnost na několika základnách: Al-Udeid Air Base v Kataru a dalších v Kuvajtu a SAE. Také Francie si udržuje stálou základnu Al Dhafr v Abu Dhabi (SAE).

ZÁVĚR

Přes jistá omezení, způsobená nízkou cenou ropy na světových trzích, patří státy Rady Perského zálivu mezi země, vynakládající na svou obranu velmi vysoké procento svého HDP resp. státního rozpočtu. To je dáno unikátní kombinací vysokých příjmů (ropa, finanční investice, částečně i turismus) a geopolitické situace, kdy se státy kolem Perského zálivu cítí ohroženy z mnoha stran. Mezi vnímané příčiny ohrožení (ať už oprávněně či nikoliv) patří zejména tzv. Islámský stát, konflikt v Jemenu, nestabilita následkem změn po tzv. Arabském jaru, Írán a do jisté míry i Izrael. Všechny země Rady Perského zálivu jsou při nákupu zbraní téměř zcela odkázány na nákupy ze zahraničí, což samozřejmě představuje určité strategické riziko. Jako řešení volí většina těchto států diverzifikaci, tedy snaží se nespolehat pouze na jediného dodavatele, nýbrž nakupuje výzbroj z různých zemí. Vedle USA s jeho celosvětově nejrozvinutějším průmyslem nakupují ropné emiráty tradičně i ve Francii, Velké Británii a dalších evropských zemích⁷.

Donedávna slibně se rozvíjející regionální obrannou spolupráci zásadně narušila diplomatická roztržka mezi Saudskou Arábií a jejími spojenci na jedné straně a Katarrem na straně druhé. Její výsledek není v okamžiku vzniku tohoto textu (srpen 2017) snadné odhadnout, pravděpodobně dojde k určitým

⁷ Připomeňme, že většina evropských zemí, a to i těch menších, je schopna vlastními silami vyrábět přinejmenším ruční zbraně a munici a mnoho z nich je schopno produkovat i vyspělé komplexní zbraňové systémy vč. dělostřelectva či bojových letadel. To se naštěstí týká i České republiky, dále např. Švédska (Saab, Bofors...), Belgie (zbrojovka FN), Rakouska, Švýcarska a dalších. Země Rady Perského zálivu se ničím podobným pochlubit nemohou.

ústupkům na obou stranách. Mnohé plány založené a vzájemné spolupráci ale budou pravděpodobně buď omezeny (tj. bez Kataru), odsunuty do vzdálenější budoucnosti popř. zcela zrušeny.

POUŽITÉ ZDROJE

Air & Cosmos Nr. 2475. November 2015. ISSN 2425-4207

BOONE, Jon. *Former Pakistan army chief Raheel Sharif to lead 'Muslim Nato'*. Guardian [online]. 8.1.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <<https://www.theguardian.com/world/2017/jan/08/former-pakistan-army-chief-raheel-sharif-lead-muslim-nato>>

International Institute for Strategic Studies. Dostupný z WWW: <<http://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance>>

MEHTA, Aaron. *Revealed: Trump's \$110 billion weapons list for the Saudis*. Defense News [online]. 8.6.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <<https://www.defensenews.com/breaking-news/2017/06/08/revealed-trump-s-110-billion-weapons-list-for-the-saudis/>>

MÜLLER, David. *Rada pro spolupráci zemí v oblasti Perského zálivu*. Global politics [online]. 11. 3. 2003, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/gcc>>. ISSN 1213-7685

Stockholm International Peace Research Institute. Dostupný z WWW: <<https://www.sipri.org/>>

WALDRON, Greg. *Qatar orders 36 F-15QA fighters*. Flight Global [online]. 16.6.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <<https://www.flightglobal.com/news/articles/qatar-orders-36-f-15qa-fighters-438280/>>

Wikipedia. Dostupný z WWW: <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population>; <[http://www.cio.gov.bh/cio_ara/English/Publications/Statistical Abstract/ABS2011/CH2/2013 12 19 Bahrain Population Projections.pdf](http://www.cio.gov.bh/cio_ara/English/Publications/Statistical_Abstract/ABS2011/CH2/2013_12_19_Bahrain_Population_Projections.pdf)>

www.gcccountries-business.com

MEDIACE KONFLIKTU V ČINNOSTI SAMOSPRÁVNÉHO ORGÁNU V REGIONU

MEDIATE CONFLICT IN ACTIONSELF-GOVERNING BODY IN THE REGION

doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D. ¹⁾

¹⁾ Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, e-mail: Dr.Svoboda.Ivo@seznam.cz

Anotace:

Článek pojednává o činnosti mediátora a sociálního pracovníka jako orgánu samosprávy a poukazuje na skutečnost, že multidisciplinární, resp., interdisciplinární pojetí jeho činnosti jako zprostředkovatele mimosoudního řešení mezilidských konfliktů je vhodným akčním polem pro sociálního pracovníka a zejména sociálního pedagoga. Ve článku jsou také v hrubých rysech popsány metody práce a zaměření činnosti mediátora, jak je v současné době chápe odborná veřejnost.

Annotation:

This paper deals with the mediator's and social worker activities as self-governing body and points to the fact that multi-disciplinary, respectively, interdisciplinary approach to his work, as a mediator of resolving interpersonal conflicts in an out-of-court way, is the appropriate action field for the social worker and the social pedagogue. The article also roughly describes methods of work and specialization of the mediator's activities, as currently understood in the professional community.

Klíčová slova:

Dohoda, Konflikt, Mediacce, Probační a mediační služba, Sociální pedagogika, Sociální práce, Sociální pracovník.

Keywords:

Agreement, Conflict, Mediation, Probation and Mediation Service, Social Pedagogy, Social work, Social worker.

ÚVOD

Jedním z nových prostředníků v oblasti mimosoudního vyjednávání je mediacce. Tento přístup, resp. tento způsob řešení konfliktů je vhodným nástrojem řešení konfliktních situací, se kterými se setkává sociální pracovník ve své každodenní praxi. Mediacce je alternativní metoda pro řešení sporů, která pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sociální sbližování lidí. Je to metoda, která má v demokratické společnosti své pevné místo a v posledních deseti letech se stává pomocnou technikou pro řešení sporů i u nás.¹

Mediacce motivuje lidi učit se měnit své postoje a chování. Pomáhá jim stanovit realistické cíle, najít nové přístupy ke starým problémům, vyjádřit své pocity a svou energii zaměřit pozitivním směrem. Zmiňuje se také, že mediacce není všelék a v některých případech ani není vhodná. Obnáší svůj vlastní soubor problémů a neřeší konflikty jakoby mávnutím kouzelného proutku. Nicméně představuje slibný a racionální prostředek řešení konfliktů v různých oblastech lidského konání. Jako významného činitele může být **specifická a včasná mediacce**.

Mediacce je způsobem řešení mezilidských konfliktů, při níž neutrální kvalifikovaná osoba – mediátor – pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání. Jejím cílem je dosažení spokojenosti s průběhem a výsledkem řešení tohoto konfliktu. Mediacce je komunikační metodou, která využívá

¹ Matoušek, Oldřich. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 135

poznatků různých vědních oborů, zejména psychologie, především sociální psychologie, dále sociologie, práva a sociální práce. Hranice těchto disciplín překračuje a vzájemně je propojuje.²

Mediace je komunikační metoda řešení konfliktu jako specifické formy interakce. Je předmětem sociální psychologie a je oprávněné ji v rámci této vědní disciplíny definovat a zkoumat. To nebrání tomu, aby byla mediace využívána v různých formách pomoci člověku. Ba naopak – pokud je zpracovaná širší filozoficko-psychologicko-sociální základna metody, může každá oblast pomoci danou metodu přizpůsobit svým specifickým podmínkám, cílům, využít vlastních specifických prostředků, jimiž si metodu modifikuje. Mediace tak může být využívána v rámci sociální práce, psychologie, práva, psychoterapie, pedagogiky či dalších oblastí společenské praxe. Mediace je řešení konfliktu komunikací, při níž neutrální kvalifikovaná osoba pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání, jehož cílem je dosažení jejich spokojenosti s procesem a výsledkem řešení konfliktu.³

Mediace je v České republice šířena od počátku devadesátých let 20. století. Metodika tohoto postupu k nám přišla jednak z USA (z iniciativy nadace Partners for Democratic Change), jednak z jiných západoevropských zemí. Od té doby již existuje několik agentur, které mediaci nabízejí jako placenou službu a v rámci smířčích rad jako službu bezplatnou. Na několika vysokých školách se již mediace učí jako jedna z metod řešení konfliktů.⁴ Mediace v trestněprávní justici je prováděna úředníky Probační a mediační služby ČR na základě zákona o probační a mediační službě, který je v ČR v platnosti již od 1. ledna 2001.

Prakticky ve všech státech s rozvinutým demokratickým právním systémem jsou hledány další cesty jak co nejlépe a nejúčinněji naplnit účel trestu a trestního stíhání. Jedním z velmi účinných prostředků jsou tzv. odklony a alternativy, které umožňují ukončit trestní stíhání jiným způsobem, než uložením trestu. Pokud je trest vzhledem k okolnostem případu nezbytně uložit, nabízejí pak odklony a alternativy takové sankce, které nejsou spojeny s odnětím svobody, nabízejí možnost kompenzovat vzniklou škodu aktivním přispěním pachatele a současně v neposlední řadě umožňují, přímo nabízejí nebo podmiňují výchovný aspekt sankce ve smyslu výchovného působení na pachatele prostřednictvím vykonávané sankce, například prováděním trestu obecně prospěšných prací.⁵ Tyto činnosti a postupy jsou samozřejmě vhodné i pro praxi sociálního pedagoga a sociálního pracovníka při jeho každodenní praxi.

Každý má však jiné představy o životě, jiná očekávání, jiné zkušenosti, jiné informace, jiné hodnoty a známe jiné styly řešení konfliktů. Jsme tak vlastně v životě před každým jednáním, vyjednáváním a řešením nejrůznějších sporů „naprogramováni“, aniž o tom víme. Protože je nás mnoho, je o mnoho očekávání, názorů a řešení. Z toho přirozeně vznikají konflikty a ty se stávají neoddelitelnou součástí našeho života. Společným rysem takových konfliktů je to, že přispívají k vytváření napjaté atmosféry. Proto se nemůžeme divit, že většina lidí se domnívá, že konflikt je pouze negativní, destruktivní proces. Konflikt je však také impulsem ke změně a přehodnocení vztahů, a to tehdy, je-li řešen efektivně.⁶

Mnoho konfliktů mohou vyřešit lidé sami, mnoho konfliktů je však v rámci vlastních sil neřešitelných a k uspokojivému řešení může napomoci prostředník. Někdy se lidé obracejí na soudce, který však musí respektovat formální postupy a autoritativně rozhodne za účastníky. Platí domněnka, že rozhodnutí, které je opřeno o normu, je spravedlivé a definitivní. Nejednou se však stává, že rozsudek není stranami akceptován, a tak napětí, které s problémem a nedorozuměním vzrostlo, se dále stupňuje a ničí účastníky nebo osoby na nich závislé (např. rodiče a jejich děti v souvislosti s rozvodem). Mediace napomáhá řešit konflikt konstruktivně, zejména následujícími způsoby:

² Holá, Lenka. *Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003, s. 7

³ Tamtéž, s. 52

⁴ Matoušek, Oldřich. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 149

⁵ Svoboda, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: UTB, 2005, s. 24

⁶ Matoušek, Oldřich. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 135

- Vede lidi od negativních zážitků, které konflikt vyvolaly, k pozitivnímu chování. Napomáhá lidem vzájemně si porozumět a respektovat zájmy a motivy druhé strany. Také umožňuje popsat vlastní zájmy, důvody a motivy, které ovlivňují chování a další očekávání.
- Pracuje s emocemi, které k životu a konfliktu patří, a to tak, že podporuje jejich identifikaci a trvá na jejich slovním vyjádření. Jsou-li emoce popsány a uznány, ustoupí do pozadí a může se obnovit potřebné racionální uvažování a konání.
- Pomáhá stranám rozhodovat samostatně. Tím se aktéři problému stávají účastníky, kteří mohou rozhodovat o vlastních životech a přijatých řešeních.
- Protože účastníci sporu v mediaci pracují na výsledku vlastními silami, cítí k němu (dohodě) určitou odpovědnost, a tím je zajištěna perspektiva dalšího soužití a respektování dohodnutého.
- Klade se při ní důraz na budoucnost. Minulost je důležitá pro pochopení potřeb, zájmů, schopností a reakcí. A právě proto, aby se minulé konflikty již neopakovaly, budují se společně pravidla nového soužití.
- Dohoda je závazná, ale nikoli konečná. Protože se při ní ošetřují potřeby, zájmy, pocity a úmysly každé ze stran a reaguje také na změny a podmínky okolí, počítá se změnami v budoucnosti a flexibilně se doplňuje.
- Mediace má své postupy a proces je stejný pro všechny účastníky. Odlišné jsou však situace, čas, problematika a závěry každé mediační kauzy.
- Mediace je aktivní a strukturovaný proces, který je zaměřený na vytvoření praktické dohody konkrétního případu nebo sporu. Dobrý mezilidský vztah je žádoucí, i když druhotnou záležitostí, vyplývající z úspěšně vyjednané a oboustranně přijatelné dohody.⁷

V souvislosti s poskytováním mediačního procesu si je položit otázku – které situace jsou k mediaci vhodné. Lze shrnout, že to jsou zejména případy, kdy:

- Strany, které jsou ve vzájemném vztahu, jsou závislé na vyřešení sporu, protože obě přispěly svým chováním a konáním k vytvoření konfliktu. Pokud to tak není, bude jen na dobré vůli druhé strany, aby udělala něco pro stranu, která se cítí poškozená.
- Obě strany mají jistý pocit odpovědnosti za konflikt mezi nimi. Pokud to tak není, strany odmítají jakoukoli spolupráci.
- Spor a jeho potencionální řešení dává prostor pro hledání dohod, které vyhovují oběma stranám. To znamená, že existuje více než jedna nebo dvě možnosti řešení.
- Strany jsou spolu schopny komunikovat aspoň na minimální úrovni tak, aby byla možná výměna nových informací.
- Strany ani jejich právní zástupci nezastávají názor, že ve sporu nutně musí být jedna strana vítězem a druhá poraženým.
- Obě strany souhlasí s účastí na mediaci.⁸

Naopak nevhodné k mediaci jsou případy, kdy:

- Účastníci sporu, kteří jednájí tvrdě „zásadově“ a pro které vítězství nutně znamená porážku druhé strany.
- Situace, ve kterých jde o základní občanská a ústavní práva, rovněž tak spory s nárokem na odškodnění.
- Případy, kdy jedna strana použije vůči druhé straně hrozeb nebo fyzického násilí.
- Když jedna strana není ochotna dát k dispozici veškeré relevantní informace a odmítá jejich objektivní ověření.
- Pasivní účastníci, kteří chtějí řešit konflikt i za cenu zřeknutí se vlastních práv.
- Účastníci zneužívající alkohol nebo drogy.
- Účastníci s patologickými rysy osobnosti nebo agresivními tendencemi v chování, kteří ani po oddělení stran nejsou schopni produktivní diskuse.

⁷ Matoušek, Oldřich. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003 s. 136

⁸ Tamtéž, s. 148

- Když si jedna ze stran přeje, aby rozhodnutí udělala nějaká autorita.
- Mediátor má morální, etické zábrany nebo předsudky týkající se osob nebo předmětu sporu (nutno předat jinému mediátorovi).⁹

Jestliže jde v procesu mediace, v rámci psychosociálního kontextu, hlavně o nabytí pocitu síly u zainteresovaného a probuzení naděje, že problém zvládne, pokud uvede do chodu odpovídající mechanismy, pak toto pojetí mediace zcela vyhovuje kompetenčnímu modelu pomoci. Takto pojatá mediace je zaměřená na schopnosti klientů řešit konflikt. Příznivce kompetenčního modelu budou zajímat především.

1. Spojení jaká nastanou mezi problémy jednotlivce a jeho osobními možnostmi jejich řešení.
2. Spojení mezi podmínkami a způsoby jednání používanými mediátory a širším společenským prostředím.¹⁰

I při malých možnostech klientů se v nich má vzbuzovat a udržovat pocit tvorby a ovládání životních situací, ukazovat smysl jednání nebo je mobilizovat „K“ hodnotám. Úlehla¹¹ chápe tuto formu pomoci jako „pomoc nepomáháním“ či „pomoc ke svépomoci“, která je cestou posilování odpovědnosti a plné moci klienta hledat svá vlastní řešení.¹²

Mediace zaměřená na řešení konfliktu je mediace primárně zpracovávající konflikt. O tom, kterou formu pomoci mediátor klientovi poskytne, rozhodne žádost klienta o pomoc, tedy jeho zakázka a možnosti mediátora. Mediace je možno v privátní rovině považovat za formu pomoci, v celospolečenské rovině také za nástroj sociální prevence a sociální kontroly, kterým společnost reguluje vznik, vývoj a negativní důsledky konfliktních situací. Toto tvrzení je postaveno na rozboru funkce mediace při řešení trestních konfliktů. Pokud však nejsou řešeny konfliktní situace v rodině, ve škole, v marketingu, na pracovišti atd., mohou v trestné činy také vyústit. Proto se ukazuje, že mediace v důsledku vykonává sociálně preventivní a sociálně kontrolní funkci i zde.¹³

Při jakémkoli řešení sporu, i při klidném jednání, se lidé pokoušejí něco získat. Zajímají se o to, jestli vyhrají, nebo prohrají a průběžně sledují výsledek. Bylo by však vhodné zabývat se dalším aspektem procesu – tím, jaký vztah mají lidé vztah k tomu, s kým spor řeší. V úvahu přitom berou (příp. měli by brát), zda s ním budou ještě v budoucnu jednat a spolupracovat, žít vedle něho, setkávat se s ním apod. Jestliže při řešení různých situací obecně respektujeme oba aspekty, rozeznáváme pět různých stylů řešení konfliktů:¹⁴

- přizpůsobení se,
- prosazení se,
- únik,
- kompromis,
- dohodu neboli konsensus.

Přizpůsobení se je styl řešení, při kterém se jeden z dvojice, obvykle ten slabší, vzdá dobrovolně všeho, nebojuje za sebe a zřídka se svých potřeb ve prospěch druhých.

Prosazení se je styl, kdy jeden z dvojice klade důraz na výsledek a jde mu jen o prosazení vlastních názorů, cílů, a přitom vůbec nezohledňuje vztah k druhému, se kterým případ řeší. Prosazuje vše zcela autoritativně, je neústupný, má více moci, peněz a vlivu.

⁹ Tamtéž, s. 148

¹⁰ Holá, Lenka. *Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003, s. 53

¹¹ Úlehla, Ivan. *Umění pomáhat*. Písek: Renaissance, 1996, s. 47

¹² Holá, Lenka. *Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003, s. 53, 54

¹³ Tamtéž, s. 54

¹⁴ Matoušek, Oldřich. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.137

Únik je styl řešení, který nastává tehdy, když o věci nediskutujeme, odložíme řešení či výsledek a neudržíme ani dobrý vztah k druhé straně. Často se nám problém vrací obvykle jako bumerang zpátky.

Kompromis je způsobem řešení konfliktu, při kterém obě strany něco získají, v něčem ustoupí a zachovají si do jisté míry i dobré vztahy. Uspokojí jen zčásti své potřeby a zájmy. Mnohdy je tento styl omylem pokládán za nejlepší možné řešení.

Dohoda neboli **konsensus** je styl nejefektivnější a časově nejnáročnější. Je založen na naplnění zájmů, cílů a potřeb všech zúčastněných stran, a i těch, kteří jsou na nich závislí. Umožní zachování dobrých vztahů všech účastníků, a tudíž i možnost spolupráce v budoucnosti. Tento styl řeší současnou situaci a budoucnost.

Jak je výše uvedeno, je mediace způsobem sociální práce, kde sociální pracovník, popřípadě sociální pedagog nachází rozsáhlé a stále ještě nedoceněné akční pole ke své činnosti. Podmínkou však je **včasnost** a **cílenost** mediace a pochopitelně **vůle stran** o řešení konfliktní situace.

POUŽITÉ ZDROJE

Holá, Lenka. *Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003.

Matoušek, Oldřich. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003.

Svoboda, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: UTB, 2005.

Úlehla, Ivan. *Umění pomáhat*. Písek: Renesance, 1996.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 1961 Sb., trestní zákon v tehdejší platném znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů.

IMPLEMENTOVANÉ POLITICKÉ, LEGÁLNE A OPERAČNÉ NÁSTROJE EÚ V STREDOMORSKOM PRIESTORE

EU POLITICAL, LEGAL AND OPERATIONAL MEASURES IMPLEMENTED IN THE MEDITERRANEAN AREA

Mgr. Mária Štupáková, PhD. ¹⁾, doc. PhDr. Peter Čajka, PhD. ²⁾

^{1), 2)} Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: stupakova.maria@gmail.com, peter.cajka@umb.sk

Abstrakt:

Od začiatku datovania vonkajšej spolupráce EÚ v oblasti migrácie a azylu v roku 1990, Únia prijala diverzifikovaný politický rámec, ktorý sa neustále vyvíja v rozsahu kompetencií a cieľov. Všeobecne prijaté smerovanie v oblasti externého migračného pôsobenia EÚ sú v súlade so zásadami prijatými v rámci spolupráce GAMM. EÚ v súčasnosti disponuje mnohými nástrojmi, ktorých prvotným záujmom má byť efektívna a vyvážená spolupráca s tretími južnými stredomorskými krajinami. V skutočnosti však slúžia na posilňovanie bezpečnosti jednotlivých členských štátov EÚ a nevedú k vyváženej spolupráci medzi severným a južným Stredomorím.

Abstract:

Since the beginning of the EU's external cooperation on migration and asylum in 1990, the European Union has adopted a diversified policy framework that is constantly evolving within the scope of its competences and objectives. The generally accepted roles in the EU's external migration are in line with the principles adopted by GAMM. The EU currently has adopted a number of instruments whose primary interest is effective and balanced cooperation with the third southern Mediterranean countries. In fact, they serve to strengthen the security of individual EU Member States and do not lead to balanced cooperation between the northern and southern Mediterranean.

Kľúčové slová:

Stredomorská migrácia, politické, legálne a operačné nástroje, humánna bezpečnosť

Keywords:

Mediterranean migration, political, legal and operational instruments, human security

ÚVOD

Medzinárodná migrácia je fenomén prítomný vo svete od začiatku existencie ľudskej civilizácie. Paralelne s intenzifikáciou migračných prúdov dochádza aj k posilňovaniu snáh regulovať migráciu tak, aby boli eliminované negatívne a podporované pozitívne dopady tohto procesu. Súčasným trendom v danej oblasti je posilňovanie partnerstiev medzi vysielajúcimi, tranzitnými a prijímajúcimi štátmi v prospech všetkých zúčastnených strán – tzv. triple-win prístup.

Rozvíjajúca sa imigračná a azylová politika EÚ čelí dvom demografickým otázkam a do budúcnosti výzvam, ktorých jednotné riešenia doposiaľ neboli na nadnárodnej úrovni záväzne prijaté. Po prvé, starnutiu populácie v Európe a demografickej kríze a po druhé, migračnej a utečeneckej kríze v oblasti stredomorského priestoru.

S cieľom eliminovať potenciálne hrozby a presadiť jednotnú európsku vonkajšiu migračnú a azylovú politiku, EÚ externalizuje migračné kontroly na vonkajších hraniciach Schengenského priestoru so zvýšeným migračným tlakom. Ide predovšetkým o hraničné oblasti stredomorského priestoru. V nasledujúcom príspevku venujeme pozornosť skúmaniu a vyhodnocovaniu externej spolupráce EÚ a implementované stratégie so zameraním na tretie krajiny stredomorského priestoru. Analyzujeme súčasný dopad a vývojové tendencie externalizácie migračných kontrol v súlade so zásadami GAMM.

GLOBALNÝ PRÍSTUP EÚ K MIGRÁCIÍ A MOBILITE

GAMM je od roku 2005 všeobecným rámcom vonkajšej migračnej a azylovej politiky EÚ, revidovaný v roku 2012 a prijatý v apríli 2014 na zasadnutí Rady o vykonávaní GAMM. Revízia GAMM obohatila prístup o nové prvky a tematické priority; medzinárodnú ochranu a vonkajší rozmer azylu, rozšírenie politického rámca o mobility a zdôraznenie potreby efektívne riadenej mobility občanov z tretích krajín cez vonkajšie hranice EÚ¹.

Prístup je komplexne zameraný na posilnenie dialógu a spolupráce s krajinami pôvodu a tranzitu, ktorý sa opiera o štyri strategické ciele:

1. prevencia a boj proti nelegálnemu prisťahovalectvu a posilnenie riadenia hraníc a návratu do krajiny pôvodu;
2. podpora mobility a zjednodušenie možností legálnej migrácie a integrácie legálnych rezidentov;
3. maximalizácia súčinnosti medzi migráciou a rozvojom krajín pôvodu;
4. podpora azylovej a medzinárodnej ochrany².

Napĺňaniu široko a vágne formulovaným hlavným cieľom vonkajšej migračnej a azylovej politiky EÚ majú napomáhať prijaté nástroje, ktorých úsilím je v súčasnosti aj zmiernenie následkov migračnej a utečeneckej krízy v stredomorskom priestore.

Tabuľka č. 1: *Strategické oblasti, ciele a nástroje pri riadení stredomorskej migrácie*

ŠTYRI STRATEGICKÉ OBLASTI A ICH CIELE			
1. Prevencia a boj proti nelegálnemu prisťahovalectvu a posilnenie riadenia hraníc a návratu do krajiny pôvodu	2. Podpora mobility a zjednodušenie možnosti legálnej migrácie a integrácie legálnych prisťahovalcov	3. Maximalizácia súčinnosti medzi migráciou a rozvojom krajín pôvodu	4. Podpora azylovej a medzinárodnej ochrany

3 nástroje

POLITICKÉ	LEGÁLNE	OPERAČNÉ
Regionálne a bilaterálne dialógy	Migračné doložky v globálnych dohodách	Regionálne ochranné programy a regionálne rozvojové programy
Partnerstvá v oblasti mobility	Dohody o pridružení spolupráci	Pracovné dohody agentúry Frontex
Spoločné programy v oblasti migrácie a mobility	Osobitné medzinárodné dohody v oblasti migrácie	Spolupráca EASO s tretími krajinami

¹ Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. [online]. EUR-lex, 2017. [cit.03.06.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0096>>

² Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

Dialógy o liberalizácii vízového režimu	Readmisné dohody	
Dialógy o migrácii, mobilite a bezpečnosti	Dohody o zjednodušení vízového režimu	
	Dohody o oslobodení od vízovej povinnosti	

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ^{3, 4}

POLITICKÉ NÁSTROJE

Regionálne a bilaterálne dialógy, MPs a CAMM, zaznamenali za posledné obdobie výrazný nárast. *Dialógy o liberalizácii vízového režimu* sú konkrétnym nástrojom podporujúcim druhý strategický cieľ GAMM a podnetom pre partnerské tretie krajiny prijať reformy a užšie spolupracovať s EÚ v oblasti migrácie^{5, 6}.

a) Regionálne dialógy o migrácii sú multilaterálnou spoluprácou v oblasti migrácie a azylu medzi EÚ, cieľovými regiónmi tranzitu alebo pôvodu. Dialógy slúžia na identifikáciu spoločných záujmov a hrozieb v oblasti migrácie, rozvoj praktickej spolupráce v definovaných prioritných oblastiach, k výmene know-how osvedčených postupov a dát a k celkovému prehĺbeniu spolupráce pri dosahovaní cieľov GAMM.

Tzv. „soft“, mäkký spôsob spolupráce pokrýva hlavné regióny migračných tokov do EÚ. Zahŕňajú krajinu pôvodu a tranzitu ako aj cieľové oblasti. Regionálne dialógy v oblasti Stredomoria vo vyššej miere zastupujú:

- Rabatský proces (štáty severnej, západnej a strednej Afriky);
- Chartúmsky proces (štáty východnej Afriky);
- Dialóg o migrácii a mobilite medzi Afrikou a EÚ (africké štáty s výnimkou Maroka);
- Dialóg o migrácii medzi africkými, karibskými a tichomorskými krajinami a EÚ;
- Partnerstvo medzi Afrikou a EÚ o migrácii, mobilite a zamestnanosti ⁷.

Všetky spomenuté procesy sa opierajú o konkrétne vypracované akčné programy. Rabatský proces od roku 2006 vedie na regionálnej úrovni politický dialóg s krajinami západnej migračnej trasy a Chartúmsky proces (2014) s krajinami východnej migračnej trasy. Zároveň EÚ rozširuje regionálnu spoluprácu o ďalšie programy rozvoja a ochrany v stredomorských severných afrických krajinách⁸.

³ Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. [online]. EUR-lex, 2017. [cit.03.06.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0096>>

⁴ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

⁵ European Commission. *External aspects*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017a. [cit.24.01.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/external-aspects_en>.

⁶ European Commission. *Return & readmission*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017b. [cit.12.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en>.

⁷ *Rabat Declaration*. [online]. The Elcano Royal Institute. 2006. [cit. 12.10.2015]. Dostupné na internete: <http://www.realinstitutoelcano.org/materiales/docs/RabatDeclaration_ActionPlan.pdf>.

⁸ *Spolupráca Európskej Únie s Afrikou v oblasti migrácie*. [online]. Európska komisia – Informačný prehľad, 2015. [cit.03.02.2017]. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/Lenovo/AppData/Local/Temp/MEMO-15-6026_SK.pdf>.

Násobenie multilaterálnych fór spôsobuje riziko prekrývania sa záujmov a oblastí vo viacerých spoločných krajinách, zapojených do viac ako jedného dialógu. Problematika si vyžaduje racionalizáciu procesov⁹. Materiálna, resp. vecná pôsobnosť sa zvyčajne zhoduje. Ciele regionálnych partnerstiev sú prepojené so štyrmi strategickými piliermi GAMM. Výnimkou je Chartúmsky proces, ktorého agenda je zameraná na obchodovanie s ľuďmi a prevádzachstvo. Z dôvodu veľkého počtu participujúcich štátov a strán, rozvoji a nedosiahnutej finálnej podoby Rabatského a Chartúmskeho procesu nie je možné vyvodzovať komplexné závery o efektívnosti ich fungovania^{10, 11}.

Na základe vyhlásenia Rady, regionálne dialógy prispievajú k zlepšeniu politických vzťahov s príslušnými tretími krajinami. Odporúčania zdôrazňujú potrebu väčšieho zamerania na operačné programy a akčné plány, racionalizačný a zjednodušený prístup. Takéto iniciatívy praktickej spolupráce by mali nahradiť zaťažujúce a neefektívne dialógy bez výsledkov a pridanej hodnoty v rámci regionálnych dialógov o migrácií¹².

b) Bilaterálne dialógy o migrácií v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí, „drivers of the Global Approach“, disponujú nástrojmi na identifikáciu oblastí spolupráce medzi zúčastnenými stranami. Zámer je podobný ako pri regionálnych dialógoch s odlišnosťou viac technického prístupu¹³.

Bilaterálne dialógy o migrácií a mobilite medzi EÚ a tretími štátmi môžu prebiehať prostredníctvom niekoľkých foriem spolupráce:

- politických dialógov;
- operačných spoluprác v oblasti azylových a migračných otázok;
- dialógov o liberalizácii vízového režimu;
- špecializovaných dialógov.

Po turbulentných rokoch Arabskej jari môžeme vidieť snahy utužiť spoluprácu medzi EÚ a krajinami južného Stredomoria. *Pracovná skupina pre sociálne záležitosti a migráciu*¹⁴ pod záštitou Eurostredomorskej dohody o pridružení uzavrela bilaterálne dohody s Marokom, Tuniskom a Jordánskom. V súvislosti s udalosťami Arabskej jari a jej dlhodobými negatívnymi dopadmi v krajinách pôvodu, EÚ začala štruktúrovanú bilaterálnu spoluprácu v oblasti migrácie, mobility a bezpečnosti s Marokom (2011), Tuniskom (2011), Jordánskom (2012) a Libanonom. V rámci prebiehajúcich rokovaní o novom

⁹ Všeobecná metóda optimálneho usporiadania pracovného procesu (v našom prípade regionálneho dialógu), s cieľom stále vyššej úrovni techniky, technológie, organizácie a riadenia pri odstraňovaní zbytočného plytvania. Racionalizácia ma postupne smerovať od najjednoduchších činností ku zložitejším a komplexnejším. (Euroekonóm, 2015)

¹⁰ European Commission. *The European Union's Cooperation with Africa on Migration*. [online]. European Commission. 2015. [cit. 30.11.2015]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4832_en.htm>.

¹¹ *Rabat Declaration*. [online]. The Elcano Royal Institute. 2006. [cit. 12.10.2015]. Dostupné na internete: <http://www.realinstitutoelcano.org/materiales/docs/RabatDeclaration_ActionPlan.pdf>.

¹² Pridaná hodnota regionálnych dialógov sa odvíja od doby trvania, dosiahnutej úrovni spolupráce, jednoty, počtom zúčastnených strán, veľkosťou pokrývajúcich regionálnych oblastí. Objektívnej zhodnotenie efektivity je často rozporuplné.

¹³ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

¹⁴ Preložené z anglického výrazu: Social Affairs and Migration Working Group.

akčnom pláne Európskej susedskej politiky (ESP), EÚ pripravuje otvorené dialógy aj s ďalšími krajinami v regióne; Alžírskom, Egyptom a Líbyou¹⁵, ako prioritnou krajinou záujmu pre Úniu¹⁶, ¹⁷.

Komisiou predložené návrhy bilaterálnych dialógov v máji 2011, mali nachádzať riešenia ako znížiť obavy a predchádzať imigračnému tlaku z krajín, poznačených rozsiahlymi protestmi, civilnými nepokojmi a povstaniami. Napriek prvotnému úmyslu, venovať rovnaký záujem všetkým štyrom strategickým cieľom GAMM, bilaterálne iniciatívy pokrývajú hlavne bezpečnostné snahy s jednostrannou výhodou pre členské štáty EÚ:

- riadenie migrácie;
- hraničné kontroly a podporu návratu;
- poskytnutie ochrany v regiónoch pre osoby v núdzi¹⁸, ¹⁹.

Dialógy o migrácii, mobilite a bezpečnosti založené na diferenciácii, bilateralizme a snahe účinnej kontroly sú predchádzajúcou etapou prijatia MP, ktorá sa uzatvára s každou partnerskou krajinou. Dodatočné bilaterálne dialógy o migrácii a rozvoji prebiehajú medzi štátmi EÚ a krajinami AKT na základe článku 13, Dohody o pridružení z Cotonu. Rozvíjajúce sa Dialógy o liberalizácii vízového režimu nemajú doposiaľ zastúpenie v oblasti Stredomoria²⁰. Pripravované bilaterálne dialógy budú zastrešovať predovšetkým technickú spoluprácu v oblasti readmisíí a víz ²¹.

V rámci svojich iniciatív, Európska rada vyzýva k väčšej angažovanosti a spolupráci s tretími krajinami a tým zabrániť migrantom vydať sa na nebezpečnú cestu cez Stredozemné more do Európy. Dňa 4. decembra 2013 Komisia prijala oznámenie o vytvorení *Pracovnej skupiny pre Stredomorie*²², ktorej úlohou je predchádzať tragédiám po udalostiach z dňa 3. októbra 2013 na pobreží ostrova Lampedusa²³.

MPs sú hlavnými komplexnými a dlhodobými bilaterálnymi spoluprácami pre uľahčenie politického dialógu a operačnej spolupráce riadenia migrácie s tretími krajinami. Od roku 2007 slúžia ako nástroj podpory legálnej migrácie medzi EÚ a tretími krajinami. Podstatou partnerstiev sú cyklické migračné projekty, ponuka možností mobilít a legálnej migrácie výmenou za spoluprácu pri predchádzaní nelegálnej imigrácie, zvyšovaním hraničných kontrol a prijatím readmisných záväzkov²⁴. Zároveň slúžia na zjednotenie medzinárodnej spolupráce v oblasti migrácie a azylu a prispievajú k zvýšenej koordinácii a súdržnosti národných migračných politík.

¹⁵ Alžírsko prejavilo záujem, Egypt doposiaľ nie, Líbya prichádza do úvahy až po upokojení turbulentných okolností v krajine.

¹⁶ The Barcelona Process or Euro-Mediterranean Partnership. [online]. In *Barcelona*, 2017. [cit.21.05.2017]. Dostupné na internete: <http://www.barcelona.com/barcelona_news/the_barcelona_process_or_euro_mediterranean_partnership>.

¹⁷ Mendel, M. *Arabské Jaro: historické a kultúrne pozadí udalostí na Blízkom východe*. Praha: Academia, 2015. 349 str. ISBN 978-80-200-2474-9.

¹⁸ Predbežná podmienka poskytnutia možnosti legálnej migrácie a mobility pre tieto krajiny na báze jasnej a silnej podmienenosti.

¹⁹ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

²⁰ Tamtéž

²¹ Howorth, J. *Security and Defence Policy in the European Union*. Palgrave: 2nd edition, 2014. 320 str. ISBN 978-0-230-36234-5.

²² Preložené z anglického výrazu: Task Force Mediterranean.

²³ *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions*. [online]. EUR-lex, 2017. [cit.03.06.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0096>>

²⁴ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

Dodnes bolo podpísaných osem MPs. V rámci geografického rozsahu ide len o tri štáty v stredomorskom priestore; Maroko a Tunisko v roku 2013 a Jordánsko v roku 2014. EÚ vyjadrila snahy o rozšírenie Partnerstiev o väčší počet krajín južného Stredomoria ako súčasť nového imigračného prístupu v oblasti²⁵.

Nedostatkom MPs je nerovnováha medzi ich jednotlivými zložkami, zamerané na nelegálnu migráciu, návraty a readmisie a doposiaľ nízky pokrokom v oblasti legálnej migrácie a mobility. Existujúce MPs naznačujú, že nástroj nie je predmetom relevantných diskusií a rokovaní s partnerskou krajinou. Ide skôr o text vopred pripravený EÚ, ktorý požaduje dodržiavanie zo strany tretej krajiny. Zásada podmienenosti takisto vyvoláva otázku ohľadom partnerského charakteru MPs. Medzi hlavné kritiky voči MPs patrí spochybnenie rozšírenia možnosti legálnej migrácie pre občanov z partnerskej krajiny a poukázanie na fakt, že iniciatívy ohľadom prenosnosti sociálnych práv a uznávanie zručností neustanovujú legálne právne kanály na zabezpečenie pracovnej imigrácie v členských štátoch EÚ²⁶.

MPs vznikajú podpisom spoločnej deklarácie medzi EÚ, zúčastneným členským štátom a treťou krajinou. Kvôli politickej povahe, nemôžu vytvárať práva a povinnosti na základe medzinárodného práva, iba byť návrhmi nekonvenčného správania sa zúčastnených strán alebo dohodami bez normotvornej povahy. Signatári môžu byť viazaní iba zásadou dobrej viery²⁷.

Tabuľka č. 2: *Partnerstvá v oblasti mobility medzi EÚ a tretími krajinami v oblasti Stredomoria*

KRAJINA	DÁTUM PODPISU	PARTICIPUJÚCE ČLENSKÉ ŠTÁTY	INÉ NÁSTROJE SPOLUPRÁCE
Maroko	7.06.2013	BE, FR, DE, IT, NL, PT, ES, SE, UK (9)	AA (2000); EURA (neg.); VFA (neg.)
Tunisko	3.03.2014	BE, DK, DE, FR, IT, PL, PT, ES, SE, UK (10)	AA (1998); EURA (neg.); RPP North Africa (2011); VFA (neg.)
Jordánsko	9.10.2014	CY, DE, DK, EL, ES, FR, IT, HU, PL, PT, RO, SE (12)	AA (1997); VFA (neg.); RDPP Middle East (2014)

Zdroj:²⁸

Bilaterálna spolupráca na politickej úrovni so Sýriou v oblasti migrácie bola pozastavená. Napriek zlyhávajúcej bilaterálnej spolupráci, EÚ s členskými štátmi patrí medzi najväčších poskytovateľov humanitárnej a rozvojovej pomoci Sýrskym štátnym príslušníkom a susedným krajinám Sýrie²⁹, ³⁰.

²⁵ *Post-colonial migration to Europe from North Africa*. [online]. Historiana. [cit.2014.06.12]. Dostupné na internete: <<http://historiana.eu/case-study/post-colonial-migration-europe>>.

²⁶ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

²⁷ Preložené z anglického výrazu: Good faith principle.

²⁸ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

²⁹ Do pomoci sa zapojili v rámci EÚ aj špecializované medzinárodné organizácie a organizácie občianskej spoločnosti.

³⁰ *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions*. [online]. EUR-lex, 2017. [cit.03.06.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0096>>

Účasť členských štátov v MPs je dobrovoľná a otvorená. Normatívna mäkkosť štruktúry MPs predpokladala nižší záujem štátov zapojiť sa do spolupráce a ponúknuť konkrétne iniciatívy, predovšetkým v oblasti legálnej migrácie. Vyšší záujem zapojiť sa do rozvojového a finančného programu nebol prejavovaný ani v prípade politického nástroja MPs. Chorvátsko a Rakúsko nie sú súčasťou žiadneho MPs. Naopak Francúzsko je jediným členským štátom, ktorý je zastúpený vo všetkých MPs. Úroveň zapojenia sa partnerských krajín sa tiež značne líši³¹.

Nízka participácia členských štátov vychádza z negatívneho vnímania úlohy a zamerania EÚ, ktorá svoju činnosť upriamuje na readmisie, schengenské víza a financovanie iba časti projektov v rámci MPs. Iniciatívy prezentované viacerými členskými štátmi mimo rámca záujmu EÚ sú taktiež finančne limitované³².

Spolupráca v rámci CAMM je dostupná pre tretie krajiny, ktoré chcú nadviazať partnerstvo v oblasti migrácie ale odmietli prijať záväzky v rámci MPs, participovať na readmisných dohodách výmenou za dohodu o zjednodušení vízového režimu. CAMM sú obsahom aj štruktúrou podobné MPs. V prípade, že zúčastnené strany prejavia záujem, CAMM sa môže transformovať do MPs. Nezáväzné alternatívne programy k MPs obsahujú odporúčania a ciele pre užšiu spoluprácu a vzájomný dialóg v súlade s GAMM a podporné opatrenia ohľadom výskumu, zberu dát, výmeny osvedčených postupov a budovanie kapacít v partnerskej krajine. V marci 2015 bola nadviazaná prvá spolupráca v rámci CAMM, s Nigériou. Či ide o spoluprácu medzi Nigériou, EÚ, členskými štátmi alebo jednotlivcami sa nenachádzajú zmienky. Participujúce členské štáty k tejto otázke neposkytli jasné stanovisko³³.

LEGÁLNE NÁSTROJE

Hlavnými právnymi nástrojmi spolupráce v oblasti migrácie sú rozporuplné migračné doložky v globálnych dohodách; dohody o pridružení alebo osobitné medzinárodné dohody v oblasti migrácie; readmisné dohody, dohody o zjednodušení vízového režimu alebo dohody o oslobodení od vízovej povinnosti.

- a) *Migračné doložky* reflektujú vývoj spolupráce EÚ s tretími krajinami v otázkach migrácie a fluktuáciu ich cieľov. V roku 1990 odrážali potrebu readmisie nelegálnych migrantov. Od roku 2002, prijaté migračné doložky reflektujú absenciu integrácie. Ide o asociačné dohody o spolupráci a ustanovenia o riadení migrácie a readmisie s potrebou:
- zintenzívniť dialógy o migrácií;
 - podporiť hospodársky a sociálny rozvoj regiónov s najväčším počtom imigrantov;
 - spoločne sa podieľať na vyšetrovaní nelegálneho prisťahovalectva a prevádzachstva;
 - apelovať na readmisiu nelegálnych migrantov;
 - presadzovať spravodlivé zaobchádzanie s legálnymi rezidentmi na území zmluvných strán³⁴.

Zámerom migračných doložiek je podpora budúcich rokovaní a uzatvorenie readmisných zmlúv medzi EÚ a tretími krajinami. Metódy a postupy ich prijatia sú vo viacerých prípadoch diskutabilné. Ako príklad uvádzame uzatváranie zmluvy o pridružení EÚ voči krajinám západného Balkánu a s

³¹ Rais, M. *European Union readmission agreements*. [online]. Forced Migration review, 2016, 45-46 str. [cit. 2017-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/destination-europe/rais.pdf>>.

³² Rehrl, J. *Handbook for Decision Makers: The Common Security and Defence Policy of The European Union*. [online]. Vienna: the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria. 2014. 240 str. ISBN: 987-3-902275-35-6.

³³ Tamtéž

³⁴ Andrade, G.P. – Martín, I. – Mananashvili, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

Gruzínskom, kedy prijímanie zmluvy paralelne viedlo k negociáciám o uzavretí dohody o readmisii s EÚ. Rozporuplné je aj zapojenie migračných doložiek do oblasti azylu a migrácie, riadenia hraníc a udelení víz, kde hlavnou absentujúcou podmienkou sú vzájomné konzultácie a koordinácia medzi zúčastnenými stranami, vrátane technickej a administratívnej pomoci pre výmenu osvedčených postupov, vypracovávanie právnych predpisov budovania kapacít a školení³⁵.

Migračné doložky neboli koncipované ako súčasť vonkajšieho rozmeru migračnej politiky EÚ. Dnes reagujú na jeden z prioritných cieľov GAMM, integráciu imigrantov s povolením na pobyt.

b) *Readmisné dohody EÚ*

Efektívna a humánna politika návratu je súčasťou komplexnej vonkajšej migračnej politiky pri zachovaní otvorenej Európy. Garantovanie bezpečného a legálneho návratu prisťahovalcov je nevyhnutnou súčasťou zvyšovania kredibility readmisnej politiky EÚ v súlade s medzinárodným právom a princípmi legálnej migrácie.

Readmisné dohody patria medzi hlavný prostriedok vonkajšej dimenzie imigračnej politiky EÚ a sú najdôležitejším nástrojom iniciatív v rámci GAMM. Sú založené na recipročných povinnostiach medzi Úniou a nečlenskými krajinami EÚ s cieľom uľahčiť návrat osôb do krajiny pôvodu alebo tranzitnej krajiny. Výhodou partnerských krajín v prípade uzatvorenia readmisnej dohody s EÚ je poskytnutie zjednodušeného vízového režimu alebo špeciálnych obchodných podmienok a finančná podpora na vykonávanie readmisných záväzkov zo strany Únie, výmenou za readmisiu ľudí s neoprávneným pobytom na území EÚ^{36, 37}.

Readmisné dohody EÚ majú prednosť pred bilaterálnymi zmluvami o readmisii medzi členským štátom a tretou krajinou. Spoločný právny základ je vyjadrený v článku 79 ZFEÚ, ale účinnosť jednotlivých readmisných zmlúv sa môže odlišovať³⁸. Jednotné návratové pravidlá členských štátov EÚ nadobudli platnosť na konci roka 2010. Smernica o návrate sa stala súčasťou vnútroštátnych právnych predpisov všetkých členských štátov s výnimkou Veľkej Británie a Írska a štyroch schengenských pridružených štátov, Švajčiarska, Nórska, Islandu a Lichtenštajnska³⁹.

Zásady readmisných dohôd EÚ vo vzťahu k susedným štátom a ich aplikácia vedie k diskusiám o súlade s medzinárodným právom a ustanoveniami o ochrane utečencov a žiadateľov o azyl. Európski predstavitelia podávajú tvrdenie, že readmisné dohody majú uľahčiť vyhostenie a návrat nežiaducich osôb do krajiny pôvodu v súlade so zásadou štátnej zvrchovanosti členských štátov. Na druhej strane ide o zjavný rozpor s pravidlami medzinárodného práva v oblasti azylu, najmä so zásadou *nevyhostenia*

³⁵ Rais, M. *European Union readmission agreements*. [online]. Forced Migration review, 2016, 45-46 str. [cit. 2017-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/destination-europe/rais.pdf>>.

³⁶ *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Evaluation of EU Readmission Agreements*. [online]. Brussels: Eur-Lex. COM(2011) 76 final. [cit.13.03.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0076>>.

³⁷ EMN. *Intra-EU Mobility of third-country nationals*. [online]. European Commission: European Network Migration. 2013. [cit. 04.04.2017]. Dostupné na internete: <http://emn.ie/files/p_20131001105714emnsynthesis_report_intra_eu_mobility_final_august_2013.pdf>.

³⁸ *EU Readmission Agreements: Facilitating the return of irregular migrants*. [online]. Európsky parlament. 2015. [cit.11.03.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)554212](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)554212)>.

³⁹ European Commission. *Return & readmission*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017b. [cit.12.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en>.

v Dohovore o utečencoch z roku 1951 a v Európskom dohovore o ľudských právach. Za diskutabilnú je považovaná aj identifikácia a definovanie statusu utečenca a hrozba tzv. dominového efektu⁴⁰.

Na základe definície v readmisných dohodách kto je to nelegálny imigrant, požadovaný štát musí opätovne prijať **každú osobu**, ktorá nespĺňa alebo prestala spĺňať kritéria vstupu alebo pobytu na území štátu, kde žiada o pomoc. Problematické je označenie a pomenovanie „**každá osoba**“, pokiaľ nerozlišuje medzi imigrantmi, ktorí sa nachádzajú nezákonne v hostujúcom štáte a imigrantmi ako osobami, na ktorých sa vzťahuje pravidlo *nevyhostenia*. Európska readmisná politika nerozlišuje medzi cudzincami, nelegálnymi migrantmi, ktorí by mali byť legálne chránení a tými, ktorým takáto ochrana neprináleží. Európska readmisná legislatíva je v rozpore s medzinárodným azylovým právom, pokiaľ podozrivá osoba nemá možnosť objasniť dôvody vzniku nelegálnej situácie, v ktorej sa nachádza^{41, 42}.

Prostredníctvom readmisnej žiadosti, vypracovanej žiadajúcim štátom môže byť dotknutá osoba vrátená. V žiadosti nie sú uvedené informácie, ktoré identifikujú dôvody, prečo má byť osoba vyhostená zo štátu. V takomto prípade nie je možné zistiť, či žiadateľ o azyl prešiel spravodlivým identifikačným procesom preskúmania jeho skutočného stavu. K legalizovaniu premiestnenia žiadateľov o azyl dochádza napriek zásade *nevyhostenia*.

Nedostatočným preskúmaním jednotlivých žiadostí o azyl dochádza k presunu osôb do inej krajiny, kde ľudské práva nemusia byť alebo nie sú garantované v dostatočnej miere. V takomto prípade ide o hrozbu dominového efektu. Prevencia dominového efektu je súčasťou medzinárodného obyčajového práva a preto má byť vyjadrená aj v readmisných dohodách. Ak štát, do ktorého je osoba navrátená nie je štátom pôvodu, readmisia o vyhostení má byť vydaná iba po dôslednom preskúmaní, že v novom hostiteľskom štáte nebude osoba vystavená reálnemu nebezpečenstvu. Readmisné dohody EÚ neobsahujú požiadavku zabránenia dominového efektu. Tá je vyjadrená v doložke o bezpečnej tretej krajine⁴³.

Ako príklad uvádzame readmisnú dohodu medzi EÚ a Tureckom podpísanú v decembri 2013, ktorá má umožniť readmisiu nelegálnych imigrantov do Turecka pri vstupe na turecké územie, ako tranzitnej krajiny na ceste do EÚ. Dohoda stanovuje povinnosť tureckých orgánov prijatie nielen svojich vlastných štátnych príslušníkov, ale aj ilegálnych cudzincov, ktorí budú následne z Turecka vyhostení do krajiny pôvodu. Väčšina cudzincov a zároveň žiadateľov o azyl, ktorí prešli cez turecké územie sú afganského, sýrskeho a irackého pôvodu, utekajúci pred nebezpečenstvom v krajine pôvodu. V takomto prípade ide o obzvlášť nebezpečné ustanovenie. Na základe vyhlásenia riaditeľa mimovládnej organizácie *Refugee Rights Turkey* a readmisnej zmluvy medzi EÚ a Tureckom vysoký počet utečencov predstavujú osoby, ktoré potrebujú medzinárodnú ochranu. Tá im nebude poskytnutá v žiadnom členskom štáte EÚ s hrozbou ďalšej deportácie z Turecka^{44, 45}.

⁴⁰ EU Readmission Agreements: Facilitating the return of irregular migrants. [online]. Európsky parlament. 2015. [cit.11.03.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)554212](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)554212)>.

⁴¹ Rais, M. *European Union readmission agreements*. [online]. Forced Migration review, 2016, 45-46 str. [cit. 2017-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/destination-europe/rais.pdf>>.

⁴² Recchi, E. *Mobile Europe: The Theory and Practice of Free Movement in the EU*. Palgrave, 2015. 208 str. ISBN 978-1-137-31602-8.

⁴³ Rais, M. *European Union readmission agreements*. [online]. Forced Migration review, 2016, 45-46 str. [cit. 2017-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/destination-europe/rais.pdf>>.

⁴⁴ ENI. *The European Neighbourhood Instrument (ENI)*. [online]. EU Neighbourhood Info Centre. 2015. [cit. 20.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.enpi-info.eu/ENI>>.

⁴⁵ EMN. *Intra-EU Mobility of third-country nationals*. [online]. European Commission: European Network Migration. 2013. [cit. 04.04.2017]. Dostupné na internete: <http://emn.ie/files/p_20131001105714emnsynthesis_report_intra_eu_mobility_final_august_2013.pdf>.

Spomenutý príklad Turecka je aplikovateľný na všetky krajiny, ktoré uzavreli dohody o readmisii s EÚ alebo sú v procese rokovania. Podobné readmisné dohody uzavrelo Turecko ďalej so Sýriou, Uzbekistanom, Egyptom, Nigériou, Ruskom a v procese uzatvárania zmluvy sa nachádza s Marokom, Pakistanom, Irakom, Iránom, Indiou a Čínou^{46, 47}.

Komisár Rady Európy pre ľudské práva uvádza, že readmisné dohody ako súčasť politiky riadenia migrácie korodujú stanovené zásady medzinárodného práva. Európsky parlament podporil stanovisko komisára vyhlásením, že readmisné dohody predstavujú priamu alebo nepriamu hrozbu porušovania ľudských práv žiadateľov o azyl a nelegálnych imigrantov⁴⁸.

Právne vákuum v oblasti ľudských práv v prípade readmisných dohôd reflektuje zvýšené zameranie EÚ na bezpečnostné aspekty riadenia nelegálnej migrácie na úkor širšieho prístupu založeného na princípe zdieľanej zodpovednosti s väčším dôrazom na humanitárny aspekt regulácie tohto veľmi zložitého javu.

Nariadeniami EÚ je v priemere každý rok vyhostených 400 000 až 500 000 nelegálnych imigrantov. Približne 40% z nich je navrátených do krajiny pôvodu, alebo do tranzitnej krajiny⁴⁹.

Významnou súčasťou efektívnej spolupráce návratovej politiky medzi členskými štátmi EÚ je jednotná operačná spolupráca v podobe poskytovanej pomoci pri návrate:

- organizovanie spoločných návratových letov;
- vzájomné uznanie rozhodnutí o vyhostení z členského štátu;
- plnenie pravidiel pri nútenom návrate, resp. vyhostení.

Kľúčovú úlohu pri operačnej návratovej spolupráci plní Európska agentúra pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach (Frontex). Medzi jej hlavné funkcie patrí poskytovanie pomoci pri spoločných návratových operáciách, identifikovanie osvedčených postupov v oblasti získavania cestovných dokladov a vyhostenie nelegálnych štátnych príslušníkov nečlenských štátov EÚ^{50, 51}.

Doposiaľ zaznamenaná nízka úspešnosť návratov imigrantov je dôsledkom slabej spolupráce s tretími krajinami pri identifikovaní a readmisii vlastných štátnych príslušníkov. Problematickú spoluprácu s tretími krajinami majú vyriešiť uzavreté readmisné dohody, ktoré stanovujú povinnosti pre všetky zúčastnené strany v súlade so *Smernicou o návrate* a *Smernicou o azylovom konaní*. Na základe zhodnotenia efektívnosti readmisných dohôd EÚ, Komisia v roku 2011 prijala pripomienky a odporúčania intenzívnejšieho zamerania na krajiny pôvodu namiesto krajín tranzitu⁵².

⁴⁶ Niektoré zo spomenutých štátov sú známe svojím ľahostajným prístupom k prisťahovalcom a ich základným právam.

⁴⁷ *EU Readmission Agreements: Facilitating the return of irregular migrants*. [online]. Európsky parlament. 2015. [cit. 11.03.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)554212](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)554212)>.

⁴⁸ UNHCR. *Middle East and North Africa. 2015 UNHCR regional operations profile - Middle East and North Africa (MENA)*. [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency. 2015. [cit. 27.11.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.unhcr.org/pages/4a02db416.html>>.

⁴⁹ European Commission. *Return & readmission*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017b. [cit. 12.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en>.

⁵⁰ FRONTEX. *Migratory Routes map*. [online]. Frontex. 2015. [cit. 25.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>>.

⁵¹ FRONTEX. *Mission and Tasks*. [online]. European border and coast guard Agency. 2017. [cit. 20.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>>.

⁵² Doložky o štátnych príslušníkoch tretích krajín (TCN clauses) predovšetkým so susednými krajinami EÚ a s krajinami s významným rizikom tranzitnej migrácie do EÚ. TCN clauses berú do úvahy aj žiadosti o readmisii osôb, ktoré nemajú štátnu príslušnosť ani jednej zúčastnenej strany, vrátane osôb bez štátnej príslušnosti, a ktorí sa nachádzajú na území jednej zo strán. TCN doložky sú súčasťou všetkých EURAs. (Communication from the Commission..., 2011)

c) *Dohody o zjednodušení vízového režimu a Dohody o oslobodení od vízovej povinnosti*

Napriek zámeru Dohôd o zjednodušení vízového režimu pre občanov tretích krajín uľahčiť proces vydávania schengenských víz, ich praktický dosah je obmedzený. Aj v tomto prípade sa stretávame s nevyriešeným byrokratickým problémom, ktorý presahuje zámer vydávania schengenských víz podporovať dobre riadenú mobilitu. Názov dohôd, ktorý hovorí o zjednodušení na druhej strane predstavuje zložitosť papierových postupov. Rokovania o uzavretí dohôd vo fáze príprav v oblastiach Stredomoria prebiehajú s Marokom, Tuniskom a Jordánskom^{53, 54}.

EÚ prijala v oblasti schengenských víz možnosť oslobodenia od vízovej povinnosti prostredníctvom Zmlúv o bezvízovom režime s niektorými tretími krajinami. Bezvízový režim umožňuje občanom cestovať maximálne tri mesiace počas šesťmesačného pobytu v rámci schengeského priestoru. Dohody s cieľom podpory mobility sú výnimočné a zriedkavé, pre stredomorský priestor zatiaľ nereálne⁵⁵.

Tabuľka č. 3: Readmisné dohody a Dohody o zjednodušení vízového režimu

KRAJINA	READMISNÉ DOHODY	DOHODY O ZJEDNODUŠENÍ VÍZOVÉHO REŽIMU
Turecko	2013	-
Tunisko	2014 (v procese)	v procese
Maroko	2000 (v procese)	v procese
Jordánsko	-	v procese

Zdroj: Spracované podľa⁵⁶

OPERAČNÉ NÁSTROJE

Operačná spolupráca na vonkajších hraniciach stredomorského priestoru presahuje spomenuté právne a legálne nástroje kooperácie EÚ a tretích štátov. Ako hlavné nástroje v rámci dosahovania štvrtého piliera GAMM bolo unifikovaných niekoľko operačných nástrojov.

a) *Regionálne ochranné programy a regionálne rozvojové programy*

EÚ podporuje tretie krajiny v rozvoji vlastných azylových systémov za účelom chrániť európske hranice pred ďalšími vlnami utečencov. Tento druh pomoci má znížiť počet azylantov prichádzajúcich na územie Únie alebo ustanoviť jednoduchší a rýchlejší spôsob návratu. Cieľom RPP je zvýšenie ochranných kapacít tretích krajín a zlepšenie celkového režimu ochrany, podmienok prijímania utečencov, zavedenie účinných postupov pri určovaní statusu utečenca, poskytovanie školení pre všetky zainteresované strany. Prínosom má byť šírenie informácií o pozitívnom vplyve utečencov a riešenie

⁵³ *Spoločný európsky azylový systém*. [online]. Belgium: Európska únia, 2014. 12 str. [cit.10.03.2017]. Dostupné na internete:

<https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/ceas-factsheets/ceas_factsheet_sk.pdf>.

⁵⁴ ANDRADE, G.P. – MARTÍN, I. – MANANASHIVILI, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete:<[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

⁵⁵ *Spolupráca Európskej Únie s Afrikou v oblasti migrácie*. [online]. Európska komisia – Informačný prehľad, 2015. [cit.03.02.2017]. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/Lenovo/AppData/Local/Temp/MEMO-15-6026_SK.pdf>.

⁵⁶ ANDRADE, G.P. – MARTÍN, I. – MANANASHIVILI, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

otázok záťaže nových imigrantov na životné prostredie. Súčasťou RPP je aj zaznamenanie a presídlenie utečencov^{57, 58}.

Príkladom spomenutého druhu dohody medzi Úniou a treťou krajinou je vypracovaný Akčný plán spolupráce medzi EÚ a Tureckom z dňa 15. októbra 2015, ktorá bude analyzovaná z hľadiska spravodlivého rozdelenia „bremena“ medzi obe participujúce strany. V roku 2011 bol spustený prvý RPP v stredomorskom priestore s tromi krajinami severnej Afriky, Egyptom, Líbyou a Tuniskom. V reakcii na sýrsku utečeneckú krízu bol v roku 2012 vyvinutý nový model programov RDPPs s cieľom začleniť do existujúceho konceptu rozvojový program a aktívnejšie zapojiť orgány tretích krajín. V roku 2014 program začal svoju činnosť na Strednom východe, v Libanone, Jordánsku a Iraku. Regionálne ochranné programy v severnej Afrike sa takisto transformovali do RDPPs⁵⁹.

Vonkajšie hranice EÚ sa stali dejiskom ľudských tragédií, na ktorých nesie podiel aj EÚ spolu s členskými štátmi. Riadenie externej migrácie je EK definovaná ako spoločná zodpovednosť medzi EÚ, jej členskými štátmi a v súčasnosti v dôsledku externalizácie nástrojov v oblasti migrácie a azylu, podiel bremena spoluzodpovednosti nesú aj oblasti mimo územia EÚ, tranzitné štáty a krajiny pôvodu. V reakcii na udalosti v stredomorskom priestore *Európska agenda v oblasti migrácie* predpokladá zriadenie nových a prehĺbenie už prijatých RDPPs. Zároveň Agenda poskytuje v týchto dňoch nový, komplexný prístup vybudovaný na vzájomnej dôvere a solidarite medzi členskými štátmi a inštitúciami EÚ⁶⁰. EÚ sa chce zamerať na vyššiu podporu v oblasti nástrojov členským štátom v strednodobom a dlhodobom horizonte.

Tabuľka č. 4: *Aktuálne priority Európskej agendy v oblasti migrácie*

KRÁTKODOBÉ	STREDNODOBÉ/DLHODOBÉ
Okamžité opatrenia na zabránenie straty ďalších životov v stredomorskom mori	Priority vychádzajú z rozvojových štrukturálnych opatrení, ktoré majú viesť k lepšiemu riadeniu všetkých aspektov migrácie a presahujú ciele krízových situácií. Agenda vychádza zo štyroch pilierov, podobne ako spolupráca v GAMM
podpora prostriedkov Frontexu na záchranné a pátracie akcie	zníženie stimulov neregulárnej migrácie s dôrazom na riešenie príčin v tretích krajinách, eliminovanie prevádzacích sietí a obchodovanie s ľuďmi, identifikovanie opatrení v prípade koordinácie politiky návratu
podpora <i>Regionálnych rozvojových a ochranných programov v oblastiach najbližších k vonkajším hraniciam členských štátov EÚ</i>	záchrana ľudských životov a zaistenie vonkajších hraníc , ktorá zahŕňa lepšie riadenie vonkajších hraníc prostredníctvom solidarity s členskými štátmi, ktoré sa nachádzajú na vonkajších hraniciach EÚ a zlepšenie efektívnosti hraničných priechodov,

⁵⁷ REHRL, J. *Handbook for Decision Makers: The Common Security and Defence Policy of The European Union*. [online]. Vienna: the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria. 2014. 240 str. ISBN: 987-3-902275-35-6.

⁵⁸ NEHME, M. The Euro-Mediterranean Partnership: Political and Security Aspects. [online]. In *Lebarmy*, 2006. [cit.29.04.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.lebarmy.gov.lb/en/content/euro-mediterranean-partnership-political-and-security-aspects>>.

⁵⁹ ANDRADE, G.P. – MARTÍN, I. – MANANASHIVILI, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

⁶⁰ EUROPEAN COMMISSION. *Return & readmission*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017b. [cit.12.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en>.

posilnenie úlohy Europolu s cieľom presadiť operácie SBOP v Stredozemí na zadržiavanie zločineckých skupín a pačérackých lodí	posilnenie Spoločnej azylovej politiky ; nárastom žiadateľov o azyl, azylová politika EÚ musí vychádzať zo solidarity voči tým, ktorí potrebujú medzinárodnú ochranu a zjednotenie spoločných pravidiel medzi členskými štátmi,
aktivovať núdzový režim, aby žiadatelia o azyl boli premiestnení solidárnejším spôsobom a bezpečne presídlenie osôb v rámci Európy	vývoj novej politiky v oblasti legálnej migrácie s ohľadom na súčasné a budúce demografické výzvy EÚ, získavanie pracovníkov uľahčovaním vstupu a uznávaním kvalifikácie imigrantov.
založiť pilotné viacúčelové centrum v Nigeri v spolupráci s IOM a UNHCR	
nový koncept tzv. „Hotspot“ centier, ktorý spostredkuje priamo v teréne EASO, Frontex a Europol, v postihnutých oblastiach členských štátov EÚ	

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ⁶¹

Operačný nástroj s rozvojovým akcentom, RDPPs napriek snahe reagovať na podnety sýrskej krízy a zlyhávajúcich štátov vykazuje nedostatky, ktoré znižujú jeho efektívnosť. Hlavnými problematickými oblasťami sú:

- široko definovaná oblasť záujmu a náročné špecifické plánovanie a meranie dosahu programov;
- nízka koordinácia medzi RPP a ostatnými politikami EÚ v príslušných krajinách;
- slabo vyvinutý regionálny prístup programov s jasným definovaním oblastí;
- nedostatok miestneho vlastníctva;
- nedostatočné zapojenie členských štátov na mieste čo vedie k spochybňovaniu transparentnosti programov;
- veľmi slabý presídľujúci komponent napriek možnosti finančnej podpory pri presídlení utečencov ⁶².

Ďalšími operačnými nástrojmi v oblasti migrácie a azylu, ktoré zasahujú do stredomorského priestoru sú *Pracovné dohody* agentúry Frontex a spolupráca EASO s tretími krajinami.

Agentúra Frontex vyvíja svoju vlastnú vonkajšiu činnosť v oblasti hraníc. Na základe článku 14, zakladajúceho nariadenia Frontexu, podpísala pracovné dohody so sedemástimi tretími krajinami, medzi ktorými sa nachádza Turecko a Nigéria. Vo fáze rokovania v rámci stredomorských štátov sa nachádzajú zmluvy s Líbyou, Marokom, Egyptom a Tuniskom a so Sengalom a Mauritánou v západnej africkej časti ⁶³, ⁶⁴.

Úlohou pracovných dohôd Frontexu je zriadenie operačnej spolupráce v rámci mandátu agentúry; výmena informácií, analýza rizík, vzdelávanie, participácia na spoločných operáciách a návratových operáciách. Nariadenie 2007/2004 po zmene v roku 2011 umožňuje Frontexu zriaďovať technickú

⁶¹ EUROPEAN COMMISSION. *Return & readmission*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017b. [cit.12.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en>.

⁶² ANDRADE, G.P. – MARTÍN, I. – MANANASHIVILI, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

⁶³ *External evaluation of the Agency under art. 33 of the Frontex Regulation Final Report*. [online]. Frontex. 2015. 181 str. [cit.21.03.2017]. Dostupné na internete: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Final_Report_on_External_Evaluation_of_Frontex.pdf.

⁶⁴ BACHMANN, K. – STADTMULLER, E. *The EU's Shifting Borders: Theoretical Approaches and Policy Implications in the New Neighbourhood*. Routledge, 2012. 280 str. ISBN 987-0-203-153-468.

pomoc v tretích krajinách na princípe pozvania pozorovateľov z tretích krajín spolupodieľať sa na činnostiach agentúry. Nasadenie styčných dôstojníkov jednotiek Frontexu má byť povolené len v tretích krajinách, ktoré pri riadení hraníc rešpektujú minimálne zásady v oblasti ľudských práv. Zásada spolupráce medzi agentúrou a tretími krajinami nie je dodržiavaná v prípade prebiehajúcich operáciách. Operačné a technické opatrenia podpísané medzi agentúrou EÚ a orgánmi tretích krajín nie sú medzinárodné zmluvy, pretože strany nedisponujú medzinárodnou právnou subjektivitou. Agentúra koná nezávisle iba v technických záležitostiach⁶⁵.

Pracovné dohody Frontexu podporujú operačnú spoluprácu v oblasti riadenia hraníc s tretími krajinami, ale nemôžu slúžiť ako základňa pre spoločné dozorné operácie, ktoré niektoré členské štáty dislokujú v teritoriálnych vodách tretích krajín. Právomoc zavádzania hraničných kontrol zostáva v kompetencii členských štátov. Avšak, bežné právomoci EÚ sú odvodené od normatívnych právomocí a spolupráca s tretími krajinami a spoločné hliadky na mori spadajú pod exekutívne právomoci. Vývoj činnosti agentúry je takisto obmedzený len v rozsahu delegovania právomoci členskými štátmi. Preferencie členských štátov zužujú oblasť záujmu predovšetkým na politické otázky. Význam agentúry vidia hlavne v úspechu spoločných operácií⁶⁶.

Frontex spolupracuje aj na iných nástrojoch GAMM, v rámci MPs a CAMMs a ostatných migračných dialógov.

EASO predpokladá spoluprácu s tretími krajinami, hoci jeho vonkajší rozmer doteraz nebol aplikovateľný v praxi. Úlohou EASO je podpora vonkajšieho azylového systému EÚ (CEAS), koordinácia pri výmene informácií, technickej spolupráci s orgánmi tretích krajín v súlade s napĺňaním cieľov RPP/RDPPs a podieľať sa na presídľovaní imigrantov. Prioritou EASO je podporovať členské štáty pri vykonávaní Spoločného európskeho azylového systému, posilňovať praktickú spoluprácu a je splnomocnený uľahčiť operačnú spoluprácu medzi partnerskými stranami.

V roku 2013 prijalo EASO stratégiu rozšírenú na vonkajšiu činnosť. Medzi jeho geografické priority v rámci dopadu stredomorskej migrácie patria kandidátske, resp. prístupujúce krajiny a západný Balkán, partneri v rámci ESP⁶⁷, krajiny v rámci programov RPPs, krajiny, s ktorými EÚ rokuje alebo uzavrela MP a krajiny v rámci Rabatského procesu⁶⁸. Vo svojej praktickej činnosti nie je zamerané na presídlenie osôb.

Ako podporné nástroje pri externých akciách EASO vystupuje EK (DG Home, DG Devco, ECHO), členské štáty, JHA, medzinárodné organizácie, ESVČ a delegácie EÚ v tretích krajinách⁶⁹.

V roku 2014 začal prvý projekt EASO, do ktorého bolo zapojené Jordánsko, Tunisko a Maroko. Kvôli obmedzenému rozpočtu Úradu, neboli podpísané žiadne pracovné dohody medzi EASO a tretími krajinami. Úrad funguje na základe všeobecných dohôd medzi EÚ a treťou krajinou, dohôd o pridružení v rámci MP alebo CAMM⁷⁰.

⁶⁵ FRONTEX. *Mission and Tasks*. [online]. European border and coast guard Agency. 2017. [cit. 20.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>>.

⁶⁶ *External evaluation of the Agency under art. 33 of the Frontex Regulation Final Report*. [online]. Frontex. 2015. 181 str. [cit.21.03.2017]. Dostupné na internete: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Final_Report_on_External_Evaluation_of_Frontex.pdf.

⁶⁷ ESP sa uplatňuje voči Alžírsku, Arménsku, Azerbajdžanu, Bielorusku, Egyptu, Gruzínsku, Izraelu, Jordánsku, Libanonu, Líbyi, Maroku, Moldavsku, Palestíne, Sýrii, Tunisku a Ukrajinu. (Európsky parlament, 2016)

⁶⁸ ANDRADE, G.P. – MARTÍN, I. – MANANASHIVILI, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

⁶⁹ DEMMISSIE, F. *Africans on the Move: Migration, Diaspora and Development Nexus*. London/New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 2015. 158 s. ISBN 13: 978-1-138-84664-7.

⁷⁰ RINELLI, L. *African Migrants and Europe: Managing the ultimate frontier*. London and New York: Routledge Studies, 2016. 149 s. ISBN 978-1-138-80051-9.

Vo všeobecnosti, vonkajšia činnosť agentúr EÚ zaznamenala nízku efektivitu. Potrebne je prehodnotiť a objasniť spoluprácu Frontex s tretími krajinami a stále nedostatočnú externú činnosť EASO.

ZÁVER

Intenzifikáciu spolupráce medzi GAMM a krajinami južného Stredozemia, vrátane krajín subsaharaskej a východnej Afriky môžeme sledovať iba v posledných rokoch v súvislosti s migračnou a utečeneckou krízou. Z geografického hľadiska, pokrytie implementovaných nástrojov GAMM je nerovnomerné na úkor južnejších oblastí európskeho priestoru, teda severnej časti Stredomoria. Hlavnými prioritami EÚ v oblasti migrácie a azylu je v období tzv. migračnej krízy návratová politika, teda uzatváranie readmisných dohôd a reintegrácia nelegálnych cudzincov.

Rozmanitá povaha a veľký počet nástrojov rozvoja vonkajšej činnosti EÚ v oblasti migrácie má všeobecný dopad na napĺňanie ich zámerov a účinnosti. Legálne nástroje na jednej strane predstavujú ťažkopádne a zdĺhavé postupy vstupu a prijatia imigrantov. Na druhej strane ich štruktúra predstavuje vhodný nástroj regulovania práv migrantov v oblastiach nároku na sociálne zabezpečenie, prijatie a integráciu, možnosti zjednodušeného vízového režimu alebo úplného oslobodenia od vízovej povinnosti, garancie dodržiavania ľudských práv pri návrate do krajiny pôvodu alebo v prípadoch zadržania, ktoré poskytujú právnu istotu, posilnenú demokratickú legitimitu a súdnu kontrolu. Politické nástroje oproti legálnym nástrojom flexibilnejšie reagujú na potreby a verejnú mienku v tretích krajinách.

V rámci prijatých operačných nástrojov existuje nerovnováha medzi jednotlivými prvkami GAMM v prospech kontroly nelegálnej migrácie a programov jednotného hraničného riadenia, návratu a reintegrácie. Aj v tzv. operačnej oblasti migrácie a azylu v Stredomorí dochádza k prekrývaniu a duplicite prostriedkov a finančného rozptylu čo znižuje opäť koordináciu a súdržnosť pri intervenciách v dotknutých oblastiach. Pri delegáciách EÚ absentuje špecializovaný personál pre plánovanie, realizáciu a monitorovanie realizovaných projektov. Programovacie a administratívne procesy sú zdĺhavé, vláčne a zaťažujúce čo znižuje flexibilitu EÚ reagovať na zmeny a vývojové tendencie. *Regionálne rozvojové a ochranné programy* sú súčasťou tretieho a štvrtého strategického piliera GAMM. Ich rozvojová časť spadá do cieľov tretieho piliera a oblasť medzinárodnej ochrany pod štvrtý pilier.

V rámci prijatých nástrojov absentuje uľahčovanie vstupu, prijímanie migrantov a príležitosti pre pracovnú migráciu štátnych príslušníkov z tretích krajín. Najväčšia pozornosť v rámci prijatých nástrojov a opatrení je venovaná druhému a tretiemu pilieru. Najnižšia štvrtému pilieru so zameraním na rozvoj a medzinárodnú ochranu. V praxi iba *Regionálne rozvojové a ochranné programy* vykazujú isté pokroky v rámci rozvíjania cieľov druhého a tretieho piliera.

Aj v prípade inštitucionálneho rámca EÚ, jednou z najnaliehavejších úloh je posilnená koordinácia na nadnárodnej a národnej úrovni. Absentuje spolupráca a systematická výmena bilaterálnych postupov medzi členskými štátmi. Zvýšenie koordinácie medzi nadnárodnou a národnou úrovňou by mohlo viesť k zníženiu nedorozumení a ťažkostí medzi EÚ a partnerskými krajinami, prekrývaniu a duplicite spolupráce pri iniciatívach, ktorú poskytuje na jednej strane Únia a na druhej strane nezávisle konajúci členský štát. Inštitúcie EÚ zapojené do externalizácie imigračnej a azylovej politiky, Európska komisia a Európska služba pre vonkajšiu činnosť, disponujú odlišnými prioritami. Zvýšenie nástrojov v oblasti migrácie by malo byť úmerné nárastu kapacít, ľudských zdrojov a technických znalostí, vrátane vysielania styčných dôstojníkom migrácie EÚ ako delegácie EÚ v zahraničí.

V prípade politických nástrojov, je potrebné zvýšiť zapojenie Európskeho parlamentu do kontroly návrhov a realizácie projektov GAMM a prehodnotiť a objasniť mandáty a činnosť agentúry Frontex a EASO. Potrebne je zblížovanie priorít medzi jednotlivými generálnymi riaditeľstvami Európskej komisie. Ich rozmanitosť pohľadov môže prispieť k vyváženejšej vonkajšej činnosti EÚ v oblasti migrácie. Dôležitá je takisto úloha vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú

politiku, podpredsedu Európskej komisie (HR/PV) pri zabezpečovaní vnútornej súdržnosti. Koordinácia činnosti Rady by mala byť posilnená nie len medzi útvarmi JHA a FAC ale aj pracovnými skupinami a štruktúrami poverenými úlohami vonkajšej činnosti imigračnej a azylovej politiky EÚ.

Na základe podrobného rozboru prijatých politických, legálnych a operačných nástrojov, ako súčasť spolupráce EÚ so stredomorskými krajinami v oblasti migrácie a azylu a zmiernenia následkov migračnej a utečeneckej krízy môžeme vysloviť tvrdenie, že migračná spolupráca medzi EÚ a tretími štátmi nedokáže poskytnúť komplexný a koordinovaný rámec nástrojov partnerským krajinám, ktorý bude garantovať dodržiavanie medzinárodného práva v oblasti ľudských práv. Priority inštitucionálneho systému politických, legálnych a operačných nástrojov predstavuje rozptýlený a nekoherentný rámec európskej migračnej a azylovej politiky. Dôsledkom je pomalosť EÚ kvôli veľkej rôznorodosti členských štátov a ich vnútroštátnych predpisoch. Nedostatky vychádzajú aj z nezáväzného charakteru prijatých nástrojov. Prijaté nástroje a stratégie sú jednostrannou výhodou pre EÚ a jej členské štáty ale nie pre tranzitné územia a krajiny pôvodu. Ako východisko predkladáme nevyhnutnosť budovania spravodlivejších kooperácií so susednými krajinami s obojstrannými výhodami a plnením si záväzkov a potreba väčšej spolupatričnosti a podpory členských štátov lemujúcich vonkajšie stredomorské hranice.

GAMM disponuje mnohými nástrojmi, ktoré majú potenciál naplňovať stanovené ciele v rámci štyroch strategických pilierov. Inštitúcie musia vynaložiť väčšie úsilie pracovať na všetkých cieľoch s rovnakou intenzitou, ktorú je potrebné zvýšiť voči najmenej sledovaným cieľom spojených s migráciou a rozvojom, medzinárodnou ochranou a možnosťami legálnej migrácie.

POUŽITÉ ZDROJE

ANDRADE, G.P. – MARTÍN, I. – MANANASHIVILI, S. *EU cooperation with third countries in the field of migration*. [online]. Brusel: Policy Department Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2015. 146 str.. ISBN 978-92-823-8256-1. [cit.10.12.2016]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU\(2015\)536469_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536469/IPOL_STU(2015)536469_EN.pdf)>.

BACHMANN, K. – STADTMULLER, E. *The EU's Shifting Borders: Theoretical Approaches and Policy Implications in the New Neighbourhood*. Routledge, 2012. 280 str. ISBN 987-0-203-153-468.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Evaluation of EU Readmission Agreements. [online]. Brussels: Eur-Lex. COM(2011) 76 final. [cit.13.03.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0076>>.

DEMMISSIE, F. *Africans on the Move: Migration, Diaspora and Development Nexus*. London/New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 2015. 158 s. ISBN 13: 978-1-138-84664-7.

EMN. *Intra-EU Mobility of third-country nationals*. [online]. European Commission: European Network Migration. 2013. [cit. 04.04.2017]. Dostupné na internete: <http://emn.ie/files/p_20131001105714emnssynthesis_report_intra_eu_mobility_final_august_2013.pdf>.

EMN. *Migration and migrant population statistics in EU-28*. [online]. European Migration Network. 2015. [cit. 13.10.2016]. Dostupné na internete: <<http://emn.ie/index.jsp?p=128&n=229>>.

ENI. *The European Neighbourhood Instrument (ENI)*. [online]. EU Neighbourhood Info Centre. 2015. [cit. 20.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.enpi-info.eu/ENI>>.

EUROPEAN COMMISSION. *External aspects*. [ONLINE]. MIGRATION AND HOME AFFAIRS, 2017a. [CIT.24.01.2017]. DOSTUPNÉ NA INTERNETE: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/external-aspects_en>.

EUROPEAN COMMISSION. *Return & readmission*. [online]. Migration and Home Affairs, 2017b. [cit.12.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en>.

EUROPEAN COMMISSION. *The European Union's Cooperation with Africa on Migration*. [online]. European Commission. 2015. [cit. 30.11.2015]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4832_en.htm>.

EU Readmission Agreements: Facilitating the return of irregular migrants. [online]. Európsky parlament. 2015. [cit.11.03.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)554212](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)554212)>.

External evaluation of the Agency under art. 33 of the Frontex Regulation Final Report. [online]. Frontex. 2015. 181 str. [cit.21.03.2017]. Dostupné na internete: <http://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Final_Report_on_External_Evaluation_of_Frontex.pdf>.

FRONTEX. *Mission and Tasks*. [online]. European Border and Coast Guard Agency. 2017. [cit. 20.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>>.

FRONTEX. *Migratory Routes map*. [online]. Frontex. 2015. [cit. 25.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>>.

HOWORTH, J. *Security and Defence Policy in the European Union*. Palgrave: 2nd edition, 2014. 320 str. ISBN 978-0-230-36234-5.

MENDEL, M. *Arabské Jaro: historické a kultúrne pozadí udalostí na Blízkom východe*. Praha: Academia, 2015. 349 str. ISBN 978-80-200-2474-9.

NEHME, M. *The Euro-Mediterranean Partnership: Political and Security Aspects*. [online]. In Lebarmy, 2006. [cit.29.04.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.lebarmy.gov.lb/en/content/euro-mediterranean-partnership-political-and-security-aspects>>.

Post-colonial migration to Europe from North Africa. [online]. Historiana. [cit.2014.06.12]. Dostupné na internete: <<http://historiana.eu/case-study/post-colonial-migration-europe>>.

Rabat Declaration. [online]. The Elcano Royal Institute. 2006. [cit. 12.10.2015]. Dostupné na internete:<http://www.realinstitutoelcano.org/materiales/docs/RabatDeclaration_ActionPlan.pdf>.

RAIS, M. *European Union readmission agreements*. [online]. Forced Migration Review, 2016, 45-46 str. [cit. 2017-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/destination-europe/rais.pdf>>.

RECCHI, E. *Mobile Europe: The Theory and Practice of Free Movement in the EU*. Palgrave, 2015. 208 str. ISBN 978-1-137-31602-8.

REHRL, J. *Handbook for Decision Makers: The Common Security and Defence Policy of The European Union*. [online]. Vienna: the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria. 2014. 240 str. ISBN: 987-3-902275-35-6.

Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. [online]. EUR-lex, 2017. [cit.03.06.2017]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0096>>

RINELLI, L. *African Migrants and Europe: Managing the ultimate frontier*. London and New York: Routledge Studies, 2016. 149 s. ISBN 978-1-138-80051-9.

Spolupráca Európskej Únie s Afrikou v oblasti migrácie. [online]. Európska komisia – Informačný prehľad, 2015. [cit.03.02.2017]. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/Lenovo/AppData/Local/Temp/MEMO-15-6026_SK.pdf>.

Spoločný európsky azylový systém. [online]. Belgium: Európska únia, 2014. 12 str. [cit.10.03.2017]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/ceas-fact-sheets/ceas_factsheet_sk.pdf>.

The Barcelona Process or Euro-Mediterranean Partnership. [online]. In *Barcelona*, 2017. [cit.21.05.2017]. Dostupné na internete: <http://www.barcelona.com/barcelona_news/the_barcelona_process_or_euro_mediterranean_partnership>.

UNHCR. *Middle East and North Africa. 2015 UNHCR Regional Operations Profile - Middle East and North Africa (MENA)*. [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency. 2015. [cit. 27.11.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.unhcr.org/pages/4a02db416.html>>.

PRINCIPY A ÚČELY PŘÍPRAVY PROFESIONÁLŮ BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK: PARADOX MILITARIZACE ÚZEMÍ V POST-KOMUNISTICKÉM STÁTU

PRINCIPLES AND PURPOSES OF THE PREPARATION OF PROFESSIONALS FOR SECURITY INSTITUTIONS: A PARADOX IN THE POST-COMMUNISM ENVIRONMENT

generálmajor Mgr. Ing. Jaromír Zůna ¹⁾, MSc, Ph.D, Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. ²⁾

- ¹⁾ Generální štáb Armády ČR, sekce logistiky, Vítězné náměstí 1500/5, 160 00 PRAHA 6 – Dejvice, e-mail: zunaj@seznam.cz
- ²⁾ Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd, Studentská 84, 532 10 Pardubice, e-mail: bohuslav.pernica@upce.cz

Abstrakt:

K militarizaci území státu dochází rozmístováním příslušníků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů v určitých regionech, a to v souladu s operačními plány. Součástí tohoto systému militarizace je také systém přípravy vojenského personálu. Účelem tohoto příspěvku je shrnutí transformace systému přípravy vojenského personálu v České republice, a to formou případové studie zahrnující období let 1990 až 2016 z prostředí post-komunistického státu, jehož vzdělávací i bezpečnostní systém prošel transformací. Takto příspěvek s využitím mezioborového přístupu ukazuje důsledky souběžné a spíše živelné transformace dvou systémů, kde výsledkem je poznání, že na militarizaci území se dnes více než státní vysoké školy vojenské a policejní školy podílejí veřejné a soukromé vysoké školy. Tím se Česká republika začíná podobat demokratickým státům, starým státům NATO, kde bezpečnostní systém je v případě důstojníků doplňován z více než 2/3 z jiných než vojenských a policejních vysokých škol.

Abstract:

Militarization of society is a process when a ratio of persons provided with military and paramilitary competences is increasing, in particular, in specific regions defined by operational planes. A part of that process is the preparation of officers in facilities of higher education. The aim of the article is to scrutinize the outcomes of parallel transformation of security system and higher education in the Czech Republic. So, the article is a case study dealing with the problems post-communism in national security and higher education linked to emerging market of the Czech Republic; the study encompass the time span of 1990's, 2000's, and to 2010's. Authors proved that the civilian system of higher education contributes more and more to militarization of society than states universities under the military and police umbrella introduce in communism in line with soviet patterns. Hence, the Czech Republic is alike some NATO countries where up to 2/3 officers are recruited from civilian higher education facilities.

Klíčová slova:

příprava personálu, bezpečnostní systém, vzdělávání, výcvik, vojenská výchova, pluralizace vzdělávání

Keywords:

preparation of personnel, security system, higher education, training, professional development, pluralization of education

ÚVOD

Vojenské školy jsou jedinou institucionální složkou ozbrojených sil (resortu obrany), která je schopna reprodukce vlastní a tím i reprodukce vojenského systému jako celku. Žádná jiná součást ozbrojených

sil touto schopností nedisponuje. Pokud vojenské školy ve své funkci oslabují, případně zanikají, oslabuje vojenský systém jako celek s dopady na bezpečnostní systém České republiky. Proto řadíme vojenské školy mezi principy výstavby sil a v koncepčních dokumentech definujících perspektivní směry výstavby ozbrojených sil náleží vojenským školám a systému přípravy personálu významné místo.

S odkazem na schopnost reprodukce uniformovaného personálu ozbrojených sil a bezpečnostních sborů jsou vojenské nebo policejní školy zdrojem přispívajícím k militarizaci území. To platí zejména pro regiony, ve kterých jsou umístěny vojenské posádky, kam je uniformovaný personál přidělen ke službě. Navzdory tomu, že prostřednictvím systému přípravy personálu ozbrojených sil a bezpečnostních sborů jsou determinovány kvantitativní i kvalitativní charakteristiky militarizace území, v české literatuře a praxi fungování bezpečnostního systému¹ se systému přípravy uniformovaného personálu nedostává takového zájmu, jaký by si ve skutečnosti zaslouhoval. Cílem tohoto příspěvku je formou studie ukázat účelovost fungování systému přípravy sboru nižších důstojníků jako skupiny, která je základem kvalit ozbrojených sil České republiky.

ÚČEL A SYSTÉM PŘÍPRAVY DŮSTOJNÍKŮ OZBROJENÝCH SIL A BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ

Nositelem vojenských schopností je organizační struktura ozbrojených sil, především Armády České republiky. Její funkcionalitu zajišťuje personál v požadované struktuře kvalifikací, tj. kvalifikačních předpokladů a kvalifikačních požadavků. Kvalifikační předpoklady neboli dosažená úroveň vzdělání může být poskytována jak vojenskými, tak i civilními vzdělávacími institucemi. Pokud jde o kvalifikační požadavky, zde vystupuje do popředí nezastupitelná role vojenských škol resortního typu a školících zařízení, které poskytují specifické kvalifikační nástavby na všeobecné vzdělání. Tyto formy přípravy lze jen v omezené míře delegovat mimo systém přípravy personálu, který je realizován v rámci resortu obrany. Jedinečnost přípravy personálu pro ozbrojené síly a již zmíněná schopnost reprodukce vojenského systému se tedy váže především na profesní formy přípravy. Jde o jedno z definičních vymezení, co je myšleno ryze vojenskou školou, což je důležité nejenom z hlediska profesní kvalifikace vojáka a jeho schopnosti vykonávat danou funkci, ale především z hlediska vojenské výchovy, jejíž hlavní nositelkou jsou vojenské školy. Voják je připraven naplnit své funkce při vedení bojové činnosti nejen tím, že je připraven, ale především, že je jako voják vychován.

Vztah kvalifikačních předpokladů a kvalifikačních vytváří jedno z rozhraní mezi úředními a resortními institucemi pro přípravu personálu. Jedním z hlavních faktorů, který na uvedené rozhraní působí, je změna paradigmatu systému přípravy personálu v ozbrojených silách na pozadí společensko-ekonomických změn. Zde pravděpodobně leží jeden z hlavních problémů současného systému přípravy personálu v ozbrojených silách. Namísto pružné adaptace, je uvedené rozhraní chápáno jako neměnné, a v systému není potřebné nastavit pravidla odpovídající dnešní době, současné společenské a ekonomické situaci v zemi. Obtížné je potom možné správně, objektivně i proporcionálně vyváženě nastavit cíle, priority a alokaci zdrojů uvnitř systému a tím zajistit jeho efektivní fungování a zajištění potřeb armády. A to i přesto, že v souvislosti s rostoucí vzácností lidských zdrojů jsou postupně vytěšňovány zavedené regule pro rekrutaci a doplňování ozbrojených sil personálem.

U dalších složek bezpečnostního systému České republiky může být situace obdobná. Stručně řečeno, z hlediska struktury předpokladů, kvalifikací a požadavků, je dnes na jednotlivé funkce rekrutován personál, který před 10–15 lety nebylo vzhledem k tehdy existujícím pravidlům možné rekrutovat. Řečeno i jinak, co mělo být systémem doplňkovým pro pružné meziroční doplňování potřeb armády, se stalo procesem hlavním, a naopak základ systému spočívající ve vzdělávání důstojníků na Univerzitě

¹ BALABÁN, M. PERNICA, B. et al. *Bezpečnostní systém České republiky: problémy a výzvy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 310 s. ISBN 978-80-246-3150-9.

obranu je dnes procesem rovnocenným, případně doplňkovým. Byla to především nesprávná rozhodnutí v definování institucionálního rozhraní mezi jednotlivými formami přípravy personálu, která postupně vytvořila situaci, kdy v současnosti je 2,5krát více důstojníků v armádě, po splnění kvalifikačních předpokladů individuální cestou, doplňováno na funkce cestou přímého náboru a převodem z poddůstojnického a praporčického sboru, než přes hlavní proces, tedy studiem na Univerzitě obrany. Se všemi negativními důsledky, které z toho vyplývají. Především v oslabování kvalitativních ukazatelů vzdělanosti specialistů, kdy úroveň vzdělání absolventů Univerzity obrany ve vojenských oborech je přirozeně vyšší, než u absolventů některých civilních vysokých škol. Na druhé straně, například, v nepřipravenosti kapacit a kvalitních programů na resortní škole, Vojenské akademii ve Vyškově, pro organizaci profesních forem přípravy pro tento neregulovaný příliv důstojníků do armády, kteří se dnes učí především praxí.

Základem pro dosažení požadované úrovně funkčnosti systému přípravy personálu pro ozbrojené složky státu je přesné vymezení principů a účelů, na nichž je obsahově, strukturálně i procesně založen. S. Huntington ve svém díle *Soldier and the State*² definuje principiální komponenty obranných politik a člení je do následujících složek:

- kvantitativní otázky velikosti, rekrutace a zásobování ozbrojených sil, včetně základní otázky proporcionální alokace státních zdrojů pro vojenské potřeby;
- kvalitativní otázky struktury, skladby, materiálu a použití ozbrojených sil, včetně druhů výzbroje, dislokací základů, opatření se spojenci, a podobně;
- dynamické otázky zahrnující použití ozbrojených sil, kdy a za jakých okolností dojde k použití ozbrojených sil.

Uvedené definiční vymezení je obecně platné v řadě zemí a lze jej aplikovat i na systém přípravy personálu pro službu v bezpečnostním systému České republiky. Specificky ve vztahu k přípravě personálu v podmínkách ozbrojených však dále zdůrazňuje že: „...*Vojenské instituce, které reflektují pouze sociální hodnoty, nemusí být schopny efektivně naplňovat své funkce.*“³ Právě balancování sociálních a funkčních imperativů tvoří nejsložitější problém výstavby systému přípravy personálu a jeho řízení v ozbrojených silách, potažmo ve většině složek bezpečnostního systému státu. K jakému účelu jej směřovat, jak pružně adaptovat jeho obsah a strukturu institucí, jak reagovat uvnitř poměrně konzervativního systému na dynamiku společenských změn za podmínek proměnného bezpečnostního prostředí ve kterém nikdo není prorokem. V odborných kruzích je uvedené dilema poměrně často popisováno jako střed modernismu s tradicionalismem, jehož jádrem je otázka do jaké míry je potřebné aby v moderních společnostech, pro které je charakteristická proliferační vzdělání a jeho široká dostupnost, byly ozbrojené složky suplovat funkci státu v oblasti vzdělávání, tedy naplňování kvalifikačních předpokladů.

S využitím filozofických kategorií obecné a zvláštní, dnes obecně pohlížíme na roli profesionála v ozbrojených složkách státu stejným způsobem, jako na jakýkoliv další obor lidské činnosti vyžadující vysokou kvalifikaci. Zvláštnost spočívá ve specifické přípravě na řízení organizovaného násilí v zájmu státu a společnosti. Úkol a role profesionála ozbrojených složek lze potom kategorizovat například takto:

- organizace, plánování, vyzbrojování a výcvik;
- plánování a příprava k použití a zajištění pohotovostních stavů;
- komplexní velení a řízení podřízených celků/složek při použití/nasazení.

Další zvláštností přípravy profesionálů je její víceúrovňová struktura, která je vedle základní formy v podobě vzdělávání, zajišťována nástavbově ve formě specializačních, odborných, účelových a kariérových kurzů. Rozdíly v jednotlivých úrovních přípravy jsou podstatné a kladou na jednotlivé typy institucí zajišťujících jejich organizaci značně odlišné nároky. Zatímco na počátku kariéry jde převážně o soubor intelektuálních, profesních, osobnostních a fyzických dispozic pro výkon základních funkcí,

² HUNTINGTON, S.P., Chapter 1 In *The Soldier and the State, The Theory and Politics of Civil–Military Relations*. re-edition, Harvard: Harvard University Press, 1981. 560 pp, ISBN 978-06-748-1736-4.

³ Ibid.

na strategické úrovni je žádoucí aby pro klíčový personál byla charakteristická vyzrálост, vysoký intelekt, špičkové vzdělání a rozsáhlá praxe. Toho se dosahuje promyšleným skloubením hlavních složek přípravy a kariérního řádu. V principu, v souladu s aparátem pedagogiky⁴, je však příprava personálu v České republice definována třemi složkami:

- vzděláváním, tj. přípravou budoucích zaměstnanců (nebo osob samostatně činných) na množinu povolání, ve kterých mohou uplatnit získané znalosti a dovednosti nabyté zpravidla během stanovené doby studia v akreditovaných formách přípravy obsahujících uznávaný standard výuky (požadované znalosti, dovednosti, formy přípravy apod.) zabezpečovaných školními institucemi patřícími do systému škol organizovaném (kontrolovaném) Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy;
- výcvikem, tj. přípravou zaměstnanců na specifické zařazení v rámci organizace daného zaměstnavatele mající akreditovanou nebo jinou formu využívající výsledků dosavadního vzdělávání zaměstnance;
- (vojenskou) výchovou, tj. sociálním působením na zaměstnance tak, aby přijal hodnoty a normy organizace, kde je zaměstnán, různými formami sociální kontroly, např. hodnocením nadřízeného, indoktrinací ideologií apod. Předmětem pedagogického působení ve vojenských školách je vojenská výchova. Vojenské školy jsou hlavním nositelem vojenské výchovy, protože působí na vojáka v období jeho profesního formování, které je pro další kariéru rozhodující. Následná praxe a nástavbové formy přípravy, především specializační a kariérové, tento základ dále rozvíjejí.

Výcvik i výchova mohou být součástí vzdělávání, pakliže patří do uznávaného standardu přípravy na danou množinu povolání, která je v případě České republiky označována jako studijní program, úžeji pak jako studijní obor nebo studijní modul, specializace apod. Vzděláváním si vzdělávána osoba zvyšuje šance, že po opuštění studia bude úspěšná na trhu práce.

ISCED	ozbrojené síly (z. č. 219/1999 Sb.)					bezpečnostní sbory (z. č. 361/2003 Sb.)						
	MO ČR					BIS	MV ČR			MF ČR	MS ČR	GIBS
	A ČR	VK	HS	VP	VZ		ÚZIS	P ČR	HZS ČR	CS ČR	VS ČR	
(služební zařazení)	interní výcvik a výchova (celoživotní učení)*					interní výcvik a výchova (celoživotní učení)*						
5 (VD)	UO					-	-	PA	-	-	-	-
4, 3 (ND)												
3, 4, 5	veřejná nebo soukromá vysoká škola (standard vzdělávání v bezpečnostních oborech – předpříprava), VO FTVS UK											

legenda:

MO ČR... Ministerstvo obrany ČR, MV ČR... Ministerstvo vnitra ČR, MF... Ministerstvo financí ČR, MS ČR... Ministerstvo spravedlnosti, AČR... Armáda ČR, VK... Vojenská kancelář prezidenta republiky, HS... Hradní stráž, VP... Vojenská policie, VZ... Vojenské zpravodajství, BIS... Bezpečnostní informační služba, ÚZIS... Úřad pro zahraniční informace a styky, PČR... Policie ČR, HZS ČR... Hasičský záchranný sbor ČR, CSČR... Celní správa ČR, VSČR... Vězeňská služba ČR, GIBS... Generální inspekce bezpečnostních sborů, VD... vyšší důstojníci, ND... nižší důstojníci UO... Univerzita obrany, PA... Policejní akademie, VO FTVS UK... vojenský odbor při Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy

*... lze pověřit (outsourcing) instituce s akreditací v rámci systému vysokých škol, nebo jiné instituce zabývající se přípravou specialistů

⁴ SLAVÍK, M. et al. Vysokoškolská pedagogika. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 256 s., ISBN 978-80-247-4054-6.

Obrázek 1: *Systém ozbrojených sil a bezpečnostních sborů v České republice a jeho vztah vysokoškolskému vzdělávacímu systému v roce 2017*

Zdroj: vlastní

Pro získání zaměstnaneckého vztahu u veřejného/státního zaměstnavatele je v ČR požadováno minimálně bakalářské vzdělání, jedná-li se o práce vyžadující si relativně samostatnou činnost zaměstnance ve složitém prostředí, s obsáhlou agendou, s nutností se rozhodovat, kde toto rozhodnutí má závažný systémový dopad. Pokud jde o ozbrojené síly a bezpečnostní sbory, je vyžadováno vysokoškolské vzdělání bakalářského směru pro nástup v nejnižší důstojnické hodnosti (poručík), a pro přechod do tzv. vyšších důstojníků, tj. pozic vyžadujících zpravidla senioritu, zkušenost s fungováním dané instituce jako celku a přehled a rozhled o jejím fungování se vyžaduje vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu, nejedná-li se o služební zařazení v povoláních vyžadující si toto vzdělání jako standard, např. lékař, právník apod. Stávající vazbu ozbrojených sil a bezpečnostních sborů se systémem přípravy jeho personálu v kategorii důstojníků zachycuje obrázek 1. Z něj je patrné, že pouze ozbrojené síly a Policie ČR jako dvě největší složky bezpečnostního systému s cca 25 a 40 tisíci uniformovaných zaměstnanců doplňuje důstojnický sbor s využitím vlastních vysokých škol. Zde je však třeba si být vědom, že do této podoby se tento systém dostal vývojem, kdy vojenské i policejní školství zaznamenalo největší rozvoj v letech 1950-1990 a bylo podle sovětského vzoru⁵, a že uspořádání jakéhokoliv sociálního systému je dáno jeho účelem, záleží tedy na požadovaných funkcionalitách souboru sil a prostředků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů, který tvoří profesionální základ bezpečnostního systému České republiky.⁶ Takto se např. soudí, že ozbrojené síly, nebo dokonce celý bezpečnostní systém, by měl fungovat spíše jako celostní systém, kdy v určitých scénářích lze všechny síly a prostředky použít pro řešení určité situace, tj. použít je operačně.

Zde se pak v rámci problematiky utajení přípravy na takovou operaci řeší otázka soběstačnosti (autarkie) v přípravě personálu, neboť zaměstnanec studující na vlastní vysoké škole, je zpravidla loajálnější své organizaci, než student přicházející si jen pro potřebnou sumu znalostí a dovedností použitelných na trhu práce. Z tohoto titulu zůstal doposud zachován monopol dvou státních vysokých škol založený v době socialistického Československa: Univerzity obrany (v Brně) a Policejní akademie ČR (v Praze). Jejich schopnost doplňovat příslušné složky ozbrojených sil a bezpečnostních sborů nestačí potřebám ministerstev, kterých jsou tyto vysoké školy součástí, a proto tyto složky řeší problém loajality zaměstnanců ve služebním poměru podobně, jako ostatní složky, a to celoživotním učením mající podobu interních kurzů. Přitom dnes využívají možností, které jim nabídl rozvoj české vysokoškolské vzdělávací soustavy po roce 1990, kterou je více než zdvojnásobení kapacity nestátních (veřejných a soukromých) vysokých škol, rozšíření dříve unifikované nabídky studijních programů/oborů/specializací odpovídající potřebám centrálně plánovaného hospodářství a uvolnění monopolu státních vysokých škol na některé znalosti a dovednosti v podobě standardu vzdělávání v tzv. bezpečnostních oborech.⁷ Z hlediska celoživotního učení tak některé školy poskytují bezpečnostním sborům a ozbrojeným silám podobnou předpřípravu personálu jako kdysi Svaz pro spolupráci s armádou, ovšem na principu dobrovolnosti s výhodou pro účastníky takového vzdělávání, který si tak za určitých okolností, projde-li přijímacím řízením z hlediska zdravotních a psychologických kritérií, otevírá se mu možnost kariéry v bezpečnostním sektoru.

⁵ BUREŠ, Oldřich, PERNICA, Bohuslav. Pluralization of Security Education in the Czech Republic. *Problems of Post-Communism*. [online] 2016 [cit. 2017-9-30] Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2016.1225510>

⁶ PERNICA, B., ZŮNA, J. Profesionálové: kvantita, kvalita a příprava. In BALABÁN, M. PERNICA, B. et al. *Bezpečnostní systém České republiky: problémy a výzvy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 310 s. ISBN 978-80-246-3150-9.

⁷ BUREŠ, Oldřich, PERNICA, Bohuslav. Pluralization of Security Education in the Czech Republic. *Problems of Post-Communism*. [online] 2016 [cit. 2017-9-30] Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2016.1225510>

NEZAMÝŠLENÝ DŮSLEDEK PLURALIZACE BEZPEČNOSTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Od roku 1990 prochází bezpečnostní systém ČR a tedy i jeho profesionální bezpečnostní instituce dělené do mnohých ozbrojených sil a bezpečnostních sborů transformací. Jednou z nejviditelnějších změn této transformace je zmenšení armády a její profesionalizace. Dříve největší složka, je dnes zhruba o polovinu menší než Policie ČR, která je personálně největší složkou bezpečnostního systému. Při započtení dobrovolníků zapojených do systému jednotek požární ochrany, je však personálně největší složkou Hasičský záchranný sbor ČR.

Tabulka 1: *Počet důstojníků v ozbrojených silách ČR s vysokoškolským vzděláním v letech*

	1. 1. 1990*	1. 1. 1993	1. 1. 2000	1. 1. 2011	1. 1. 2016
absolventi vysokých škol	26 832	17 871	10 924	5 846	5 706
z toho (CSc./Ph.D.)	725	381	190	213	249
absolventi škol s maturitou	14 291	8 948	3 283	56	31
absolventi nižších škol	594	497	33	1	1
celkem	41 717	27 316	14 240	5 903	5 738
v %					
absolventi vysokých škol	64,3	65,4	76,7	99,0	99,4
z toho (CSc./Ph.D.)	1,7	1,4	1,3	3,6	4,3
absolventi škol s maturitou	34,3	32,8	23,1	0,9	0,5
absolventi nižších škol	1,4	1,8	0,2	0,0	0,0

*... Československo a Československá lidová armáda

Zdroj: ^{8, 9}

Zmenšování ozbrojených sil, nevedlo pouze k tomu, že prakticky všichni důstojníci ozbrojených sil ČR mají dnes vysokou školu, jak vyplývá z tabulky 1, ale také vedlo ke zmenšování systému vojenských vysokých škol. Ten v Československu v roce 1990 tvořilo: tři školy univerzitní (pětileté až šestileté studium), tři školy zaměřené na praxi (čtyřleté studium) a dvě pracoviště při veřejných vysokých školách (dopravní fakulta a sportovní katedra).¹⁰ Systém odpovídal modelu celoživotního zaměstnávání vojáků z povolání. Zmenšení armády ovšem neznamenal změnu poptávky po absolventech vysokých škol. Naopak, profesionalizace armády odhalila zásadní slabost vojenských vysokých škol: doplňují svými absolventy armádu jen jednou ročně a díky akreditačnímu systému nejsou schopny pružně reagovat na změnu poptávky ozbrojených sil. Podobně jako ostatní vysoké školy reagují v řádu let i Univerzita obrany, od okamžiku formulace požadavku, až do nástupu prvního absolventa uplynou tři až pět let, což

⁸ ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v resortu obrany (1990–2001): fakticky a ciferně*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2002. 112 s.

⁹ *Ročenka 1993–2016*. Praha: Ředitelství personální podpory.

¹⁰ PERNICA, B., ÖSTERREICHER, J. Czech Civilian Universities Make Military University Redundant: Latest Trends and Development. In International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2014, www.sgemsocial.org, SGEM 2014 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-25-4/ISSN 2367-5659, September 1-9, 2014, Book 2, Vol. 1, pp 75-82.

odpovídá periodě dřívějšího národohospodářského plánování. Bezpečnostní prostředí je však daleko více proměnlivé, než bylo před rokem 1990.

Pro potřeby zvýšení pohotovosti ozbrojených sil a zajištění jejich výcviku je třeba, aby bylo obsazeno co nejvíce služebních míst, a to jak míst specialistů, tak zejména základních velitelských míst. Tady si armáda nemůže dovolit čekat 11 měsíců na slavnostní vyřazení absolventů Univerzity obrany; to zejména v situaci, kdy ostatní složky ozbrojených sil získávají svůj personál jeho „přetahováním“ od armády. To platí především pro Vojenské zpravodajství poptávající důstojníky s bezpečností prověrkou, které měla možnost „pozorovat“ během jejich služby. V bezpečnostních sborech je to případ GIBS mající policejní pravomoci vůči ostatním složkám bezpečnostních sborů s výjimkou zpravodajských služeb.

Takto vlastně meziročně roste počet důstojníků, kteří v armádě scházejí, a jejich práci vykonává nějaký zástupce. Z tohoto úhlu pohledu jsou důležitým zdrojem doplňování důstojnického sboru vojáci v hodnostních sborech mužstva, poddůstojníků a praporčíků, kteří do služebního poměru vstoupili jako absolventi civilních vysokých škol, anebo získali vysokoškolské vzdělání během své dosavadní vojenské služby. Vývoj jejich počtu shrnuje tabulka 2.

Tabulka 2: *Počet praporčíků a poddůstojníků v ozbrojených silách ČR s vysokoškolským vzděláním v letech 1993, 2000, 2011, 2015 a 2016*

	1. 1. 1993	1. 1. 2000	31. 12. 2006	1. 1. 2011	1. 1. 2015	1. 1. 2016
praporčíci	10 625	6 744	7 123	8 124	7 591	7 943
z toho s vysokou školou	4	23	277	344	738	869
poddůstojníci a mužstvo (rotmistři)	-	-	9 302	7 377	6 398	6 877
z toho s vysokou školou	-	-	49	46	176	227

Zdroj: ^{11, 12}

Při interpretaci údajů z tabulky 1 je třeba vzít v úvahu, že Univerzita obrany ročně doplní asi 100 nižších důstojníků. Zásoba praporčíků, poddůstojníků a mužstva s vysokou školou však představuje 9násobek schopnosti doplnit ozbrojené síly důstojníky. Nestátní vysoké školy tak v České republice sehrávají stále důležitější roli pro pohotovost schopností ozbrojených sil a militarizaci společnosti, než vlastní vojenské školství zachovávané z důvodu autarkie. Takto ze standardu vzdělávání v bezpečnostních programech prosazených v roce 2006 Topolánkovou vládou a vycházejících z podkladů Univerzity obrany profitují nejenom bezpečnostní sbory, ale také ozbrojené síly České republiky. Toto opatření definitivně zlomilo monopol státních vysokých škol na přípravu důstojníků.¹³ Paradoxem tohoto vývoje pak fakt, že na militarizaci území České republiky se stále více podílejí veřejné a soukromé vysoké školy. Tím se Česká republika stále více podobá zakládajícím státům NATO, jako jsou Spojené státy.

ZÁVĚR

Bezpečnostní systém České republiky i systém vysokoškolského vzdělávání prošel v posledních 25 letech významnou transformací. Zatímco první prošel významným zmenšením, jehož výsledkem byla demilitarizace území České republiky, druhý zvětšil své kapacity až 2,5krát. V důsledku těchto transformačních změn v post-komunistickém státu se proměnilo postavení vojenských a policejních škol. Ty, vybudovány pro model celoživotní služby a podle sovětského vzoru, přestaly být z hlediska

¹¹ ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v resortu obrany (1990–2001): fakticky a ciferně*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2002. 112 s.

¹² *Ročenka 1993–2016*. Praha: Ředitelství personální podpory.

¹³ ZŮNA Jaromír, PERNICA Bohuslav. Potřebuje vysokoškolské vzdělání vojenských profesionálů reformu? *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 3, s. 72–83.

doplňování důstojníků dominantní složkou. Naopak díky plularizaci bezpečnostního vzdělávání i mimo státní vysoké školy se situace v České republice začíná podobat situaci v některých demokratických státech NATO, jako jsou např. Spojené státy americké, kde 2/3 důstojnického sboru je získáváno z absolventů civilních vysokých škol.

POUŽITÉ ZDROJE:

- BALABÁN, M. PERNICA, B. et al. Bezpečnostní systém České republiky: problémy a výzvy. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 310 s. ISBN 978-80-246-3150-9.
- BUREŠ, Oldřich, PERNICA, Bohuslav. Pluralization of Security Education in the Czech Republic. Problems of Post-Communism. [online] 2016 [cit. 2017-9-30] Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2016.1225510>
- ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. Personální vývoj v resort obrany (1990–2001): fakticky a ciferně. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2002. 112 s.
- HUNTINGTON, S. P. The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil–Military Relations. re-edition, Harvard: Harvard University Press, 1981. 560 pp, ISBN 978-06-748-1736-4
- PERNICA, B., ÖSTERREICHER, J. Czech Civilian Universities Make Military University Redundant: Latest Trends and Development. In International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2014, www.sgemsocial.org , SGEM 2014 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-25-4/ISSN 2367-5659, September 1-9, 2014, Book 2, Vol. 1, pp 75-82.
- Ročenka 1993–2016. Praha: Ředitelství personální podpory.
- SLAVÍK, M. et al. Vysokoškolská pedagogika. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 256 s., ISBN 978-80-247-4054-6.